

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljaštvo

Katedra za hrvatski standardni jezik

Zagreb, 11. srpnja 2016.

**„RIJEČ BOŽJA U RIJEČI HRVATSKOJ”
MIJENE BIBLIJSKE RIJEČI U HRVATA OD
SREDNJOVJEKOVLJA DO DANAS**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentor: prof. dr. sc. Stjepan Damjanović

Sumentor: prof. dr. sc. Zrinka Jelaska

Student: Katarina Markić

Sadržaj

Sadržaj	2
1. Uvod	6
2. Staroslavenske crkvene knjige i spomenici na glagoljici	7
2.1. Misali	8
2.2. Hrvojev misal	8
2.2.1. Povijesnoliturgijski sastav Hrvojeva misala	8
2.2.2. Jezik i pismo Hrvojeva misala	10
3. Usporedba jezika i pisma Hrvojeva misala s Vatikanskim Borg. Illirico 4, Novakovim misalom i Ročkim misalom	12
3.1. Jezična obilježja istoga teksta u četiri misala	13
3.2. Sličnosti i razlike u tekstu Lukina evanđelja (7,36-50) analiziranih misalâ	22
3.3. Jezične posebnosti ulomka iz Hrvojeva misala	22
3.3.1. Refleks jata (ě)	22
3.3.2. Sonant j i protetsko v	23
3.3.3. Fonem f	23
3.3.4. Epentetsko i slogotvorno l	24
3.3.5. Kontrakcija	24
3.3.6. Poluglasovi	24
3.3.7. Leksik	25
4. Povijesni konteksti biblijskih prevođenja	26
4.1. Važnost biblijskih prijevoda	26
4.2. Hrvatska svetopisamska prevodilačka tradicija	27
4.3. Hrvatski biblijski prijevodi od početka 20. stoljeća	29
5. Analiza hrvatskih biblijskih prijevodnih inačica	32
5.1. Cjeloviti prijevodi	32
5.1.1. Zagoda, F. (1925) <i>Sveto Pismo Novoga Zavjeta</i> , Zagreb: Naklada fra Stjepana Markulina	33
5.1.2. Rupčić, Lj. (1961) <i>Sveto Pismo. Novi zavjet</i> , prir. fra R. Šilić, Sarajevo: Pastoralna biblioteka	34
5.1.3. Rupčić, Lj. (1967) <i>Sveto Pismo. Novi zavjet</i> (2. izd.), Sarajevo: Pastoralna biblioteka	34
5.1.4. Šarić, I. (1967) <i>Sveto Pismo Novoga Zavjeta</i> , 5. Izdanje. Oberndorf: Oberndorf Druckerei	35

5.1.5. Lovrec B., Lovrec M., Grujić, Ž. (1981) <i>Novi zavjet živim riječima KNJIGA O KRISTU</i> , Zagreb: Duhovna stvarnost	36
5.1.6. Ladan, T. (1985) <i>Evandjelje po Luki</i> , Plehan: Biblioteka „Sloboznak”	36
5.1.7. Raspudić, G. (1987) <i>Novi zavjet</i> (I. izd.) Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Sarajevo: teološka biblioteka, Mostar: Provincijalat hercegovačkih franjevaca	37
5.1.8. Vrtarić, I. (1998) <i>Novi Zavjet po Prihvaćenom tekstu</i> , Riječi iskrene, Pušćine	38
5.1.9. Rupčić, Lj. (2000) <i>Novi zavjet i psalmi</i> , Mostar: Ziral, Zagreb: Hrvatsko ekumensko biblijsko društvo	38
5.1.10. Djaković, B. (2000) <i>Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta</i> , Rijeka: Udruga kršćana za promicanje duhovne kulture	39
5.1.11. Kaštelan, J. i Duda, B., gl. ur. (2001) <i>Biblija - Stari i Novi zavjet</i> , Zagreb: Kršćanska sadašnjost	40
5.1.12. Duda, B., Fućak, J. (2001) <i>Jeruzalemska Biblija</i> , Zagreb: Kršćanska sadašnjost	40
5.1.13. Knežević, R. (2001) <i>Novi zavjet</i> , Rijeka: Biblijsko društvo pri Međunarodnom centru za život	41
5.1.14. Vrtarić, I. (2005) <i>Novi zavjet po Prihvaćenom tekstu (pregl. i preuređeno izd.)</i> , Krasica i Rijeka: Živa riječ i Udruga kršćana	42
5.1.15. Šredl, H. - E. (2006) <i>Sveto Pismo Novi zavjet i psalmi</i> , Varaždin: Hrvatski biblijski nakladnik	42
5.1.16. Rupčić, Lj. (2008) <i>Sveto pismo, Novi zavjet i psalmi</i> , Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo, Tomislavgrad, Naša ognjišta	43
5.1.17. Raspudić, G. (2010) <i>Franjevačka Biblija</i> , Zagreb, Sarajevo, Mostar: KS, TB, PHF	44
5.1.18. N. N. (2010) <i>Novi zavjet</i> , Čakovec: Udruga stablo života	44
5.1.19. Martinjak, G. Đ. (ur.) (2011) <i>Novi zavjet</i> , Surrey (Canada): vlastito izdanje	45
5.2. Značenjska analiza odabranoga teksta	46
6. Raščlamba redaka	49
6.1. Prvi redak	49
6.1.1. Prvi dio prvoga retka (Lk 7,36a)	49
6.1.2. Drugi dio prvoga retka (Lk 7,36b)	52
6.2. Drugi redak	55
6.2.1. Prvi dio drugoga retka (Lk 7,37a)	55
6.2.2. Drugi dio drugoga retka (Lk 7,37b)	57
6.2.3. Treći dio drugoga retka (Lk 7,37c)	59
6.3. Treći redak	61
6.3.1. Prvi dio trećega retka (Lk 7,38a)	61

6.3.2. Drugi dio trećega retka (Lk 7,38b)	63
6.3.3. Treći dio trećega retka (Lk 7,38c)	65
6.3.4. Četvrti dio trećega retka (Lk 7,38d)	66
6.4. Četvrti redak	68
6.4.1. Prvi dio četvrtoga retka (Lk 7,39a).....	68
6.4.2. Drugi dio četvrtoga retka (Lk 7,39b).....	68
6.4.3. Treći dio četvrtoga retka (Lk 7,39c)	70
6.4.4. Četvrti dio četvrtoga retka (Lk 7,39d)	71
6.5. Peti redak	73
6.5.1. Prvi dio petoga retka (Lk 7, 40a).....	73
6.5.2. Drugi dio petoga retka (Lk 7,40b)	74
6.6. Šesti redak.....	76
6.6.1. Prvi dio šestoga retka (Lk 7,41a).....	76
6.6.2. Drugi dio šestoga retka (Lk 7,41b).....	78
10.7. Sedmi redak	79
6.7.1. Prvi dio sedmoga retka (Lk 7,42a)	79
6.7.2. Drugi dio sedmoga retka (Lk 7,42b).....	82
6.8. Osmi redak.....	84
6.8.1. Prvi dio osmoga retka (Lk 7,43a)	84
6.8.2. Drugi dio osmoga retka (Lk 7,43b)	86
6.9. Deveti redak.....	88
6.9.1. Prvi dio devetoga retka (Lk 7,44a)	88
6.9.2. Drugi dio devetoga retka (Lk 7,44b)	89
6.9.3. Treći dio devetoga retka (Lk 7,44c).....	90
6.9.4. Četvrti dio devetoga retka (Lk 7,44d).....	91
6.9.5. Peti dio devetoga retka (Lk 7,44e).....	92
6.10. Deseti redak	94
6.10.1. Prvi dio desetoga retka (Lk 7,45a).....	94
6.10.2. Drugi dio desetoga retka (Lk 7,45b).....	96
6.11. Jedanaesti redak	97
6.11.1. Prvi dio jedanaestoga retka (Lk 7,46a)	97
6.11.2. Drugi dio jedanaestoga retka (Lk 7,46b).....	98
6.12. Dvanaesti redak.....	98

6.12.1. Prvi dio dvanaestoga retka (Lk 7,47a)	98
6.12.2. Drugi dio dvanaestoga retka (Lk 7, 47b)	100
6.12.3. Treći dio dvanaestoga retka (Lk 7,47c).....	101
6.13. Trinaesti redak.....	102
6.14. Četrnaesti redak.....	104
6.14.1. Prvi dio četrnaestoga retka (Lk 7,49a)	104
6.14.2. Drugi dio četrnaestoga retka (Lk 7,49b)	106
6.15. Petnaesti redak	107
6.15.1. Prvi dio petnaestoga retka (Lk 7,50a)	107
6.15.2. Drugi dio petnaestoga retka (Lk 7, 50b)	108
7. Sličnosti i razlike među analiziranim biblijskim prijevodima	110
7.1. Udio razlikâ pojedinih prijevoda	110
7.2. Jezična obilježja odabranoga teksta u suvremenim prijevodima	112
8. Zaključak.....	114
9. Literatura.....	116
9.1. Stručna literatura	116
9.2. Izvori	118
10. Prilozi.....	120
10.1. Prilog 1. Hrvoje Vukčić Hrvatinić.....	120
11. SAŽETAK.....	121

1. Uvod

U diplomskome radu obrađivat će se promjena biblijske riječi u Hrvata od srednjovjekovlja do danas. Kao središnji dio rada obrađivat će se tekst iz Lukina evanđelja o Isusovu odnosu s grješnicima (Lk 7, 36-50) u Hrvojevu misalu, a zatim će se jezik toga odlomka usporediti s drugim trima misalima: Illirico 4, Misal kneza Novaka i Ročki misal.

Prvo će se navesti obilježja staroslavenskih crkvenih knjiga i spomenika pisanih na glagoljici, s tim da bi se naglasak bio na misalima. Potom će se predstaviti svojstva Hrvojeva misala kao polazišnoga u analizi (što je, kada je nastao, što sadrži, kulturno-povijesne značajke, iluminacije i sl.). Nakon opširnije raščlambe jezika i pisma Hrvojeva misala usporedit će se jezik odabranoga evanđeoskoga teksta Hrvojeva misala s još trima misalima.

Nakon jezične analize misalâ, jezično će se analizirati suvremeni biblijski prijevodi istoga evanđeoskoga teksta, od prijevoda Franje Zagode iz 1925. do prijevoda Đure Martinjaka iz 2011.

Ukratko, rad bi se temeljio na usporedbi nekoliko srednjovjekovnih prijevoda istoga teksta iz Lukina evanđelja iz 14. i 15. stoljeća i nekoliko suvremenih prijevoda. Na temelju uočenih razlika pokazalo bi se kakve su se promjene jezika dogodile u Hrvata u više od pola tisućljeća.

2. Staroslavenske crkvene knjige i spomenici na glagoljici

Glagoljaško djelovanje temelj je ukupnomu (kasnijemu) razvitku hrvatske književnosti i hrvatskoga književnoga jezika te su glagoljaši već u srednjem vijeku uspostavili jedinstvo hrvatske književnosti. (usp. Mihaljević 2009: 396)

U prvim kršćanskim vremenima sudionici u misama imali su svoje uloge zapisane, osim u misalima, i drugim knjigama poput knjigâ *Lectionarium* i *Graduale*. Politički centri i sjedišta patrijarhâ (Milano, Ravenna, Aquinar) razvile su svoje liturgijske obrede pa ih poznati liturgičar Dom Cagin smatra *rimskom praliturijom*.

Najstarije misne knjige pisane glagoljicom od 11. do 15. stoljeća bile su zbirke misnih molitava koje je svećenik pjevao i izgovarao, a zvale su se *Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae*. Grgur Veliki zaslužan je za konačnu redakciju starijih sakramentara.

Gregorijanski sakramentar širili su misionari, a Karlo Veliki tražio je primjerak za svoje carstvo od pape Hadrijana I. Dodavajući lokalne elemente u sakramentar poput lokalne svetkovine i zavjetne mise, Gregorijanski sakramentar dobivao je i svoje inačice. Tako je nastala i grčka verzija Gregorijanskog sakramentara, tzv. *Liturgija sv. Petra*. Osim lokalnih elemenata, u Sakramentar su dodavali i početke čitanja (*initia*), početke pjevanih dijelova (*graduala*), a za posebne blagdane unosile su se i čitave mise, ne samo njezini dijelovi.

Franjevci su u 13. stoljeću u Sakramentar dodali kalendar i franjevačke svetkovine pod naslovom: *Missale plenum secundum consuetudinem Romanae curiae* i taj je misal postao službena knjiga zapadne crkve koja se u osnovi sačuvala i do danas.

Godine 863. Ćiril i Metod, došavši u Moravsku, preveli su evanđelistar, velik dio Biblije i misionarske priručnike na crkvenoslavenskome jeziku i pismu – glagoljici – a liturgiju su obavljali iz prijevoda grčke varijante Gregorijanskog sakramentara, tzv. *Liturgije sv. Petra*. Posljednji dio toga sakramentara čuva se u dijelovima u Kijevskim listićima iz 10. st.

Metodovom smrću Hrvati su kao zapadni Slaveni zadržali zapadni obred i latinicu, dok su se pravoslavni Slaveni okrenuli bizantskoj kulturi i ćiriličnomu pismu. Hrvati su se borili za liturgiju na svojem, narodnome jeziku i slavensko je bogoslužje odobrio papa Inocent IV. 1252. godine u Senju.

Najstariji hrvatskoglagoljski liturgijski spomenik jesu Bečki listići iz 12. st. koji, osim obogaćena Gregorijanskoga sakramentara, sadrže i *initia* Pavlove poslanice.

Splitski fragment iz 13. st. predstavlja prijelaz iz glagoljskih sakramentara u potpune glagoljske misale prije franjevačke redakcije. Sadrži sve elemente za srednjovjevne

zapovijedane blagdane u prosincu.

Papinskim odobrenjem slavenskoga bogoslužja senjskome biskupu nastao je procvat u prepisivanju i iluminaciji glagoljskih misalâ hrvatskih glagoljaša na latinskome jeziku. Tako je iz toga razdoblja sačuvan velik broj fragmenata misala, 17 potpunih misala i 4 brevijara manjega formata. Na tlu gdje su misali nastali, ostalo je samo 8 misala, ostali su sačuvani u europskim i svjetskim knjižnicama.

2.1. Misali

U liturgijskoj književnosti biblijskih tekstova ima u misalima, brevijarima, ritualima i različitim molitvenicima, no jedina knjiga koja se koristi za misu, a sadrži biblijske tekstove jest misal. Početak misala u zapadnoj liturgiji može se smjestiti na kraj 10. st. jer se tada počinju pojavljivati sakramentari koji u sebi sadrže i biblijska čitanja.

„Misal po zakonu rimskoga dvora” misal je prvotisak iz 1483. godine. U 12. i 13. st. sačuvani su samo ulomci s pokojim biblijskim čitanjem ili retkom, a 14. i 15. st. uzimaju se kao zlatna dobâ hrvatskoga glagoljaštva u koje pripada i Hrvojev misal. Najstariji (ili jedan od najstarijih) sačuvanih hrvatskoglagoljskih misala jest „Illirico 4” koji se čuva u Vatikanskoj knjižnici. Sljedeći tiskani misali su: „Senjski misal” iz 1494., „Misal Pavla Modrušanina” iz 1528. te „Kožićev Misal hruacki” iz 1531. Brozićev brevijar iz 1561. uzima se kao kao završetak prirodnoga razvoja hrvatske redakcije crkvenoslavenskoga jezika. (usp. Tomić, Višaticki 2011: 48-49)

2.2. Hrvojev misal

Od svih bosanskih rukopisa najcjelovitije, najbogatije i najljepše iluminiran Hvalov zbornik pisan za bosanskog vojvodu Hrvoja Vukčića Hrvatinića, a pisar je sebe predstavljao kao Hvala krstjanina. (usp. Tomić, Višaticki 2011: 50)

2.2.1. Povijesnoliturgijski sastav Hrvojeva misala

Hrvojev glagoljski misal sastoji se od 31 arka, 27 kvateriona na 8 folija. Sveščići su na kraju obilježeni kustodama. Misal je sačuvan u cijelosti i samo je jedan folij izgubljen. Tekst je pisan na dobro izrađenoj pergameni veličine 306 puta 225 mm u dva stupca po 30, 31 ili 32 retka ustavnim glagoljskim pismom i crkvenoslavenskim jezikom hrvatske redakcije. Misal je uvezen u kožnate korice vjerojatno mnogo kasnije, u 19. st.

Kodeks je pisan između 1403. i 1404. kada je bosanski vojvoda Hrvoje dostigao

vrhunac svoje moći s više naslova: herceg grada Splita (*dux Spalatensis*), hrvatskodalmatinski ban i namjesnik kralja Ladislava Napuljskog u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni nakon njegove krunidbe za hrvatskougarskoga kralja u Zadru 1403. Hrvoje se prikazuje na konju sa zastavom i grbom što označava da on postaje gotovo samostalan vladar. (*vidi prilog 1.*)

Djelo pripada jednom od sačuvanih glagoljskih tekstova s bosanskoga jezičnoga područja; bosansko-humska glagoljska tradicija vrlo je stara te se vjerojatno glagoljicom na tome području pisalo u samim počecima slavenske pismenosti. (usp. Mihaljević 2009: 400)

Sadržaj je sačuvan u cijelosti i obuhvaća: temporal (*proprium de tempore*), kanon s molitvama prije i poslije mise i rubrikama (*ordo missae*), kalendar, sanktoral (*proprium sanctorum*), opći sanktoral (*commune sanctorum*), zavjetne mise (*missae votivae*) i obredne tekstove (*rituale*).

Leksički, uglavnom se koriste slavenske riječi ili slavenizirane riječi (*advenat*, *prišastie*; *roistvo hr(̑sto)vo*, ali i *božić*). Utjecaj istočne crkve na jezik vidi se u primjeru tzv. *kvatrenih dana* (*kvatra*) gdje se nalazi riječ i *kvatri*, ali i *sveti očići* ili *očići* kao običaj slavljenja svetih otaca Staroga zavjeta koji su naviještali Kristov dolazak. Taj istočni naziv koristi i misal Illirico 4.

Specifičnost hrvatskoglagoljskih misala u odnosu na suvremene latinske misale je u mnoštvu ritualnih tekstova koji su bili vezani uz obrede krštenja ili vjenčanja te tekstovi vezani uz pojedine blagane. U Hrvojevu misalu obredni se tekstovi redaju prema datumima blagdana.

Hrvojev misal završava misom u čast Muke te nepotpunim govorom mise za grijehe. Na kraju je minijatura sv. Mihaela koji stoji na zmaju što je simbol pobjede nad zlom i grijehom.

Hrvojev misal (*Missale Hervoiar ducis Spalatensis*) iz 1404. poznat je po svojem prekrasnome iluminiranome kodeksu, a dobio je ime po bosanskome velikašu Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću. Misal se izdaje u dva različita izdanja: faksimilirano izdanje zavoda *Akademische Druck Verlagsanstalt* (*Codices selecti*) iz Graza te u originalnoj biblioteci Sarayi u Instambul. Smatra se da su korice Misala bile optočene srebrom ili zlatom zbog visoka ugleda i dostojanstva onomu komu je namijenjen pa se pretpostavlja da je bio meta turskih osvajača na hrvatskome ili bosanskome kraju.

Privlačnost Hrvojeva misala leži u njegovoj iluminaciji, no i filolozi i liturgisti naći će zanimljivosti u njegovu pomlađenu jeziku koji je po svojim jezičnim inovacijama otišao najdalje od svih poznatih hrvatskoglagoljskih knjiga. „Po jezičnim inovacijama može se lokalizirati na područje južnočakavskog dijalekta u kojemu je i Split, gdje je Hm bogato

ukrašen minijaturama i inicijalima.” (Damjanović 2004: 235)

U radu jezik Hrvojeva misala uspoređivat će se s tri znatnija glagolska kodeksa: *Vatikanski Borg. Illirico 4* iz Omišlja jer je najstariji od potpunih glagoljskih misala (prva četvrtina 14. st.), *Misal kneza Novaka* koji je iz 1368., predstavlja južniju verziju glagoljske redakcije s pomlađenim jezikom (linija Zadar – Krbava) i poslužio je kao predložak prvomu štampanomu glagoljskomu misalu iz 1483. te Ročki misal iz 1421. iz Istre.

2.2.2. Jezik i pismo Hrvojeva misala

Hrvojev misal punoga naziva Misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića liturgijska je glagoljska knjiga pisana hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom. Crkvenoslavensku pismenost Hrvati su naslijedili od Ćirila i Metoda koji su iz Moravske u Hrvatsku donijeli glagoljske knjige. „Za hrvatskoglagoljske liturgijske tekstove obično se kaže da su pisani hrvatskim tipom općeslavenskoga književnog (staroslavenskog) jezika.” (Damjanović 1984: 79) U Hrvatskoj se te karakteristične staroslavenske osobine prilagođavaju hrvatskome jeziku. Tako su nazalni glasovi *ę*, *ǫ* i *y* zamijenjeni refleksima *e*, *u* i *i*. Zamjene su provedene već u Bečkim listićima tako da od tada, od 12. st., možemo govoriti o hrvatskoj redakciji crkvenoslavenskoga jezika.

Jezično, za razliku od najstarijega hrvatskoglagoljskoga misala *Illirico 4*, Hrvojev je misal pomlađen. Očituje se u vokalizaciji poluglasa (*daždь > dbžd’*), u čestome zamjenjivanju jata refleksom *i* (*gnivь > gněv’*), u zamjenjivanju prednjega nazala *ę* u *e* i *a* iza palatala i sl. Vokalno *l* i *r* ostaju na svojem izvornome mjestu, a bilježe se jerom/apostrofofom i bez njega (*hlmi*, *pr’vi*). Pomlađenost se očituje i u zamjeni *v* sa *u* (*věruet u*), u zamjeni suglasnika *ž* sa *r*, u izostavljanju partikule *že*, zatim sekundarno *a* (*esamь*) na mjestima gdje izvorno nije poluglas, kao i pojava novih pridjevskih nastavaka poput genitiva m. i sr. roda na *-oga* (*nečistivoga*) umjesto crkvenoslavenskoga *-ago* i *-ogo*.

Jezično odvajanje od crkvenoslavenske norme očituje se u uporabi nastavaka za imenice i zamjenice u instrumentalu ženskoga roda: *-omь* i *-ovь* (*zvězdomь*), zatim u uporabi novijega nastavka *-mo* u prezentu prvoga lica množine (*govorimo*), zatim u otpadanju nastavka *-tb* u prezentu trećega lica jednine i množine. Odstupanje u Misalu od crkvenoslavenske norme u fonetici i morfologiji ima potvrdu i u analogiji sa Splitskim fragmentom misala gdje su očiti: znažna ikavizacija *jata* te novi pridjevski oblici u genitivu jednine (*-oga*).

Leksički, mnoštvo je novina koje je Hrvojev misal donio u odnosu na arhaičan

crkvenoslavenski leksik. Arhaično *iže*, *eže* i *ēže* zamijenjeno je s *ki*, *ko*, *ka*; *ēko* i *ēkože* zamijenjeno je s *kako*, *ere*; *glagolati* jest zamijenjeno s *govoriti*, *azъ* jest zamijenjeno s *ja*; *egda* jest zamijenjeno s *kada*, *deći* s *kći*, *sego radi* s *togo radi*. Pisar također upotrebljava zamjenice *ča* i *što* što Misal uklapa u južnočakavski dijalekt.

U ortografiji Misala apostrofom se označavala prejotacija (*krst'ēn'skie*). Karakteristična je i uporaba đerva: staroslavensko *žd* zamjenjivalo se glasom *j* (čakavski izgovor), npr. *rofenъ* > *rožden'*. Jat se bilježi glasom *i* što je karakteristično za bosanske liturgijske tekstove (*gredě* > *gredi*).

Analiza iluminacija Hrvojeva misala veže ga uz Split, uz Hrvojevu titulu hercega splitskoga (potvrda za to su zidovi Dijaklecijanove palače i toranj katedrale sv. Duje u Splitu), a upravo Split pripada južnočakavskom dijalektu.

Zaključno, jezik je Hrvojeva misala pomlađeni crkvenoslavenski s najviše jezičnih inovacija u odnosu na ostale hrvatskoglagoljske liturgijske knjige. Jezične inovacije vidljive su u južnočakavskome, splitskome dijalektu te su vidljive pomno ukrašene minijature i inicijali. Jezična pomlađenost nije dosljedno provedena pa su uočeni kontrasti u korištenju arhaičnih i novijih oblika. Ponegdje su ti kontrasti u nesporednoj blizini, npr. *svědočbstvo*, *svědočastvo* te *tgda*, *tagda*.

Hrvojev misal pisan je tipičnim liturgijskim pismom iz vremena 14. i 15. stoljeća iz kojeg je razdoblja sačuvano 17 misala i 29 brevijara. Pismo je *ustav* ili *liturgijsko pismo*, a ne dvolinijsko da bi ga se nazvalo *uncijalom*. Glagoljica je na hrvatskome području pa i u ovome misalu pisana uglato, a s tom uglatom glagoljicom neki glasovi nestaju, a drugi se pojavljuju. Javlja se novi poluglas u obliku štapića, gasi se uporaba slova *iže*, *dzělo*, *staro granato m* koje se zamjenjuje uglatim *m*, a istodobno i latinskim velikim početnim slovom *M* koje u postaje jedan od najkarakterističnijih pojavâ hrvatske glagoljice, osobito na spomenicima. U Misalu je prisutno mnoštvo ligatura što je tipično za hrvatsko glagoljsko liturgijsko pismo.

3. Usporedba jezika i pisma Hrvojeva misala s Vatikanskim Borg. Illirico 4, Novakovim misalom i Ročkim misalom

Hrvojev će se misal usporediti s trima misalima toga doba: Vatikanskim Borg. Illirico 4 (kraticom Ill₄), Novakovim misalom (Nk) i Ročkim misalom (Ro). Isticat će se značajnije varijante, stvarne ili jezične, ali i one ortografske.

Tekst je pretipkan iz kritičkoga izdanja Hrvojeva misala u latiničkoj transliteraciji. Tekst prati biblijski tekst iz Lukina evanđelja 7,36-50, stoga je radi usporedbe sa suvremenim biblijskim prijevodima uneseno označavanje redova kao što to stoji u Bibliji (36-50). Tekst je zapisan na 64. (66.) foliju u dva stupca: stupac *a* i stupac *b*. Analizirani tekst u stupcu *a* počinje od 7. retka, a u završava u prvoj polovici 29. retka u stupcu *b*. Foliji u Misalu različito su numerirani jer je autor Misala prva dva i posljednja dva folija ostavio praznima rezervirajući ih za uvez, a i primjećeno je da su pod brojem 43 obilježena 2 folija. Zbog toga se javljaju dvostruki brojevi u označavanju folija.

Analizirani tekst pripada misi srijede u petoj nedjelji poslije nedjelje Gospodnje muke (*feria V. post dominicam de passione*) i pripada prvomu dijelu Misala koji se naziva temporal (*proprium de tempore*). Temporal je podijeljen u dva ciklusa: *božićni* i *uskršni*. Ovaj tekst pripada *uskršnome*, tj. vremenu poslije Uskrsa, a prije blagdana Duhova.

Tekst Lukina evanđelja govori o događaju o opraštanju ženi koja je bila javna grješnica. U opisanome događaju Isus ulazi u farizejevu kuću u koju netom poslije dolazi žena koja je bila grješnica u gradu. Uplakana, suzama je kvasila Isusove noge, ljubila ih i mazala pomašću. Farizej je znao tko je i kakva je to žena i čudio se kako Isus dopušta tako nešto. Isus mu je odgovorio prispodobom o dvojici dužnika te kako više ljubi onaj kojemu je veći dug oprošten. Potom je farizeju prigovorio kako ga on nije dočekao pranjem nogu i poljupcem, a ova ga žena ne prestaje cjelivati i prati mu noge. Rekao mu je kako su joj oprošteni mnogi grijesi jer je mnogo ljubila. Obratio se i ženi rekavši joj da su joj grijesi oprošteni. Sustolnici su se čudili odakle Isusu pravo da i grijehe oprašta, a on se na to nije obazirao, već se obratio ženi i rekao joj da ju je vjera spasila i da ode u miru. U (1) nalazi se transliteriran tekst iz Lukina evanđelja (Lk 7,36-50) u Hrvojevu misalu.

(1)	a	³⁶ V (bo)no vr(ě)m(e) ·
		Molaš
S(veta)go (evan)j(eli)ê · Ot luki:		e i(su)sa et

егъ parisěi da
 bi êľ š' nimъ ·
³⁷ i v'šadъ v dom'
 parisěovъ se
 de · I se žena ka bi v grad
 ě grěšnica slišav'shi · k(a)ko
 i(su)sъ siditъ v domu parisěo
 vě · ³⁸ I prines'shi al'vestru kr
 izmi stav'shi sazadъ pr
 i nogu ego plačúci se nače
 umivati nozi ego slza
 mi svoimi · i vlasi gl(a)vi s
 voee otiraše · i celiva
 še · nozi ego i mazaše mu
 r'romъ · ³⁹ Viděvъ parisěi r
 eče v sebě · aš'ě bi sa bi
 l' bi pr(o)r(o)kъ · vidil' bi jure k
 aê i kakova žena dotiče
 t' se emu togo radi ere gri
 šnica e(stъ) · ⁴⁰ Otvečavъ i(su)sъ r(e)če
 emu · Simune imam' ti ničt<o>
 reći · Onъ r(e)če učitelju r'ci ·
⁴¹ I(su)sъ r(e)če emu · Dva dlžnika

b

1 bista dl'žna zaimodav'c
 u eteru · edanъ bi emu dlža
 нь 5 satъ dinari · a drugi
 50 ⁴² i ne imućima česo vzda
 5 ti i otpusti ima dlgъ · Ki

ego ot niju veće vzljubi otveć
 avъ ⁴³ simunъ i r(e)če emu · M'nju
 k(a)ko
 komu veće otpusti · I(su)sъ r(e)če
 emu: Pravo sudilъ esi · ⁴⁴ I o
 10 brać' se k' ženi r(e)če k simunu:
 Vidiši li ženu siju · Vnidъ
 v domъ tvoi vodi na nozi moi
 ne dalъ esi · Siê slzami um
 i nozi moi · i otrъ vlasi svoim
 15 i · ⁴⁵ Celova mi ne dalъ esi · a si
 ê otneliže vnide v domъ tv
 oi ne presta celivajući noz
 i moi · ⁴⁶ Olčemъ ne pomazalъ e
 si gl(a)vi moee · a siê mur'romъ po
 20 maza nozi moi · ⁴⁷ Sego r(a)di gov
 oru t(e)bi otpuš'ajut' se ei gr(ě)si
 mnozi · ere vzljubi me mnogo:
 Komu mane otpuš'et' se mane
 i ljubitъ · ⁴⁸ I r(e)če ei i(su)sъ :
 Otpuš'aju
 25 t' se t(e)bi grisi · ⁴⁹ i načeše sid
 eće š' nimъ govoriti v sebi : Kto
 sa e(stъ) ki grihi otpuš'etъ · ⁵⁰ I
 r(e)če
 ženi věra tvoê te s(ъ)p(a)si i id
 i v miгъ ·

3.1. Jezična obilježja istoga teksta u četiri misala

Novakov misal iz 1368. u jedanaestome retku koristi glagol *ĵilb*, što je ikavizirani oblik glagola *ĕsti* (*ĕmb*, *ĕsi*), u značenju *jesti*, *hraniti se* s početnim glasom *ĉerv*. Hrvojev misal taj glagol zapisuje s protetskim *j* (*ĕlb*). Naime, tada se jat na početku riječi čitao kao [ja]. Glagol *ĕsti* u glagoljičnim je tekstovima obično pisan *jatom*, a u ćiriličnim tekstovima sa slovom *ja*. To nam govori da su *e* i *ĕ* redovito dolazili s protezom (*j*), osim u iznimnim slučajevima kao što su strana imena (*Eva*, *Emanuilb*) i neke riječi (*eda*, *enb*, *ese*). (usp. Damjanović 2000: 64)

U dvanaestome retku Illirico 4 koristi *vš'd'* u značenju *všedb* / *všbd* (*vbniti*) – *ući*, *stupiti*, dok Hrvojev misal *všadb* što bi značilo da umjesto dvaju poluglasa zapisanih apostrofom autor koristi samoglasnik *a* i poluglas *jor*.

U prijelazu s trinaestoga na četrnaesti redak Illirico 4 koristi glagol *vzleže*, Hrvojev misal glagol *sĕdĕti* (*sĕždĕ*, *sĕdiši*) u trećemu licu jednine – *sede* – u značenju *sjediti*, a Ročki misal glagol *v'zleže*. Glagoli *vzleže* i *v'zleže* dolaze od glagola *ležati* (*ležĕ*, *ležiši*) što znači *ležati*. Leksički, to su posve dva različita glagola, a time i njihova različita uporaba unosi novo značenje u tekst. Glagol *sjediti* po Anićevu rječniku u svojem primarnom značenju znači *biti u položaju u kojemu težinu tijela nosi donji dio trupa*, a glagol *ležati* – *biti u vodoravnu položaju, mirovati ispružen; počivati*. Različita uporaba glagolâ važna je i u simbolici blagovanja Pashe u Židova. Naime, u obredu blagovanja Pashe u Židova sudionici su opruženi na prostirkama ili divanima u najsvećanijim prigodama, a robovi jedu stojeći. Ležali su glavama jedan blizu drugoga oslonjeni na lakat, a desnom rukom uzimali hranu. (usp. Thivollier 1985: 12-13) Po položaju tijela za stolom vidljiv je položaj u društvu: Illirico 4 i Ročki misal ženi daju obilježje gosta, uzvanika, a Hrvojev misal glagolom *sjediti* daje joj obilježje roba, stranca, osobe staleški ispod onih koji leže, onih koji su domaćini i uzvanici.

U četrnaestome retku Ill₄₁ i Nk² upotrebljavaju zamjenicu *ĕže*, Hm³ zamjenicu *ka* u značenju *koja* (*žena*). Partikulu *že* koju koriste hrvatski liturgijski tekstovi Hm izostavlja. Nk koristi ispred zamjenice *ĕže* i neodređenu zamjenicu *etera* u značenju *neka*, *jedna* koja je u tekstu u službi atributa. Arhaična zamjenica *iže*, *ĕže*, *eže* znači *koji*, *koja*, *koje* tako da je pisac Hm-a koristio pomlađenu inačicu značenjski iste riječi.

Ill₄ u petnaestome retku koristi glagol *uvĕdĕvši*, umjesto *slišav'si* u Hm. Značenjski, dva su različita glagola *uvidjeti* i *slušati*. *Uvidjeti* znači *razmišljanjem*, *rasuđivanjem o čemu*

1 Kratica za misal Vatikanski Borg. Illirico 4.
 2 Kratica za Novakov misal.
 3 Kratica za Hrvojev misal.

shvatiti ono što se prije nije moglo ili htjelo shvatiti, a slušati – primati sluhom. Nk i Ro⁴ koriste *êko* umjesto *k(a)ko* u Hm-u. Veznik i prilog *êko* znači *kako, kao* tako da značenjski nema razlike niti se smisao mijenja. U bosanskim liturgijskim tekstovima kojima pripada i Hm povremeno se izvorno *i* bilježi jatom (*primě* umjesto *primi*), stoga je i u ovome primjeru riječ o toj pojavi (*uvěděvši* umjesto *uvidivši, uvidjevši*). (usp. Grabar *et all.* 1973: 509)

Dok u Hm-u stoji glagol *sidity*, u šesnaestome retku u Ro-u i Nk-u stoji *vzležit'*. Dakle, u Hm-u stoji ikavizirani oblik glagola *sêdêti* (*sêždq, sêdiši*) u značenju *sjediti* u 3. licu jednine prezenta, a u Nk-u i Ro-u stoji glagol *vzležati* (*ležq, ležiši*) u značenju *ležati (za stolom)* također u 3. licu jednine prezenta. Položaj Isusova tijela različit je ovisno o leksemu koji pojedini autor upotrijebi.

Sedamnaesti redak u Ill₄-u nosi isti glagol kao i u Hm-u samo u različitome glagolskome vremenu. U Hm-u stoji glagol *prinositi* (*prinošq, prinosiši*) u aktivnome participu preterita prvome u ženskome rodu (*prines'ši*), a u Ill₄ u aoristu – *prinese*. Ro i Nk koriste pak drugi leksem. Ro kao najmlađi od četiriju analiziranih misalâ koristi apostrof na mjestu samoglasnika *a* (*v'zam'ši*), kod Nk stoji *vazam'ši*. Pojava sekundarnoga poluglasa na mjestu izvornoga *a* ima svoju tradiciju u hrvatskim glagoljskim tekstovima (pa i u liturgijskim). (usp. Grabar *et all.* 1973: 509)

Za posudicu u kojoj su se držali miomirisi i balzami – *alabastar* – (stsl. *alavastrb*) u istome retku Nk koristi oblik *alavastru*, Hm *al'vestru*, dok najmlađi misal među njima upotrebljava *al'vestru*. Primjećuje se da noviji misali koriste poluglasove zapisane apostrofom na mjestu samoglasnika te da mijenjaju korijen riječi imenici u kojoj u korijenu više nije glas *a*, nego glas *e* (ne *alavastrb*, nego *alavestrb*).

U prijelazu sa sedamnaestoga na osamnaesti redak stoji riječ *krizmi*, stariji misal – Ill₄ – na tome mjestu ima *mura i*, a Nk-ov i Ro-ov misal na tome mjestu imaju *mur'ra poide k nemu i*. *Krizma* ili *mura* naziv je za pomast kojom je grješnica mazala Isusu noge. Danas se riječ *krizma* i dalje koristi kao naziv pomasti po kojoj je dobio naziv i sakrament potvrde.

Osamnaesti redak donosi jednu malu razliku, a to je da Ill₄ umjesto vokala *a* u riječi *sazadb* upotrebljava mekani poluvokal *jer* u prilogu *sъzadi* koji znači *otraga, straga*. Vokalizacija poluglasa u Hrvojevu misalu oznaka je jezične pomlađenosti.

U devetnaestome retku glagol *plačuci se* Ročki misal izostavlja, a Novakov misal cijeli glagol zamjenjuje sastavnim veznikom *i*.

S prijelaza devetnaestoga na dvadeseti redak glagol *nače umivati* ostala tri misala

zamjenjuju sintagmom *načet' sl'zami močiti*. Razlika između Hm-a i ostalih misala je u tome što Hm koristi glagol *plakati*, a ostali koriste imenicu *suze*; Hm koristi glagol *počne umivati* (stsl. *načeti* znači *početi*), a ostali misali *počne močiti*. *Umivati* pak znači *vodom oprati lice ili ruke*, a *močiti* znači *potapati i držati u tekućini* (ovdje: *suzama*). Uporabom različitih glagola mijenja se i smisao rečenice: nije isto kada netko nekoga *umije suzama* ili *moći u suzama*. Svi analizirani misali, osim Hm-a, leksički naglašavaju količinu *suzâ* kojima je žena uprala Isusove noge.

U dvadesetome retku umjesto imenice *nozi* u akuzativu jednine (*nače umivati nozi ego*) Ill₄ koristi imenicu u akuzativu dvojine: *nozē*. Imenica *noga* (stsl. *noga, nogy*), mijenja se po glavnoj nepalatalnoj promjeni imenicâ ženskoga roda. Glas *i* bilježi se jatom što je karakteristično za bosanske liturgijske tekstove.

U prijelazu s dvadesetoga na dvadeset i prvi redak stoji napisano *slzami svoimi*, a ostala tri misala taj dio izostavljaju.

Prijelaz s dvadeset i prvoga na dvadeset i drugi redak donosi zamjenicu *svoee*, dok Nk reducira i donosi samo *ee*.

Stariji Novakov misal u dvadeset i drugome retku donosi glagol *otirati* u infinitivu, dok Hrvojev misal isti glagol donosi u imperfektu (*otiraše*).

Glagol *cělovati* (stsl. *pozdravljati, opraštati se, ljubiti*) u Hm-u zamjenjuje glagol *oblobъzati* u značenju *poljubiti* u najstarijem ovdje analiziranome misalu, Ill₄. Tako se jednoznačan glagol u novijemu misalu zamijenio višeznačnim. Glagol *cjelivati* ima jednoznačno ekspresivno značenje: *ljubiti; cjelovati*; s glagolom *cjelivati* povezana je i riječ *cjelov* koja je sinonim riječi *poljubac*.

U dvadeset i trećemu retku ponavlja se situacija iz dvadesetoga retka gdje se *nozē* iz Ill₄ zamjenjuje imenicom *nozi* u Hm-u. Isti glagol *mazati* javlja se u različitim glagolskim oblicima u istome retku. Glagol *mazati* u Hm-u se javlja u imperfektu (*mazaše*), a u Nk-u i Ro-u u aktivnome participu prezenta (*mažući*) koji se u hrvatskome prenosi kao glagolski prilog sadašnji.

Imenici *parisēi* u Hm-u u dvadeset i četvrtome retku Ill₄ dodaje i *vъzvavъi ego* (stsl. *zvъati* znači *vikati, zvati, pozivati*, a ovdje je i dodano protetsko *v*: *vъ*), Nk dodaje *iže zva i*, a Ro samo *iže zva*. *Iže* je arhaična zamjenica koja se u novijim misalima zamjenjuje s *ki, ko, ka*.

U dvadeset i petome retku zamjenici *sebē* Ill₄ dodaje *g(lago)le*. Glagol *glagolati* ostavština je arhaičnoga crkvenoslavenskoga jezika koje je u novijemu, Hm-u zamijenjeno s *govoriti*. U istome retku prijedlog *si* iz Nk-a zamijenjen je prijedlogom *sa* u Hm-u.

Poseban oblik glagola *biti* (u stls. *byti*) u kondicionalu *bil' bi* izostavljen je u Nk-u i

Ro-u u dvadeset i šestome retku. (usp. Damjanović 2005: 147) Glagol *viděti* (stsl. *vidjeti*, *gledati*), odnosno ikavizirani oblik kondicionala – *vidil'* – pisci Ill₄ i Nk-a bilježe kao *věděl*, a Ro-a kao *viděl'*. Najstariji misali ne bilježe završni poluglas te glas *i* bilježe jatom (*ě*). Najmlađi među misalima koristi glas *i* te *jat*, a koristi i apostrof, stoga je on kombinacija Hm-a i starijih misala. Česticu *jure* najmlađi misal izostavlja, a najstariji je misali (Ill₄ i Nk) zamjenjuju s veznikom i česticom *ubo* koja znači *zato, jer*, a koja nastaje spajanjem čestice *bo* koja služi za izražavanje uzročnih odnosa s česticom *u* (*u + bo*). (usp. Damjanović 2000: 153)

Dvadeset i sedmi redak donosi zamjenu sastavnog veznika *i* u Hm-u sa suprotnim veznikom *ili* u Nk-u. Zamjenički pridjev u ženskome rodu *kakova* (stsl. *kakovъ*, *kakova*, *kakovo* u značenju *kakav*, *kakva*, *kakvo*) Nk i Ro zamjenjuju s *k(a)kovaê bila bi*. Nk i Ro čuvaju složenu deklinaciju pridjeva, za razliku od Hm-a te uz zamjenički pridjev dodaju kondicional glagola *biti*, bez *jata* i *jora*.

Sintagmu *togo radi* Hrvojeva misala u dvadeset i osmome retku ostala tri misala izostavljaju. U istome retku sva tri misala zadržala su arhaičan prilog i veznik *êko* u značenju *kako, kao*, dok je u Hm-u zamijenjeno novijim *ere*.

Prijelaz na dvadeset i deveti redak u Hm-u donosi ikavicu *grišnica* dok je ikavski refleks *i* u ostalim misalima zamijenjen s jatom: *grěšnica*.

Posvojna zamjenica muškoga roda u dativu jednine *emu* u tridesetom retku Hm-a zamijenjena je s prijedlogom *k* i zamjenicom *nemu* u misalu Ill₄. Zamjenica *onъ* u stsl. deklinirala se: *onъ*, *ego*, *emu*, stoga je *emu* u Hm-u stariji oblik od oblika *nemu*.

Neodređena zamjenica *ničt<o>* u Hm-u, u ostalim misalima zamijenjena je s jatom umjesto ikavskoga refleksa (*něčto*) te u ostalim misalima završno *o* nije slučajno izostavljeno kao što je u Hm-u.

U trideset i prvome retku imenica *učitelju* zamijenjena je u Nk-u i Ro-u s inačicom hebrejske riječi *rabbi* (*ravi*) koja pak dolazi od stsl. riječi *ravvi* (ili *ravъvi*) što znači *učitelju*.

U posljednjemu retku prve folije (folije *a*) zamjenica *emu* u Hm-u izostavljena je u misalu Ill₄.

U drugoj foliji glagol *biti* u pluskvamperfektu u Hm-u je zabilježen s ikavskim refleksom kao *bista*, a u ostalim trima misalima s jatom: *běsta*. Glagol *dl'žna* zabilježen je samo u Hm-u. Zamjenicu *eteru* (stsl. *nekomu*, *jednomu*) u svojem prijevodu izostavlja Ro.

Zamjenicu *edanъ* u drugome retku Ill₄ zamjenjuje s *ējuže edine*, Nk s *edinъ*, a Ro s *edin'* *že*. Hm izostavlja partikulu *že* što je obilježje jezične pomlađenosti, no u Ro-u, najmlađemu misalu, i dalje se javlja. Ill₄ dodaje i česticu *ējuže* (stsl. *pak*).

Glagol *bi* u Hm-u, ostali misali zamjenjuju jatom: *bě*.

U prijelazu s drugog na treći red javlja se glagolski pridjev radni *dlžanъ*, koji, za razliku od Ill₄ (*dlbžn'*), ima sekundarno *a* na mjestu gdje izvorno nije poluglas, vokaliziran je poluglas (dok je u Ill₄-u poluglas bilježen apostrofom).

U četvrtome retku glagolskome obliku *i ne imućima* misali Nk i Ro dodaju *ima*, dok Ill₄ bilježi *s ne imućema že ima*. Hm partikulu *že* iz Ill₄-a izostavlja. U istome retku zamjenica *česo* (*čъto*, stsl. *što*, *nešto*, *zašto*, *čemu*) zamijenjena je mjesnim prilogom *otkudu* u Nk-u i Ro-u.

Glagolskomu obliku *ima* u petome retku Ill₄ dodaje *oběma vsъ*, dok u Ro-u pisac dodaje samo *vasъ*. U najmlađemu misalu na mjestu nekadašnjega poluglasa stoji vokal *a* (*vasъ*) kao obilježje jezične pomlađenosti. Ro i Ill₄ dodaju osobnu zamjenicu 2. lica množine u genitivu (od zamjenice *ty*) za što je karakterističan supletivizam osnova, a što pak upućuje na starost sklonidbe (iz praindoeuropske epohe). (usp. Damjanović 2005: 95) Misal Ill₄ dodaje i broj *dъva*, *oba* u dativu jednine muškoga roda – *oběma* – koji se sklanjao po zamjениčkoj deklinaciji.

Odnosnoj zamjenici *koji* u obliku *ki* u petome retku Ill₄ dodaje česticu *ubo* u značenju *zato, jer*. Dodana čestica ne mijenja značenje teksta.

Pokaznu zamjenicu muškoga roda u genitivu dvojine šestoga retka Hm-a (*niju*) misali Ill₄ i Nk zamjenjuju s *neju*. Oblik *neju* dolazi od *iže* jer se *onъ* – *ona* – *ono* u staroslavenskome jeziku zamjenjuju s *iže* – *ježe* – *jaže*.

Sastavni veznik *i* u sedmome retku misali Ill₄ i Ro izostavljaju. Hrvojev misal i Nk nakon aktivnoga participa preterita prvog glagola *otъvêčati* (*otvečavъ*) nepotrebno dodaju veznik *i* jer glagol *otvečavъ* znači radnju koja se izvršila prije predikatne radnje, u prijevodu: »Odgovorivši (dok/kad je odgovorio) Šimun_(s) reče mu«. Veznik *i* znači istovremenost dviju radnji (*odgovoriti* i *reći*), a aktivni particip preterita prvoga znači svršenost radnje prije predikatne radnje.

Osobnu zamjenicu muškoga roda u dativu jednine *emu* u istome retku izostavljaju misali Ill₄ i Nk. Iz prethodnih rečenica i smisla jasno je da je odgovorio *njemu*, *Isusu*, stoga je *emu* nepotrebno dodano.

U istome, sedmome retku glagol *mъnêti* u značenju *misliti*, *činiti se* (*m'nju*) u misalu Ill₄ zamijenjen je glagolom *nepъčevati* (*nepъščuju*) u značenju *misliti*, *smatrati*, *držati*. Ova dva glagola bliskoznačnice su, stoga njihova različita upotreba kod misala značajno ne mijenja značenje teksta.

Isti redak zamjenicu *k(a)ko* u Hm-u, Ill₄ i Ro zamjenjuju s veznikom i prilogom *êko* istoimenoga značenja, a Nk istu zamjenicu izostavlja. Ill₄ i Ro ovdje koriste arhaičan

crkvenoslavenski leksik.

Zamjenicu *komu* Ill₄ i Ro zamjenjuju s arhaičnijim, istoznačnim oblikom – *emuže* – te, kao i u prethodnome retku, Nk zamjenicu izostavlja.

Osobnu zamjenicu muškoga roda u dativu jednine – *emu* – u devetome retku, Ro izostavlja. Iz prethodnih je rečenica jasno komu se Isus u tekstu obraća, stoga je pisac Ro-a ovu zamjenicu smatrao suvišnom u upravnome govoru.

U desetome retku imenica ženskoga roda u dativu jednine – *ženi* – u Ill₄ zamijenjena je s oblikom *ženě*. Ovdje je tipičan primjer karakterističnosti bosanskih liturgijskih tekstova gdje se jat (*ě*) u starijemu misalu bilježi glasom *i* u mlađemu, Hrvojevu misalu.

U istome retku pisac Hm-a na dva mjesta koristi prijedlog *k*, s time da prvi put koristi s apostrofom (*k'*), a drugi put upotrebljava prijedlog bez apostrofa (koji u novijim misalima zamjenjuje poluglas; ' > ѣ). U Malome staroslavensko-hrvatskome rječniku (usp. Damjanović *et all.* 2004: 120) stoji da prijedlog *kѣ* stoji uz dativ i znači *ka, prema, oko, za*, stoga on u svojem kanonskome (leksikografskome) obliku treba uz sebe imati poluglas obilježen apostrofom (') ili jorom (ѣ). Najstariji ovdje analizirani misali, Ill₄ i Nk zamjenicu izostavljaju.

Hrvojev misal 10. redak završava osobnom imenicom muškoga roda u dativu jednine: *simunu*, dok Ill₄ dodaje i istu imenicu u vokativu jednine: »Obrać' se k' ženi r(e)če k simunu: simune vidiši li ženu«. Ovdje je pleonastično dodavanje imenice *simunu* u Ill₄-u.

U dvanaestome retku ponavlja se zamjenjivanje *jata* glasom *i*. U svim trima misalima stoji imenica *nozě*, a u Hm-u imenica *nozi*.

U trinaestome retku pisac Hm-a koristi zamjenicu *siě*, Ill₄ i Ro prije zamjenice *siě* dodaju suprotni veznik *a*, dok Nk dodaje partikulu *že* koja je obilježje zastarjelosti.

Glagol *umyti* u značenju *oprati, umiti* u Hm-u u 3. licu jednine prezenta zabilježeno je kao *umi*, a u Nk-u kao *omi* od glagola *omyti* koji je također zabilježen u Staroslavenskome rječniku (usp. Damjanović *et all.* 2004: 169) s istim značenjem. Iako su u staroslavenskome jeziku zabilježena oba oblika glagola i istim značenjem, danas se u hrvatskome standardnome jeziku koristi oblik s prefiksom *u* – *umiti*.

U četrnaestome retku ponovno se u Hm-u odabire imenica *nozi*, a Ill₄ i Nk koriste oblik *nozě* u akuzativu dvojine s time da u ovome retku Ro koristi isti oblik kao i Hm – *nozi* – dok je u dvanaestome retku u tome misalu zabilježen oblik *nozě*.

U petnaestome retku stupca *b* svi pisci misala, osim najstarijega, koriste slavenski genitiv imenice *celov* – *celova*. Slavenski genitiv koristi se »kada se radnja prelaznoga glagola niječe, izravni objekt u akuzativu može se zamijeniti genitivom.« (Barić *et all.* 2005: 446)

Najstariji ovdje analizirani misal, Illirico 4, koristi oblik *lobzaniê* što je glagolska imenica *lobʒanie/lobyzanie* u značenju *ljubljenje, cjelivanje*. Osim razlike u vrsti riječi (imenica – glagolska imenica), razlika je i u stilu između najstarijega i ostalih misala. Naime, *cjelov* je imenica koja je stilski obilježena; jezično, književno i ekspresivno zamjena je za *poljubac*. *Cjelov* jest jednoznačna riječ i znatno je rjeđa u uporabi.

Šesnaesti redak donosi primjer ikavice kao rješenja za jat u starijim misalima. U Hm-u jest upotrijebljen oblik *otneliže*, a u Ill₄-u *otnelēže* u značenju *otkad*. U istome retku svi misali osim Hm-a koriste aorist glagola *vniti* što znači *ući, stupiti* s apostrofom – *vnid'* – dok Hm upotrebljava *vnide*. Noviji misali koriste poluglasove zapisane apostrofom na mjestu samoglasnika. U prijelazu sa šesnaestog na sedamnaesti redak u Hm-u stoji sintagma *v dom̃ tvoi*, Ill₄ to izostavlja.

U sedamnaestome retku Ill₄ koristi oblik *oblobizajući* u aktivnome participu prezenta, dok u Hm-u stoji oblik *celivajući*. Oblik *oblobizajući* dolazi od glagola *oblobyzati* što znači *ljubiti*. Oblik *celivajući* dolazi od glagola *cělyvati* u značenju *pozdravljati*, dok nesvršeni oblik istoga glagola u svojemu tercijarnome značenju ima i značenje *ljubiti (cělovati)*. Značenjska razlika ovih dvaju glagola ista je kao u prethodno objašnjenim glagolskim imenicama *cjelov* i *poljubac*, značenje se ne mijenja, već stil.

U prijelazu sa sedamnaestoga na osamnaesti i u dvadesetome retku ponavlja se slučaj zamjene *nozi* > *nož*. U Hm-u se javlja oblik *nozi*, a u Ill₄-u i u Nk-u oblik *nož*.

U prijelazu s dvadesetoga na dvadeset i prvi redak u sintagmi *govoru t(e)bi* u Hm-u i u *g(lago)lju tebe* u ostalim misalima javljaju se dvije promjene. Prva je ta da Hm koristi glagol *govoriti*, a ostali misali glagol *glagolati* koji je arhaični oblik crkvenoslavenskoga jezika. Druga je više puta spomenuta promjena zamjene *i* > *ě* u osobnoj zamjenici drugoga lica jednine.

Arhaično *ěko* u svim trima misalima zamijenjeno je s *ere* u Hrvojevu misalu u dvadeset i drugome retku. To je leksička novina koje je Hrvojev misal donio u odnosu na arhaičan crkvenoslavenski leksik.

Osobna zamjenica *me* u Hm-u u istome retku izostavljena je u misalima Ill₄ i Nk.

U dvadeset i trećemu retku upitna zamjenica *komu* u misalima Ill₄ i Ro javlja se kao arhaičan oblik *emuže* te rečenica ne započinje s tom zamjenicom, već sa suprotnim veznikom *a*: *a emuže* tako se nadovezujući na prethodnu surečenicu. U misalu Nk rečenica započinje s zamjenicom *emuže* koja je arhaična istoznačnica za zamjenicu *komu*. Prilog količine *mane* u misalima Ill₄ i Ro napisan je u komparativu *m̃ne (manje)*.

Sastavni veznik *i* na početku dvadeset i četvrtoga retka izostavljen je u Ill₄-u i Nk-u. U

istome retku Ill₄ i Nk ponovno izostavljaju veznik *i* na početku rečenice: *I r(e)če*. Misal Ill₄ glagolu dodaje i arhaičnu partikulu *že* koja ima mnoštvo značenja: *dakle, prema tome; i; a, ali, nego, no; onda, zatim; ipak*, a Nk samo izostavlja veznik te započinje rečenicu aoristom *R(e)če*. Posvojna zamjenica u ženskome rodu u dativu jednine deklinacije meke varijante *ei* u najstarijem misalu Ill₄ zamijenjena je s dativnim prijedlogom i oblikom u kojemu je na početku dodan suglasnik: *k nei*. Vlastita imenica *i(su)s_b* izostavljena je u misalu Ill₄.

U dvadeset i petome retku Hm-u upotrebljava zanaglasnicu *se* prije naglašene riječi, kao i osobnu zamjenicu drugoga lica jednine u dativu u svojem naglašenom obliku (*se t(e)bi*), Ill₄ i Ro koriste nenaglašen oblik iste zamjenice te je zanaglasnica iza naglašene riječi (*ti se*), a Nk koristi isti oblik kao i Hm, samo na posljednjemu mjestu ima jat umjesto glasa *i* (*se t(e)bě*). U staroslavenskomu jeziku (usp. Damjanović 2005: 96), kao i u hrvatskome standardnome jeziku, dativni oblici *ti, mi i si* enklitički su, stoga ih u ovome primjeru jedino Ill₄ i Ro pravilno koriste. U istome retku na primjeru imenice *grêhъ* javlja se zamjena jata za glas *i* u kojemu jedino Hm koristi ikavizirani oblik (*grisi*). Također, Ill₄ i Ro posvojnu zamjenicu u drugome licu nominativa množine upotrebljavaju iza imenice: *grěsi tvoi*.

U prijelazu s dvadeset i petoga na dvadeset i šesti redak u Hm-u stoji sintagma *sideće š nimъ*. Ovdje autor misala koristi aktivni particip prezenta koji označava glagolsku radnju usporednu s predikatnom radnjom ili radnjom finitivnoga glagolskoga oblika, a mi taj oblik prenosimo glagolskim prilogom sadašnjim. (usp. Damjanović 2005: 139) Ill₄ koristi oblik *vkup' vzležecei* što bi značilo *zajedno ležeći (za stolom)*, Nk koristi *v'zležece š nimъ*, a Ro – *vzležecei š' nimъ*. Jedino Ill₄ koristi prilog *vkupъ* u značenju *istodobno, zajedno*, ostali autori koriste sintagmu *š nimъ*. Također, jedino Hm koristi oblik glagola *sêdêti (sjediti)*, ostali autori koriste oblik glagola *vbležati (ležati za stolom)*. Iz obreda blagovanja Pashe u Židova vidljiv je položaj tijela sustolnika: oni su opruženi na prostirkama ili divanima u najsvečanijim prigodama ležali glavama jedan blizu drugoga oslonjeni na lakat, a desnom rukom uzimali hranu. Robovi su stajali, a sustolnici, gosti ležali. (usp. Thivollier 1985: 12-13) Vidljivo je autorovo znanje obreda u Ill₄-u, Ro-u i Nk-u.

U dvadeset i šestome retku Hm koristi infinitiv *govoriti*, a svi ostali glagol *g(lago)lati* koji je arhaizam. U istome retku u primjeru *sebi/sebě* javlja se primjer ikaviziranog jata u Hm-u u odnosu na ostala tri misala.

Dvadeset i sedmi redak ponovno nosi primjer arhaizma i novijeg oblika *ki* u Hm-u. Ill₄ navodi oblik *êko*, a Nk i Ro – *iže*. Hm i Ill₄ koriste istu zamjenicu samo Hm koristi noviji oblik u značenju *koji, koja, koje*. Ill₄ koristi prilog i veznik *êko* u značenju *kako, kao*. Isti redak ponovno donosi zamjenu *i > ě* na primjeru *grihi > grěsi; grěhi* između Hm-a i ostalih misala,

osim toga javlja se i sibilizacija u Ill₄-u i Nk-u, dok je Hm i Ro ne provode (*grihi*, *grēhi*). Također, Ill₄ prije imenice *grēsi* navodi i sastavni veznik *i* čime dodatno naglašava svoju začuđenost da Isus uz sve što je govorio i grijehe oprašta.

Hm u istome retku ispred aorista glagola *reči* (*reći*) Hm navodi sastavni veznik *i*, a Ill₄ izostavljeni veznik *i* na nadomještava partikulom *že*.

Dvadeset i osmi redak utvrđuje zamjenu *i* > *ě* na primjeru imenice u ženskome rodu dativa jednine *ženi* > *ženě* s tim da Ill₄ i Ro ispred imenice *ženě* koriste i dativni prijedlog *k'*.

Isti redak donosi sintagmu koja je različita u svim četirima misalima. Radi se o različitoj uporabi nenaglašene osobne zamjenice drugoga lica u genitivu jednine (*te*) i glagola *sъpasti* u značenju *spastiti*, *sačuvati*. Hm navodi oblik *te s(b)p(a)si*, Ill₄: *s(b)p(a)s(e)nu te stvori*, Nk: *te s(b)p(a)se*, a Ro: *s(b)p(a)set' te*. Ill₄ i Ro zanaglasnicu *te* stavili su iza naglašene riječi. Ill₄ koristio je glagolski pridjev *spasenu* te mu je dodao glagol *sъtvoriti*. Ostali autori koriste glagol u aoristu.

Veznik *i* u pretposljednjem retku izostavljaju svi misali osim Hm-a.

Posljednji analizirani, dvadeset i osmi redak druge folije kod imenice *mirъ* u Hm-u se pojavljuje s jerom (*mirъ*), a u Ill₄-u s jatom (*mirě*). Budući da su autori koristili akuzativ jednine umjesto lokativa, sintagmu *v mirъ* pretvorili su u mjesnu, umjesto u načinsku.

3.2. Sličnosti i razlike u tekstu Lukina evanđelja (7,36-50) analiziranih misalâ

Kada se u tekstu prijevoda Lk 7,36-50 razlikuju od Hrvojeva misala, Illirico 4, Ročki i Novakov misal u najvećem broju (32 % slučajeva) imaju isto rješenje koje je različito od rješenja u Hrvojevu misalu. Zatim ga slijedi sličnost u rješenjima najstarijih dvaju misalâ; u 22 % slučajeva oni imaju jedno rješenje koje je različito i od rješenja u Hrvojevu misalu i od najmlađega, Ročkoga misala. Pojedinačno gledajući misale, najveći broj razlikâ koje se navode u odnosu na Hrvojev misal ima Novakov misal, razlikuje se u 75 % slučajeva, a slijedi ga najstariji misal, Illirico 4, s kojim se razlikuje u 71 % slučajeva. Zanimljivo je i da su i Novakov misal (20 % slučajeva) i Illirico 4 (16 % slučajeva) sličniji s najmlađim, Ročkim misalom, nego s Hrvojevim misalom.

3.3. Jezične posebnosti ulomka iz Hrvojeva misala

3.3.1. Refleks jata (ě)

Kao i u većine bosanskih liturgijskih tekstova onoga doba na mjestu praslavenskoga

samoglasnika *ě* u autora Hrvojeva misala zabilježen je samoglasnik *i*: *grisi*, *ženi*, *vidil*, *primi*, *nozi*, *grišnica*, *bista*, *siditb*, *bi* i sl. Ikavica je karakteristična i za bosanske govore, kao i za čakavske, a Hrvoje Vukčić Hrvatinić – po kojemu je misal dobio ime – objedinjuje oba govora jer je bio i bosanski vojvoda, i herceg grada Splita, i hrvatskodalmatinski ban, i namjesnik kralja Ladislava Napuljskog u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni.

Postoji i nedosljednost u uporabi ikavskog refleksa jata što je vidljivo u primjerima: *al'vēstru*, *sebē*, *vēra*, *parisēi*, *grēsi*. Na primjeru imenice *grēhb* vidljiva je dvostruka nedosljednost jer u 21. retku folije *b* stoji oblik *grēsi*, a u 25. i 27. retku iste folije ikaviziran oblik, ali jednom sibilaziran, a drugi put ne: *grisi* i *grihi*. Ova nedosljednost nije rijetka pojava jer cijeli hrvatskoglagoljski korpus obilježava miješanje ćirilometodske jezične tradicije s elementima čakavštine, štokavštine ili kajkavštine; za isti se jezični sadržaj upotrebljavaju dva ili više različitih jezičnih izraza. (usp. Damjanović 1984: 79)

Ekavski refleks jata vidljiv je u glagolu *celivaše* u 22. retku folije *a*, *celova* u 15. retku folije *b* i *celivajući* u 17. retku iste folije.

3.3.2. Sonant *j* i protetsko *v*

Hrvojev misal glagol *ěsti* u značenju *jesti*, *hraniti se* zapisuje s protetskim *j*: *ělb* (11. redak, folija *a*), a *edanb* i *esi* (2., 9., 15. redak, folija *b*) bez protetskog *j*. Bilježi se i pisanje sonanta *j* samoglasnikom *i*: *zaimodav'c*, *tvoi*, *moi*, *svoim* (1., 12., 14. redak, folija *b*). Bilježenje sonanta samoglasnikom nije bilo neuobičajeno jer „u glasovnom sustavu općeslavenskoga književnog jezika nije bilo jasne razlike između tog suglasnika i neslogotvornoga *i*”. (Damjanović 2005: 71)

Osim protetskoga *j* koje je u glagoljičnim tekstovima češće zapisan s *jatom*, u tekstu je zabilježeno i protetsko *v* koje stoji umjesto današnjega *u* u primjerima: *v'šad*, *v dom*, *vzdati*, *vzljubi*, *vnidb*, *vnide*. „Proteza u općeslavenskome književnom jeziku javlja se dakle u obliku *j* (...) i *v* (...), a razlozi za njezino javljanje obično se traže u premošćivanju *zijeve* (hijata) koji je bio čest zbog zakona otvorenih slogova: naime, svaka je riječ završavala na samoglasnik, pa ako je naredna počinjala samoglasnikom, moglo je doći do *zijeve*.” (Damjanović 2005: 66)

3.3.3. Fonem *f*

Fonem *f* u staroslavenskim tekstovima nalazimo samo u riječima stranoga podrijetla (npr. vlastito ime Filip). Tadašnjim slavenskim sustavima bio je to nepoznat fonem pa su ga zamjenjivali usnenim *p*. (usp. Damjanović 2005: 71) Primjer zamjene *p > f* vidljiv je i u ovome evandeoskome tekstu u riječima *parisēi*, *parisēovb* (10. i 13. redak, folija *a*).

3.3.4. Epentetsko i slogotvorno *l*

Epentetsko *l* u ovome tekstu čuva se na početku riječi, a u sredini riječi ono izostaje. Slična pojava zabilježena je u makedonskome i bugarskome jeziku, dok se u južnoslavenskim jezicima epentetsko *l* čuva u svim pozicijama. (usp. Damjanović 2005: 75)

Slogotvorno *l* iz nedovoljno definiranih međufaza prelazi u samoglasnik *u* u primjerima: *slzami* (20. redak, folija *a*), *dlžnika* (32. redak, folija *a*) i *dlgb* (5. redak, folija *b*). „Za hrvatske glagoljske spomenike 15. stoljeća Stjepan Damjanović konstatira da je slogotovorni *l* najčešće zamijenjen (tj. bilježi se sa znakom za poluglas ili bez njega – *lb*, *l'* ili *l*), a od zamjena potvrđene su *u*, *ul*, *lu*, *ol*, *li*, *le*, *al*, *Ø*. Najčešće među njima su *ul* i *u*, koje dolaze podjednako često i u istim osnovama i imale bi predstavljati izgovorne realizacije govorenoga jezika koje se probijaju u pisani tekst.” (Malić 1987: 61) Prelaženje slogotovnoga *l* u *ul* i *u* češće je obilježje neliturgijskih tekstova. (usp. Damjanović 1984: 66) Prelaženje suglasnika *v* u samoglasnik *u* odlika je jezične pomlađenosti jezika Hrvojeva misala.

3.3.5. Kontrakcija

Kontrakcija kao lingvistički pojam stezanja dvaju ili triju samoglasnika ili čitave riječi u kraći oblik u staroslavenskome jeziku bila je česta u izostavljanju slovâ iz sredine riječi, npr. *dša* – *d(u)ša*. U Hrvojevu misalu pronađeni su ovi primjeri kontrakcije ili sprezanja, kraćenja: *ka* umjesto *koja* (14. redak, folija *a*) te *ki* umjesto *koji* (5. i 27. redak, folija *b*).

3.3.6. Poluglasovi

Samoglasnici *ь* (*jor*, tvrd) i *ѣ* (*jer*, mekan) zovu se jerovi ili poluglasovi te su se izgovarali kraće od drugih vokala. U Hrvojevu misalu česta je vokalizacija jerova, tj. *ь* i *ѣ* gube svoju reduciranost i prelaze u pune vokale (*ь* > *o*, *ѣ* > *e*), no puni vokali u ovome pomlađenome misalu često su zapisani apostrofom. (usp. Damjanović 2005: 61) Npr. kod glagola *ѣѣѣd* (*ѣѣniti*) – *ući*, *stupiti*, Hrvojev misal bilježi *v'sadb* (12. redak, folija *a*). Hrvojev misal bilježi i vokalizaciju jerova samoglasnikom, a ne samo apostrofom. Tako u primjeru priloga mjesta *ѣzadi* u značenju *otraga*, *straga* autor Hm-a koristi oblik *sazadb* (16. redak, folija *a*).

U pisanju jerova na kraju riječi, u slabome položaju, autor poluglasove većinom bilježi jerovima (*ѣlb*, *r'romь*, *estь*, *isusь*, *edanь*, *dlgb*, *sudilь*, *vnidь*, *dalь*, *domь*, *ljubitь*, *mirь*). Međutim, javljaju se i dvostrukosti. U desetome retku folije *b* pisac Hm-a na dva mjesta u istome retku umjesto staroslavenskoga prijedloga *kь* koristi prijedlog *k* i *k'*. U prvome slučaju

poluglas je izostavljen, a u drugome bilježen je apostrofom.

Illirico 4 kao ovdje najstariji analizirani svetopisamsko-glagoljaški tekst odlično čuva jerove (*st̃za, z̃loē, lihoim̃c* '). (usp. Damjanović 1984: 68)

3.3.7. Leksik

U Hrvojevu misalu arhaično *iže, eže* i *ēže* zamijenjeno je s *ki, ko, ka* (14. redak, folija *a*; 5. i 27. redak folija *b*); *êko* i *êkože* zamijenjeno je s *kako, ere* (15. i 28. redak, folija *a*, 22. redak, folija *b*); *glagolati* jest zamijenjeno s *govoriti*, *egda* jest zamijenjeno s *kada, sego radi* s *togo radi*.

U tekstu autor Hm-a katkad navodi leksem drukčiji od navedenim leksemâ drugih autora. Npr. Hm leksem *krizmi* umjesto *mur'ra*, *umivati* umjesto *močiti*, *prines'si*, umjesto *vazam'si*, *celivajući* umjesto *oblobizajući*, *učitelju* umjesto *ravi* i sl.

4. Povijesni konteksti biblijskih prevođenja

Prevođenje Biblije neodvojivo je od kršćanstva jer se u drugim svjetskim religijama samo izvornici smatraju svetim tekstem, što bi praktično značilo da vjernici tih religija moraju naučiti sveti jezik ili za tumačenje i značenje teksta pitati osobu koja ga zna i smije tumačiti. Kršćani, međutim, svaki biblijski prijevod nazivaju Svetim pismom što dovodi do zbunjenosti vjernika i čitatelja koji se nađu pred različitim prijevodima istoga jezika za isti biblijski redak.

4.1. Važnost biblijskih prijevoda

„Prevođenje je iznimno težak posao pri kojemu prevoditelj mora voditi računa o svakoj riječi koju upotrebljava i pritom biti svjestan da čak i najbolji mogući prijevod neće biti ravan izvorniku.” (Mihić 2012: 143) U ispravnu vrednovanju nekoga biblijskoga prijevoda nužno je uzeti u obzir mnoštvo čimbenika poput: komu je prijevod namijenjen, prevoditeljski kriteriji, teorijske postavke na kojima je prijevod nastao i poznavati svrhu za koju je prijevod učinjen. Neki je prijevod statičan ili dinamičan zbog svoje svrhe, npr. upućen je širemu čitateljskomu krugu. (usp. Lujčić 2007: 61-62)

Različiti rezultati prijevoda istog jezika posljedica su nerješivih teškoća i nedoumica unutar samoga procesa prevođenja, zatim tu su i odnosi prevoditelja prema jeziku i značenju, izbor teorije prevođenja, odnos prema kontekstu nastanka Svetoga pisma te vanjske okolnosti koje su utjecale na prevoditeljski proces. (usp. Beck 2014: 19)

U standardizacijskim procesima svakoga jezika važnu ulogu imaju upravo prijevodi Svetoga pisma svih kršćana. „Kao najprevođenije djelo na svijetu, i na hrvatskome je Biblija izišla u mnoštvu različitih prijevoda koje karakteriziraju različiti stilovi te bolje ili gore odabrane prijevodne inačice.” (Mihić 2012: 145) Oni odražavaju uspješnost nacionalnoga jezika i njegovu mogućnost izražavanja složenih sintagmi i sadržaja. Biblijski prijevodi pripadaju prvim tiskanim prijevodima knjiga u Hrvata općenito, stoga oni postaju okosnicom u oblikovanju hrvatskoga standardnoga jezika. (usp. Despot 2006: 11)

„Bez Biblije ne možemo proučavati nastanak i razvoj vlastite pismenosti, a bez njezine povijesti, tematike i simbolike nerazumljiva nam ostaje golema europska i domaća umjetnička baština.” (Despot 2006: 19)

Pojava nacionalnoga, hrvatskoga biblijskoga prvotiska Svetoga pisma iznimno je značajan trenutak u kulturnoj povijesti hrvatskoga naroda. Hrvati svoj prvotisak dobivaju tek 1831. s Matijom Petrom Katančićem, što je znatno kasnije u odnosu na druge europske

narode (u 15. st. Nijemci, Talijani, Česi; u 16. st. Francuzi, Poljaci, Slovenci, Mađari te su prije nas još samo Slovaci), no to ne znači da ne postoji biblijska prevodilačka tradicija i prije 19. st. Različiti su čimbenici koji su utjecali na kasno uvođenje bogoslužja na narodnome, hrvatskome jeziku: „odjek protenstantizma i Tridentskog sabora, biskupi stranci, nepoznavanje jezika, nedostatak bogoslužnih knjiga, politički protivnici.” (Despot 2006: 20)

Premda Hrvati svoj prvotisak imaju tek u 19. stoljeću, cjelokupna Biblija vjerojatno je postojala još među glagoljašima. Poznato je da su Ćiril i Metoda preveli evanđelja, psalme i Djela apostolska, o čemu svjedoče arhivski podatci i izvještaji iz Omišlja, iz kasnijih stoljeća. To je iznimno važan podatak jer čak i Rusi nisu imali svoj prijevod u 15. st. pa im je za prijevod Svetoga pisma pomogao hrvatski dominikanac Benjamin. Taj ruski kodeks poslužio je kao predložak za kasnije tiskanje tzv. Ostroške Biblije iz 1581. (usp. Bratulić 1991: 90)

Još u vrijeme Ćirila i Metoda postojala je tzv. *trojezična hereza* kojom se smatralo da se bogoslužje može obavljati samo na onim trima jezicima na kojima je napisan natpis iznad Isusova križa, a to su: hebrejski, grčki i latinski.

Bogoslužje i prijevodi bili su na latinskome jeziku u Europi te Franačkome i Zapadnorimskome carstvu. Tridentski sabor nije se previše doticao pitanja narodnoga jezika, već je glavninu svoje rasprave vodio o dogmatskim pitanjima. Za većinu u Tridentskome saboru narodni jezik osiromašio bi kulturu, religiju i znanost koja je obilježena latinskom pismenom tradicijom. Osim toga, latinski je bio međunarodni jezik, jezik Zapada, pa se smatrao sredstvom crkvena jedinstva.

4.2. Hrvatska svetopisamska prevodilačka tradicija

Slavenski apostoli, Ćiril i Metod, napravili su prvi prijevod Biblije na staroslavenski jezik. To potvrđuju „Žitje Metodovo” i „Svjedočanstvo Ivana Egzarha bugarskoga”. S kraja 15. i početka 16. st. sačuvan je Dubrovački rukopis koji sadrži Knjigu postanka i Knjigu izlaska na latinici. Zabilježen je prijevod Biblije Bernardina Frankopana, zapisan glagoljicom oko 1521. Zatim slijede prijevodi i tiskani primjerci Biblijâ hrvatskih protestanata u 16. st. zahvaljujući pojavi tiska i snažnomu biblijskomu zamahu reformacije. Knjige su tiskane u Urachu i Tübingenu. Stipan Konzun i Antun Dalmatin napisali su ‘Prvi [Drugi]’ Psalmi Davidovi fra Luke Bračanina pisani su 1598. (usp. Tomić, Višaticki 2011: 51)

Svetopisamska hrvatska prevoditeljska tradicija veoma je bogata. B. Beck (2014: 20) navodi da „uz razne prijevode Novog zavjeta, na hrvatskom postoji trinaest kompletnih prijevoda Svetog pisma: Kašić (1625; 1999), Katančić (1831.), Škarić (1858./61.), Šulek

(1877.), Rešetar (1895.), Sović (1929./32.), Šarić (1941./42.; 1959.; 2007.), Zagrebačka Biblija (1968.), Dretar (1998.), Đaković (2000.), Novi svijet (2006.), Franjevačka Biblija (2010.) i Varaždinska Biblija (2012.), s time da su hrvatskim čitateljima dostupni i prijevod Karadžić/Daničić (1895.) te Biblija objavljena 2013. u Sarajevu (izdavač TDP).” (Beck 2014: 20) Međutim, postoji još i Jeruzalemska Biblija (1994.) u kojoj je Stari zavjet kao u Zagrebačkoj Bibliji, ali je Novi zavjet prijevod B. Dude i J. Fućaka, Biblija u izdanju Novoga svijeta (Jehovini svjedoci).

Samo Novi zavjet Bartola Kašića pisan je od 1625. do 1630., a cijelo Sveto pismo od 1631. do kada je završeno, 1637. Dio rukopisa čuva se u Zadru i Odesi; sadrži cijeli Novi zavjet i veliki dio Staroga zavjeta. Rimska „Kongregacija za širenje vjere”, čuvši kako su dubrovački nadbiskupi poticali Kašića da ponovno pregleda stare hrvatske prijevode te kako se u liturgiji koriste nevjerodostojno prevedeni tekstovi, naložila je Kašiću da napravi točan hrvatski prijevod koji će se kasnije tiskati kao službeni. Pri tiskanju njegova prijevoda nastali su problemi u vezi s definiranjem službenoga hrvatskoga jezika: hoće li on ostati u hrvatskoj redakciji glagoljaško crkvenoslavenskoga jezika ili će naginjati staroslavenskomu te kojim će se pismom prevoditi. On je napisan na latinskome jeziku po uzoru na Vulgatu, no tiskanje njegove Biblije kočila je druga rimska kongregacija, „Sveti Oficij”. Kašićeva Biblija svjetlo je dana ugledala tek u naše vrijeme, i to u Njemačkoj, a ne u Hrvatskoj, godine 1999./2000.

Potpunija od Kašićeve Poljička je Biblija iz 18. st. pisana latinicom i djelomično bosančicom. Slijede je Jurjetinovićeve Biblija nastala u Splitu 1794., a rukopis sadrži nepotpuni starozavjetni tekst te Biblija Maksimilijana Vrhovca iz 19. st.

Biblijski je jezik nedjeljiv od jezika u liturgiji te su upravo biblijski tekstovi jedni od glavnih sadržaja lekcionara koji su prenosili puku evanđeosku poruku na narodnome jeziku. Korijeni hrvatskih lekcionara sežu do u doba Ćirila i Metoda. Hrvatsko se glagoljaštvo, usprkos germanskoj sili koja je ostavila značajan utjecaj na Slavene, uz zasluge benediktinaca i franjevaca, neprekinuto sačuvalo do pojave tiska. Upravo su lekcionari bili pomoć budućim prevoditeljima Svetoga pisma. Korčulanski lekcionar najstariji je lekcionar na hrvatskome jeziku, no sačuvan mu je samo fragment iz 14. st. (usp. Tomić, Višaticki 2011: 50) Lekcionar Bernardina Splićanina, tiskan u Veneciji 1495. prva je tiskana knjiga na latinici. Važan je i zbog toga što se prepisivao latinicom i bosančicom na različitim hrvatskim prostorima.

Osim lekcionara vrlo se rano u okviru glagoljaške književnosti pojavljuju i apokrifni biblijski tekstovi koji žanrovski pripadaju zabavnoj i didaktičkoj literaturi. U apokrifnim tekstovima zabilježeni su grčki i latinski utjecaji jer su hrvatski prostori bili na između Istoka i Zapada. Neki od sačuvanih apokrifnih tekstova iz 15. st. su „Život Adama i Eve”, „Henohova

knjiga tajni”, „Nikodemovo evanđelje”, „Hođenje Bogorodice po mukama” te „Pavlova apokalipsa”. (usp. Bratulić 1991: 90-91)

Prijevod Biblije Matije Petra Katančića izdan posthumno 1832. prvi je cjeloviti otisnuti latinički prijevod na hrvatski jezik koji se temeljio izravno na Vulgati. Kritike prijevodu ističu to što je pisao štokavskom ikavicom, po uzoru na bosanske franjevce, zatim što je prevodio riječ po riječ te je koristio slavonsku grafiju. (usp. Despot 2006: 65)

U tijeku je prevođenje najnovijega prijevoda Biblije na hrvatski standardni jezik i to s originalnih biblijskih jezika. Prvi sastanak prevoditelja održan je 2001. u Zagrebu, a za moderatora/voditelja projekta za Stari zavjet određen je dr. sc. Božo Lujić, a za Novi: dr. sc. Mato Zovkić. Odlučeno je da ovo prevođenje neće preuzeti arhaične izraze; rečenična će konstrukcija biti u skladu sa sadašnjim hrvatskim jezikom; neće se rabiti imperfekt, dok će aorist prelaziti u perfekt. Cilj prevođenja jest prosječna publika čitateljâ pri jezično-stilskoj korekturi uz poštivanje različitosti stila pojedinih biblijskih knjigâ. Jezik prijevoda trebao bi biti suvremen gdje god je to moguće, a da pritom nije ugrožen smisao izvornoga teksta. Mjere će se preračunati u suvremeni mjerni sustav (metar, litra), a osobna imena, toponimi i nazivi žrtava preuzet će se prema usvojenome hrvatskome jezičnome standardu. Prvotna namjena prijevoda je pastoralno-katehetska, da je prijevod vjeran izvorniku, a razumljiv prosječnomu čitatelju. (usp. Lujić 2007: 84-85) „Jezičnu lekturu obavljaju Boris Beck, književnik iz Zagreba i dr. sc. Ivo Pranjković, redoviti profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.” (Lujić 2007: 85)

Boris Beck u svojim „Aporijama” zaključuje da „ako je koji novi biblijski prijevod utemeljen na poznavanju biblijskih jezika, proučavanju biblijske povijesti i poznavanju suvremenog stanja jezika na koji se prevodi – pogriješno je pitati je li to pravi ili točni prijevod. Bolje bi pitanje bilo koji aspekt izvornika taj prijevod želi afirmirati. Svakako bi bilo pogriješno paušalno odbijati novi prijevod u ime starog. Jer i najstariji prijevod jednom je bio nov.” (Beck 2014: 37)

4.3. Hrvatski biblijski prijevodi od početka 20. stoljeća

U 20. st. tiskan je „veći broj biblijskih prijevoda Novoga zavjeta ili pojedinih biblijskih knjiga, tri katolička prijevoda cijele Biblije i jedno protestantsko.” (Kekelj, Babić 2012: 18) S 21. stoljećem broj se tiskanja povećao u izdavanju cijelih Biblija i Novoga zavjeta.

Na kraju devetnaestoga i dvadesetoga stoljeća pojavio se u pet svezaka prijevod

evanđelja i Djela apostolskih (naslovljen „Sveto pismo Novoga zavjeta”) J. Stadlera s opširnim komentaram, koje je 1912. izašlo kao džepno izdanje, no u ovomu se radu taj prijevod neće analizirati. Stadlerovu je prijevodu teksta odabranoga u ovomu radu vrlo sličan prijevod Franje Zagode „Sveto pismo Novoga Zavjeta” tiskan 1925., čije drugo izdanje izlazi s prijelaza 1938. na 1939. godinu u dva sveska.

Prijevod I. Šarića „Biblija – Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta” koji je prvi je put objavljen 1942. godine, izašao je nakon nekoliko izdanja kao osuvremenjeno i prepravljeno izdanje 2006. Izdano je i protestantsko izdanje bez deuterokanonskih knjigâ. (usp. Jambrek, Knežević 2007: 144). Šarićeva Biblija poznata je po različitim formatima te mekanu ovitku.

U ovome radu analizirana su četiri izdanja Novoga zavjeta u prijevodu Ljudevita Rupčića. Prvo je izašlo 1961. Jambrek i Knežević (2007: 145) u svojem radu iznose kako je prijevod zapravo „djelomično prerađen prijevod Gracijana Raspudića, a objavljen pod Rupčićevim imenom zbog političkih razloga.” Njegov drugi, odnosno prvi pravi autorski prijevod, nastaje 1967. U trećemu izdanju 2000. godine prijevodu Novoga zavjeta dodaje i Psalme, a njegovo je posljednje analizirano izdanje iz 2008.

„Zagrebačka Biblija”, „Biblija Stvarnosti” (zbog prvoga izdavača) odnosno „Biblija” s podnaslovom „Stari i Novi zavjet” prvi je put objavljena 1968. na temelju starozavjetnoga prijevoda A. Savića, a novozavjetnoga Lj. Rupčića. Glavni su urednici Zagrebačke Biblije bili J. Kaštelan i B. Duda (osim njih, urednici su bili J. Tabak i J. Fućak).

Branko i Mirjana Lovrec 1981. izdaju svoju „Knjigu o Kristu. Novi Zavjet živim riječima” u slobodnu, parafraziranu prijevodu koji je objavljen u tri izdanja.

Tomislav Ladan 1985. izdaje samo „Evanđelje po Luki”, a dvije godine kasnije Gracijan Raspudić izdaje svoj prijevod Novoga zavjeta.

Prijevod Novoga zavjeta Gracijana Raspudića prvi je put tiskan 1987. Poslije je uvršten u Franjevačku Bibliju koja je 2010. izdana u SAD, a sadrži prijevod Staroga zavjeta S. Grubišića.

Branko Đaković 1989. izdaje svoje prvo izdanje Novoga zavjeta, no ovdje će se analizirati njegovo izdanje iz 2000. godine pod nazivom „Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta”. Godine 1994. izlazi „Jeruzalemska Biblija”, u koju je uvršten novozavjetni prijevod B. Duda i J. Fućaka prvi put objavljen 1973. To je izdanje koje sadrži vrlo opširne komentare. U bilješkama se nalazi prijevod komentara izdanja „La Bible de Jérusalem”. U „Jeruzalemsku Bibliju” uključeno je deveto revidirano izdanje. Taj je prijevod danas službeni liturgijski prijevod.

Ivan Vrtarić izdaje svoj prvi prijevod 1998. pod nazivom „Novi zavjet po prihvaćenom

tekstu”, a drugi prijevod 2005.

Godine 2001. R. Knežević izdaje Novi zavjet na čijem je temelju 2002. priređen prijevod i na bosanskome jeziku. (usp. Jambrek, Knežević 2007: 155)

U Novomu zavjetu, izdanomu u Varaždinu 2006. nije poznat prevoditelj. Naveden je H. E. Šredl kao odgovorna osoba nakladnika. Isusove su riječi u ovome izdanju otisnute crvenom bojom. (usp. Kekelj, Babić 2012: 20). Godine 2012. taj je prijevod uklopljen u najnoviji prijevod cijele Biblije, poznat kao Varaždinska Biblija, no pravi joj je naslov „Biblija – Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta”.

Godine 2010. Udruga stablo života iz Čakovca izdala je svoj „Novi zavjet”.

Đuro Martinjak od devedesetih je godina izdavao različita izdanja prijevoda, od kojih su neki utemeljeni na Šarićevu prijevodu. U ovomu je radu raščlanjen prijevod iz 2011.

U današnje vrijeme velik broj filologa proučava pojedine biblijske prijevode i razlike u različitim prijevodima istoga biblijskoga dijela, stoga će se i nastavak ovoga rada temeljiti na razlikama između ukupno 19 prijevoda od Franje Zagode iz 1925. do Varaždinske Biblije iz 2012. (odnosno 2006).

5. Analiza hrvatskih biblijskih prijevodnih inačica

Ovaj će rad raščlanjivati prijevodne inačice događaja o opraštanju ženi koja je bila javna grješnica u Lukinu evanđelju (Lk 7,36-50). U opisanome događaju Isus ulazi u farizejevu kuću u koju netom poslije dolazi žena koja je bila grješnica u gradu. Uplakana, suzama je kvasila Isusove noge, ljubila ih i mazala pomašću. Farizej je znao tko je i kakva je to žena i čudio se kako Isus dopušta tako nešto. Isus mu je odgovorio prisposodobom o dvojici dužnika te kako više ljubi onaj kojemu je veći dug oprošten. Potom je farizeju prigovorio kako ga on nije dočekao pranjem nogu i poljupcem, a ova ga žena ne prestaje cjelivat i prati mu noge. Rekao mu je kako su joj oprošteni mnogi grijesi jer je mnogo ljubila. Obratio se i ženi rekavši joj da su joj grijesi oprošteni. Sustolnici su se se čudili odakle Isusu pravo da i grijehe oprašta, a on se na to nije obazirao, već se obratio ženi i rekao joj da ju je vjera spasila i da ode u miru.

Tekst je organiziran tako da se dijelovi rečenice koji bi trebali značiti isto nalaze jedan ispod drugoga, a prijevodi su kronološki poredani. Svaki je redak označen kraticom prevoditelja. Ako je redak bio predugačak, razlomljen je na više dijelova, što je posebno naznačeno. Razlike su označene različitim bojama.

U radu su najprije navedeni cjeloviti prijevodi ulomka iz Evanđelja po Luki. Nakon ispisanih prijevoda slijedi raščlamba redaka. Nakon raščlambe komentar je na razlike pojedinih prevoditelja. Bitne razlike su i posebno obrađene, osobito one koje bitnije utječu na promjenu značenja i razumijevanje teksta.

5.1. Cjeloviti prijevodi

U radu je obrađeno osamnaest prijevoda na hrvatski jezik evanđeoskog ulomka o Isusovu odnosu s grješnicima. Prijevodi su redom složeni kao na sljedećemu popisu zajedno s kraticama koje će se pojavljivati u raščlambi redaka (1).

- (1) Z – Franjo Zagoda (1925)
- R1 – Ljudevit Rupčić (1961)
- R2 – Ljudevit Rupčić (1967)
- Š – Ivan Šarić (1967)
- LL – Branko Lovrec, Mirjana Lovrec itd. (1981)

L – Tomislav Ladan (1985)
 GR – Gracijan Raspudić (1987)
 V1 – Ivan Vrtarić (1998)
 R3 – Ljudevit Rupčić (2000)
 Đ – Branko Djaković (2000)
 KD – Jure Kaštelan, Bonaventura Duda (2001)
 JB – Jeruzalemska Biblija, prijevod Bonaventura Duda, Jerko Fućak: (2001)
 RK – Ruben Knežević (2001)
 V2 – Ivan Vrtarić (2005)
 VB – Varaždinska Biblija, ur. Šredl (2006)
 R4 – Ljudevit Rupčić (2008)
 FB – Franjevačka Biblija (2010) 1987
 Č – N. N. (2010) Udruga stablo života, Čakovec
 M – George Đuro Martinjak (2011)

5.1.1. Zagoda, F. (1925) *Sveto Pismo Novoga Zavjeta*, Zagreb: Naklada fra Stjepana Markulina

-

³⁶ Molio ga jedan od farizeja, da bi jeo s njim. I ušavši u kuću farizejsku, sjede za stol. ³⁷ I gle, žena, koja je bila grješnica u gradu, doznajući, da je on za stolom u kući farizejevoj, donese posudicu od alabastra s pomasti, ³⁸ I stavši straga kod nogu njegovih, plačući stade suzama prati noge njegove i kosom s glave svoje otare ih te je cjelivala noge njegove i pomasti mazala. ³⁹ Kad to vidje farizej, koji ga je pozvao, pomisli u sebi: Da je ovo prorok, znao bi dakako, tko i kakva je žena, koja ga se dotiče, da je grješnica. ⁴⁰ Tada prozbori Isus i reče mu: Šimune, imam ti nešto kazati. On reče: Učitelju, kaži! ⁴¹ Dvojica su bili dužni jednome vjerovniku; jedan je bio dužan pet stotina dinara, a drugi pedeset. ⁴² A kad oni ne imadoše, odakle da vrata, pokloni obojici. Koji će ga dakle od njih više ljubiti? ⁴³ Odgovori Šimun: Mislim, da onaj, komu je više poklonio. On mu reče: Pravo si sudio. ⁴⁴ I okrenuvši se k ženi, reče Šimunu: Vidiš li ovu ženu? Uđoh u kuću tvoju, vode mi na noge nisi dao, a ova suzama obli moje noge i svojom kosom otare. ⁴⁵ Cjelova mi nisi dao; a ova, otkako uđe, ne presta cjelivati nogu mojih. ⁴⁶ Uljem nisi pomazao glave moje, a ona pomašću pomaza noge moje. ⁴⁷ Zato ti kažem: Oprošteni su joj mnogi grijesi; jer je mnogo ljubila; a kome se manje prašta, manje ljubi. ⁴⁸ A njoj reče: Oprošteni su ti grijesi. ⁴⁹ I stadoše misliti u sebi oni, što su sjedili s

njime za stolom: Tko je ovaj, da i grijeha oprašta? ⁵⁰ A ženi reče: Vjera ti je tvoja pomogla, idi u miru!

5.1.2. Rupčić, Lj. (1961) *Sveto Pismo. Novi zavjet*, prir. fra R. Šilić, Sarajevo: Pastoralna biblioteka

Skrušena grešnica

³⁶ Neki farizej zamoli Isusa, da objeduje kod njega. On uđe u farizejevu kuću i sjede za stol. ³⁷ Najedamput se pojavi neka žena, koja bijaše javna grešnica. Ona je saznajući, da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donijela sa sobom alabastrnu posudu pomasti, ³⁸ stala iza njega, do njegovih nogu, te plačući počela mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti ih i mazati pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej, koji ga bijaše pozvao, pomisli u sebi: - Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je ova žena, što ga se dotiče: da je grešnica! ⁴⁰ Isus mu reče: - Šimune, imam ti nešto reći. – Reci, Učitelju! – odvrati ovaj. ⁴¹ – Jedan vjerovnik imadaše dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset. ⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Koji će ga, dakle, od njih više ljubiti? ⁴³ Šimun odgovori: - Držim, onaj kome je više oprostio. – Pravo si prosudio, – reče mu Isus. ⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: - Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću - nisi mi polio vodom noge, a ona mi suzama opra noge i ota svojom kosom. ⁴⁵ Ti mi ne dade poljupca, a ona, otkad uđoh, ne prestaje mi ljubiti noge. ⁴⁶ Ti mi ne namaza glavu uljem, a ona mi noge namaza pomašću. ⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj grijesi – njezini mnogi grijesi, jer je pokazala mnogo ljubavi. Komu se manje oprašta, taj manje pokazuje ljubavi. ⁴⁸ Zatim reče ženi: - Oprošteni su ti grijesi. ⁴⁹ A uzvanici počnu međusobno govoriti: - Tko je ovaj, koji čak i grijeha oprašta?! ⁵⁰ A on reče ženi: - Tvoja vjera te je spasila. Hajde u miru!

5.1.3. Rupčić, Lj. (1967) *Sveto Pismo. Novi zavjet* (2. izd.), Sarajevo: Pastoralna biblioteka

Skrušena grešnica

³⁶ Neki farizej zamoli Isusa da objeduje kod njega. On uđe u farizejevu kuću i sjede za stol. ³⁷ Najedanput se pojavi neka žena koja bijaše javna grešnica. Ona, kad saznade da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donese sa sobom alabastrnu posudu pomasti, ³⁸ stade iza njega do njegovih nogu te plačući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti ih i mazati pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej koji ga bijaše pozvao, pomisli u sebi: - Kad bi ovaj bio

prorok, znao bi tko je i kakva je ova žena što ga se dotiče: da je grešnica. ⁴⁰ Isus mu reče: - Šimune, imam ti nešto reći. – Reci, učitelju! – odvrati on. ⁴¹ – Jedan vjerovnik imadaše dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset. ⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Koji će mu, dakle, od njih više pokazati ljubavi? ⁴³ Šimun odgovori: - Držim, onaj kome je više oprostio. – Pravo si prosudio – reče mu Isus. ⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: - Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću: ti mi nisi vodom polio noge, a ona mi suzama opra noge i otr svojom kosom. ⁴⁵ Ti mi ne dade poljupca, a ona, otkad uđoh, ne prestaje mi ljubiti noge. ⁴⁶ Ti mi ne namaza glavu uljem, a ona mi noge namaza pomašću. ⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala mnogo ljubavi. A komu se manje oprašta, taj manje pokazuje ljubavi. ⁴⁸ Zatim reče ženi: - Oprošteni su ti grijesi. ⁴⁹ A uzvanici počnu međusobno govoriti: - Tko je ovaj koji čak i grijehe oprašta?! ⁵⁰ A on reče ženi: - Tvoja te je vjera spasila. Hajde u miru!

5.1.4. Šarić, I. (1967) *Sveto Pismo Novoga Zavjeta*, 5. Izdanje. Oberndorf: Oberndorf Druckerei

Gozba kod farizeja Simona. Grješnica

³⁶ Neki farizej ga zamoli, da bi objedovao u njega. Pođe u farizejevu kuću i sjede za stol. ³⁷ U gradu je živjela žena kao grješnica. Kad doznade, da je on za stolom u farizejevoj kući, donese posudicu od alabastera s pomasti. ³⁸ Ona se plačući postavi odostraga njegovih nogu i uze njegove noge kvasiti svojim suzama i otirati kosom svoje glave. Tada je cjelivala njegove noge i mazala ih pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej, koji ga je bio pozvao, pomisli u sebi: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi, tko je i kakva je to žena, koja ga se dotiče - grješnica.« ⁴⁰ Isus mu reče: »Simone, moram ti nešto kazati.« On odvrati: »Kaži, učitelju!« ⁴¹ Reče: »Neki vjerovnik je imao dva dužnika. Jedan mu je bio dužan pet stotina denara, drugi pedeset. ⁴² Kako nijesu mogli platiti svojega duga, otpusti ga obojici. Koji će ga sad od njih većma ljubiti?« ⁴³ Simon odgovori: »Mislim onaj, komu je više poklonio.« Isus mu reče: »Pravo si sudio.« ⁴⁴ Tada, okrenuvši se k ženi, reče Simonu: »Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću, a ti mi ne dade vode za moje noge; a ona svojim suzama okvasi moje noge i otra ih kosom. ⁴⁵ Ti mi ne dade cjelova; a ona, otkako uđe, ne prestade cjelivati mojih nogu. ⁴⁶ Nijesi pomazao uljem moje glave; a ona pomaza pomašću moje noge. ⁴⁷ Zato ti kažem: Njoj su oprošteni mnogi njezini grijesi, jer je mnogo ljubila. A komu se oprašta manje, taj ima također samo malo ljubavi.« ⁴⁸ Tada reče njoj: »Tvoji grijesi su ti oprošteni.« ⁴⁹ Onda oni, koji su bili za stolom, pomisliše u

sebi: »Tko je ovaj, da i grijeha oprašta?«⁵⁰ A on reče ženi: »Vjera te je tvoja spasila. Idi u miru!«

5.1.5. Lovrec B., Lovrec M., Grujić, Ž. (1981) *Novi zavjet živim riječima KNJIGA O KRISTU*, Zagreb: Duhovna stvarnost

Skrušena grešnica

³⁶ Jedan je farizej zamolio Isusa da mu dođe u kuću na ručak i Isus je prihvatio taj poziv. Kad su sjeli da jedu,³⁷ neka je uličarka – bludnica – saznala da je on ondje, te je ponijela lijepo izrađenu posudu punu skupocjena mirisnog ulja.³⁸ Ušavši, klekla je iza njega do njegovih nogu. Toliko je plakala da mu je suzama kvasila noge; kosom ih je svojom brisala, ljubila ih i lijevala mirisno ulje na njih.³⁹ Kad je Isusov domaćin, farizej, vidio što se događa i tko je ta žena, pomislio je: »Ovo dokazuje da Isus nije nikakav prorok, jer da je pravi prorok, znao bi kakva je grešnica ova žena.«⁴⁰ A Isus, da mu odgovori na njegove misli, reče: »Šimune, imam ti nešto reći.«⁴¹ »Reci, Učitelju«, odgovori Šimun, »izvoli.« Tada mu je Isus ispričao ovu priču: »Neki je čovjek posudio dvojici novaca – jednome 20 000 a drugome 2 000.⁴² No ni jedan od njih mu nije mogao vratiti dug pa je obojici milostivo oprostio i dopustio im da zadrže novac. Što misliš, koji ga zbog toga više ljubi?«⁴³ »Pa mislim onaj koji mu je više dugovao«, odgovori Šimun. »Točno!« - složio se Isus.⁴⁴ Zatim je, okrenut ženi, rekao Šimunu: »Vidiš li ovu ženu koja kleči? Kad sam ušao u tvoj dom, nisi se potrudio da mi ponudiš vode da sperem prašinu s nogu, no ona ih je oprala svojim suzama i obrisala ih kosom.⁴⁵ Nisi me pozdravio poljupcem, a ona mi neprestano, sve otkako sam ušao, ljubi noge.⁴⁶ Zanimario si mi iz učtivosti pomazati glavu uljem, a ona mi je noge pomazala dragocjenim mirisnim uljem.⁴⁷ Zato su njezini mnogi grijesi oprošteni, jer me je mnogo ljubila; no komu je malo oprošteno, pokazuje malo ljubavi.«⁴⁸ A ženi reče: »Oprošteni su ti grijesi.«⁴⁹ Tada su ljudi za stolom počeli među sobom govoriti: »Što ovaj misli, tko je on? Ide tuda i oprašta grijeha!«⁵⁰ A Isus reče ženi: »Tvoja te vjera spasila. Idi u miru.«

5.1.6. Ladan, T. (1985) *Evandjelje po Luki*, Plehan: Biblioteka „Sloboznak“

Ljubav omogućuje preobražaj čovjeka

³⁶ Moljaše ga pak neki od farizeja, da blaguje s njim. I ušavši u dom farizejev, sjedne za stol.
³⁷ I gle žena koja bijaše u gradu grješnica, doznajući da je za stolom u kući farizejevoj, donese alabastarnu posudicu pomasti,³⁸ i stavši otraga do nogu njegovih plačujući, suzama počeo

polijevati noge njegove, a kosom ih glave svoje brisaše, i cjelivaše noge njegove i mazaše pomašću. ³⁹ Vidjevši pak to farizej, koji ga bijaše pozvao, reče u sebi govoreći: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je žena koja ga se dotiče, jer je grješnica.« ⁴⁰ A odgovorivši Isus reče njemu: »Šimune, imam ti nešto reći.« On pak: »Učitelju, reci!« ⁴¹ Reče: »Dva dužnika bijahu u nekog vjerovnika. Jedan mu dugovaše pet stotina denara, drugi pak pedeset. ⁴² Ne mogavši oni duga vratiti, pokloni obojici. Koji će ga od njih, dakle, više ljubiti?« ⁴³ Odgovorivši Šimun reče: »Pretpostavljam onaj kojemu je više poklonio.« On mu pak reče: »Pravo si prosudio.« ⁴⁴ I okrenuvši se prema ženi, reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Uđoh tebi u kuću, vodu mi za noge nisi dao; ona pak suzama poli noge moje i kosama svojim otra. ⁴⁵ Cjelova meni ti ne dade; ona pak otkako uđoh ne presta cjelivati mi noge. ⁴⁶ Uljem glavu moju nisi pomazao; ona pak pomašću namaza noge moje. ⁴⁷ Zbog toga kažem tebi: otpušteni su njoj grijesi njezini mnogi, jer je ljubila mnogo. Komu se pak manje otpušta, manje ljubi.« ⁴⁸ Reče pak njoj: »Oprošteni su ti grijesi.« ⁴⁹ A stadoše oni koji bijahu za stolom govoriti u sebi: »Tko je ovaj koji i grijeha otpušta?« ⁵⁰ On pak reče ženi: »Vjera tvoja te spasila. Pođi u miru!«

5.1.7. Raspudić, G. (1987) *Novi zavjet* (I. izd.) Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Sarajevo: teološka biblioteka, Mostar: Provincijalat hercegovačkih franjevaca

Skrušena grješnica

³⁶ Neki farizej zamoli Isusa da objeduje kod njega. On uđe u farizejevu kuću i smjesti se za stol. ³⁷ Najedanput se pojavi neka žena koja bijaše javna grješnica. Ona, saznajući, da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donese sa sobom alabastrenu posudu pomasti, ³⁸ stade iza njega, do njegovih nogu, te plačući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti ih i mazati pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej koji ga bijaše pozvao pomisli u sebi: - Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je žena što ga se dotiče: da je grješnica! ⁴⁰ Isus mu reče: - Šimune, imam ti nešto reći. - Reci, Učitelju! - odvrati ovaj. ⁴¹ - Jedan vjerovnik imadaše dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset. ⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Koji će ga, dakle, od njih više ljubiti? ⁴³ Šimun odgovori: - Držim, onaj komu je više oprostio. - Pravo si prosudio, - reče mu Isus. ⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: - Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću - nisi mi dao vode za noge, a ona mi suzama oprala noge i otra svojom kosom. ⁴⁵ Ti mi ne dade poljupca, a ona otkad uđoh, ne prestaje mi ljubiti noge. ⁴⁶ Ti mi ne pomaza glavu uljem, a ona mi noge pomaza pomašću. ⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj njezini mnogi grijesi, jer je ljubila mnogo. Komu se malo

oprašta, taj malo ljubi. ⁴⁸ Zatim reče ženi: - Oprošteni su ti grijesi. ⁴⁹ A uzvanici počnu međusobno govoriti: - Tko je ovaj koji čak i grijehe oprašta?! ⁵⁰ A on reče ženi: - Tvoja vjera te je spasila. Hajde u miru!

5.1.8. Vrtarić, I. (1998) *Novi Zavjet po Prihvaćenom tekstu, Riječi iskrene, Pušćine*

-
³⁶ Jedan od farizeja pozva ga da bi jeo s njime. On uđe u kuću farizejevu i sjede za stol. ³⁷ Kad, gle, neka žena koja bijaše grešnica u gradu dozna da je *Isus* za stolom u kući farizejevoj pa ponese alabastrenu posudicu pomasti ³⁸ i stade odostrag kod njegovih nogu plaćući. Tada mu poče suzama namakati noge: kosom ih je svojom otirala, ljubila noge i mazala ih pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej koji ga je pozvao, reče u sebi: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je žena koja ga se dotiče: da je grešnica.« ⁴⁰ A *Isus*, odgovarajući mu, reče: »Šimune, imam ti nešto reći.« A on reče: »Učitelju, reci!« - ⁴¹ »Neki vjerovnik imao je dva dužnika; jedan mu dugovaše pet stotina denara, drugi pedeset. ⁴² Budući da nisu imali odakle vratiti, obojici *im* oprostio. Reci dakle koji će ga od njih više ljubiti?« ⁴³ Odgovarajući *mu*, Šimun reče: »Držim, onaj kojemu je više oprostio.« A on mu reče: »Pravo si prosudio.« ⁴⁴ I okrenuvši se ženi, reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Udoh u tvoju kuću, nisi mi vode za noge dao, a ona mi je suzama noge oblila i kosom svoje glave *ih* otrla. ⁴⁵ Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako udoh, ne presta mi noge ljubiti. ⁴⁶ Uljem mi glavu nisi pomazao, a ona mi pomašću pomaza noge. ⁴⁷ Stoga su joj, kažem ti, oprošteni grijesi mnogi, jer je ljubila mnogo; a komu se malo oprašta, malo ljubi.« ⁴⁸ I reče joj: »Oprošteni su ti grijesi.« ⁴⁹ I počеше sustolnici između sebe govoriti: »Tko je ovaj da i grijehe oprašta?« ⁵⁰ A on reče ženi: »Vjera te tvoja spasila. Idi u miru!«

5.1.9. Rupčić, Lj. (2000) *Novi zavjet i psalmi*, Mostar: Ziral, Zagreb: Hrvatsko ekumensko biblijsko društvo

Skrušena grješnica

³⁶ Neki farizej pozva *Isus* k sebi na objed. On uđe u farizejevu kuću i smjesti se za stol. ³⁷ I, evo, neka žena, koja bijaše javna grješnica, kako doznade da je *Isus* za stolom u farizejevoj kući, donese sa sobom alabastrenu posudu pomasti, ³⁸ stade iza njega do njegovih nogu te plaćući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti i mazati pomašću. ³⁹ Kada to vidje farizej koji ga bijaše pozvao, pomisli: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva

je ova žena koja ga se dotiče; znao bi da je grješnica.«⁴⁰ Isus mu reče: »Šimune, imam ti nešto reći.« »Reci, učitelju!«, odvrati on.⁴¹ »Neki je vjerovnik imao dvojicu dužnika: jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset.⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Prema tome, koji će ga od njih više ljubiti?«⁴³ Šimun odgovori: »Držim, onaj komu je više oprostio.« »Pravo si prosudio«, reče mu Isus.⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću: vodom mi nisi polio nogu, a ona mi oprala noge suzama i otirala ih kosom svojom.⁴⁵ Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako uđe, nije prestajala ljubiti mi noge.⁴⁶ Uljem mi nisi pomazao glave, a ona mi pomašću namaza noge.⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala ljubavi mnogo. A komu se oprašta malo, taj pokazuje ljubavi malo.⁴⁸ Zatim reče ženi: »Oprošteni su ti grijesi.«⁴⁹ Tada ostali uzvanici pomisliše: »Tko je ovaj da još i grijeha oprašta?«⁵⁰ A on reče ženi: »Vjera te je tvoja spasila. Idi u miru!«

5.1.10. Djaković, B. (2000) *Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta*, Rijeka: Udruga kršćana za promicanje duhovne kulture

Gospod u kući Simona farizeja

³⁶ Neki od farizeja molio ga da bi jeo s njim; i otišao je u kuću farizeja i sjeo za stol.³⁷ I, gle, žena iz grada, koja je bila grešnica, kad je saznala da je za stolom u farizejevoj kući, donijela je alabasternu posudu s pomasti;³⁸ i stojeći iza njegovih nogu i plačući, počela je kvasiti njegove noge suzama; i otirala ih kosom svoje glave i ljubila je njegove noge i pomazala ih pomasti.³⁹ A kad je to vidio farizej, koji ga je pozvao, reče u sebi: Kad bi on bio prorok, znao bi tko i kakva ga se žena dotiče, jer je grešnica.⁴⁰ A Isus mu odgovori i reče: Simone, imam ti nešto kazati. On reče: Učitelju, kaži!⁴¹ Neki vjerovnik imao je dva dužnika: Jedan mu je dugovao pet stotina denarija*, a drugi pedeset;⁴² a kako nisu imali čim da plate, oprosti dug obojici. [Reci] koji će ga više ljubiti od dvojice?⁴³ A Simon odgovori i reče: Mislim onaj kojem je više poklonio. A on mu reče: pravo si sudio.⁴⁴ I okrenuvši se k ženi, reče Simonu: Vidiš li ovu ženu? Ušao sam u tvoju kuću, a nisi mi dao vode za noge, a ona suzama oblila moje noge i otirala kosom svojom.⁴⁵ Nisi mi dao poljubac, a ona, otkako sam ušao, nije prestala ljubiti mi nogu.⁴⁶ Nisi pomazao uljem moju glavu; a ona pomaza moje noge s pomasti.⁴⁷ Zato, kažem ti, njezini su mnogi grijesi oprošteni su jer je mnogo ljubila; a kome se malo oprašta, malo ljubi.⁴⁸ I reče joj: oprošteni su tvoji grijesi.⁴⁹ A oni, što su bili kod

stola, počeli su govoriti među sobom: tko je taj, koji i grijehe oprašta? ⁵⁰ A [on] reče ženi: Tvoja vjera te je spasila, idi u miru.

**rimski kovani novac koji odgovara dnevnoj zaradi radnika*

5.1.11. Kaštelan, J. i Duda, B., gl. ur. (2001) *Biblija - Stari i Novi zavjet*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost

Skrušena grešnica

³⁶ Neki farizej zamoli Isusa da objeđuje kod njega. On uđe u farizejevu kuću i sjede za stol. ³⁷ Najedanput se pojavi neka žena koja bijaše javna grešnica. Ona, kad saznade da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donese sa sobom alabastrenu posudu pomasti, ³⁸ stade iza njega do njegovih nogu te plaćući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti i mazati pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej koji ga bijaše pozvao, pomisli: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je ova žena što ga se dotiče: da je grešnica.« ⁴⁰ Isus mu reče: »Šimune, imam ti nešto reći.« »Reci, učitelju!« odvrati on. ⁴¹ »Neki vjerovnik imao dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset. ⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprostio obojici. Koji će mu, dakle, od njih više pokazivati ljubavi?« ⁴³ Šimun odgovori: »Držim, onaj kome je više oprostio.« »Pravo si sudio« – reče mu Isus. ⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću: ti mi nisi vodom polio noge, a ona mi suzama oprala noge i otirala kosom svojom. ⁴⁵ Ti mi ne daje poljupca, a ona, otkako uđoh, ne prestaje mi ljubiti noge. ⁴⁶ Ti mi ne namaza glavu uljem, a ona mi noge namaza pomašću. ⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala mnogo ljubavi. A komu se manje oprašta, taj manje pokazuje ljubavi.« ⁴⁸ Zatim reče ženi: »Oprošteni su ti grijesi.« ⁴⁹ A uzvanici počnu međusobno govoriti: »Tko je ovaj koji čak i grijehe oprašta?« ⁵⁰ A on reče ženi: »Tvoja te vjera spasila. Hajde u miru!«

5.1.12. Duda, B., Fućak, J. (2001) *Jeruzalemska Biblija*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost

Isusov odnos prema grešnicima

³⁶ Neki farizej pozva Isusa da bi blagovao s njime. On uđe u kuću farizejevu i priđe stolu. ³⁷ Kad eto neke žene koja bijaše grešnica u gradu. Dozna da je Isus za stolom u farizejevoj kući pa ponese alabastrenu posudicu pomasti ³⁸ i stade odostrag kod njegovih nogu. Sva zaplakana

poče mu suzama kvasiti noge: kosom ih glave svoje otirala, cjelivala i mazala pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej koji ga pozva, pomisli: „Kad bi ovaj bio Prorok, znao bi tko i kakva je to žena koja ga se dotiče: da je grešnica.” ⁴⁰ A Isus, da mu odgovori, reče: „Šimune, imam ti nešto reći.” A on će: „Učitelju, reci!” A on: ⁴¹ „Neki vjerovnik imao dva dužnika. Jedan mu dugovaše pet stotina denara, drugi pedeset. ⁴² Budući da nisu imali odakle vratiti, otpusti obojici. Koji će ga dakle od njih više ljubiti?” ⁴³ Šimun odgovori: „Predmnijevam, onaj kojemu je više otpustio.” Reče mu Isus: „Pravo si prosudio.” ⁴⁴ I okrenut ženi reče Šimunu: „Vidiš li ovu ženu? Uđoh ti u kuću, nisi mi vodom noge polio, a ona mi suzama noge oblila i kosom ih svojom otrla. ⁴⁵ Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako uđe, ne presta mi noge cjelivati. ⁴⁶ Uljem mi glave nisi pomazao, a ona mi pomašću noge pomaza. ⁴⁷ Stoga, kažem ti, oprošteni su joj grijesi mnogi jer ljubljашe mnogo. Komu se malo oprašta, malo ljubi.” ⁴⁸ A ženi reče: „Oprošteni su ti grijesi.” ⁴⁹ Sustolnici počeli nato među sobom govoriti: „Tko je ovaj da i grijehe oprašta?” ⁵⁰ A on reče ženi: „Vjera te tvoja spasila! Idi u miru!”

5.1.13. Knežević, R. (2001) *Novi zavjet*, Rijeka: Biblijsko društvo pri Međunarodnom centru za život

Grješnica kojoj je mnogo oprošteno

³⁶ Neki farizej molio ga je da blaguje s njime, te on uđe u kuću farizejevu i smjesti se za stol. ³⁷ Kadli eto neke žene, koja bijaše grešnica u gradu; doznajući da je on za stolom u farizejevoj kući, donese alabastrenu posudicu pomasti ³⁸ i stade straga do njegovih nogu. Plakući, suzama mu poče oblijevati noge. Svojom ih je kosom otirala, cjelivala ih i mazala pomašću. ³⁹ Vidjevši to farizej koji ga bijaše pozvao, reče u sebi: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je ta žena što ga se dotiče – da je grješnica.« ⁴⁰ Isus mu nato odgovori: »Šimune, imam ti nešto reći.« »Učitelju«, prihvati on, »reci!« ⁴¹ »Dvojica su dužnika dugovali nekom vjerovniku; jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset. ⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Koji će ga dakle od njih više ljubiti?« ⁴³ Šimun odgovori: »Smatram, onaj komu je više oprostio.« On mu nato reče: »Pravo si prosudio.« I okrenuvši se ženi, reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Ušao sam ti u kuću, vode mi na noge nisi dao; a ona mi je suzama svojim noge oblila i kosom ih svojom otrla. ⁴⁵ Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako uđoh, ne prestade mi nogu cjelivati. ⁴⁶ Uljem mi glavu nisi pomazao, a ona mi je pomašću noge pomazala. Stoga, kažem ti, njezini su mnogi grijesi oprošteni, jer je ljubila mnogo. Komu se pak malo oprašta, ljubi malo.« A njoj reče: »Grijesi su ti oprošteni!« ⁴⁹ Oni

koji su bili s njime za stolom stadoše među sobom govoriti: »Tko je ovaj što i grijehe oprašta?«⁵⁰ I reče ženi: »Vjera te tvoja spasila. Idi u miru!«

5.1.14. Vrtarić, I. (2005) *Novi zavjet po Prihvaćenom tekstu (pregl. i preuređeno izd.)*, Krasica i Rijeka: Živa riječ i Udruga kršćana

-

³⁶ Jedan od farizeja pozove ga da bi jeo kod njega. I uđe on u kuću farizejevu i sjedne za stol.

³⁷ Kad, gle, neka žena koja je bila grešnica u gradu, dozna da je *Isus* za stolom u kući farizejevoj pa donese alabastrenu posudicu pomasti³⁸ i stane odostrag kod njegovih nogu plačući. Tada mu počne suzama namakati noge: kosom ih je svojom otirala, ljubila *mu* stopala i mazala *ih* pomašću.³⁹ Kad je *to* vidio farizej koji ga je bio pozvao, reče u sebi: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko *je* i kakva *je* žena koja ga se dotiče: da je grešnica.«⁴⁰ A *Isus*, odgovarajući mu, reče: »Šimune, imam ti nešto za reći.« A on odvrati: »Učitelju, reci.«⁴¹ »Neki vjeronik imao je dva dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, drugi pedeset.⁴² Budući da nisu imali odakle vratiti, oprostio je obojici. Reci, dakle, koji će ga od njih više ljubiti?«⁴³ Odgovarajući *mu*, Šimun reče: »Pretpostavljam da onaj kojemu je više oprostio.« A on mu reče: »Pravo si prosudio.«⁴⁴ I okrene se ženi te reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Ušao sam u tvoju kuću, nisi mi *ni* vodu za noge dao; a ona mi je suzama noge oblila i kosom svoje glave *ih* otrla.⁴⁵ Poljupca mi nisi dao; a ona, otkako sam ušao, ne prestaje mi noge ljubiti.⁴⁶ Uljem mi glavu nisi pomazao, a ona mi je pomašću pomazala noge.⁴⁷ Stoga su joj, kažem ti, oprošteni mnogi grijesi: jer je mnogo ljubila. A kome se malo oprašta, malo ljubi.«⁴⁸ I reče joj: »Oprošteni su ti grijesi.«⁴⁹ I počnu sustolnici između sebe govoriti: »Tko je ovaj da i grijehe oprašta?«⁵⁰ A on reče ženi: »Vjera te tvoja spasila. Idi u miru.«

5.1.15. Šredl, H. - E. (2006) *Sveto Pismo Novi zavjet i psalmi*, Varaždin: Hrvatski biblijski nakladnik

Grješničina ljubav

³⁶ A neki od farizeja moljaše ga da blaguje s njime. On uđe u farizejevu kuću i sjede za stol.³⁷ I gle, neka žena u gradu koja bijaše grješnica, kad dozna da je *Isus* za stolom u farizejevoj kući, donese ubjelnicu pomasti³⁸ i stade odostrag kod njegovih nogu plačući. Poče mu suzama oblijevati noge i kosom glave svoje *stane* otirati i ljubiti noge njegove i mazati *ih* pomašću.³⁹ A kad *to* vidje farizej koji ga pozva, reče u sebi govoreći: »Kad bi ovaj bio

prorok, znao bi tko je i kakva je ta žena koja ga se dotiče – da je grješnica.«⁴⁰ A Isus mu, odgovorivši, reče: »Šimune, imam ti nešto reći.« A on kaza: »Učitelju, reci!«⁴¹ »Neki vjerovnik imao dvojicu dužnika: jedan *mu* je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset.⁴² A kako nisu imali za vratiti, otpusti obojici. Reci, koji će ga, dakle, od njih više ljubiti?«⁴³ A Šimun, odgovorivši, reče: »Pretpostavljam da onaj kojemu je više otpustio.« A on mu reče: »Pravo si prosudio!«⁴⁴ I okrenuvši se k ženi, kaza Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Uđoh ti u kuću – vode za noge moje *ti* ne dade, a ona mi je suzama noge oblila i kosom *ih* glave svoje otrla.⁴⁵ Cjelova mi ne dade, a ona, otkako uđe, ne presta mi noge cjelivati.⁴⁶ Uljem mi glavu ne pomaza, a ona mi pomašću pomaza noge.⁴⁷ Zato su joj, kažem ti, oprošteni mnogi grijesi – jer uzljubi mnogo. A kome se oprašta malo, malo ljubi.«⁴⁸ A njoj reče: »Oprošteni su ti grijesi.«⁴⁹ I suslonici počеше govoriti među sobom: »Tko je ovaj koji i grijeha oprašta?«⁵⁰ A ženi reče: »Vjera te tvoja spasila! Idi u miru!«

5.1.16. Rupčić, Lj. (2008) *Sveto pismo, Novi zavjet i psalmi*, Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo, Tomislavgrad, Naša ognjišta

Skrušena grješnica

³⁶ Neki farizej pozva Isus k sebi na objed. On uđe u farizejevu kuću i smjesti se za stol.³⁷ I, evo, neka žena, koja bijaše javna grješnica, kako doznade da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donese sa sobom alabastrenu posudu pomasti,³⁸ stade iza njega do njegovih nogu te plačući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti i mazati pomašću.³⁹ Kada to vidje farizej koji ga bijaše pozvao, pomisli: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je ova žena koja ga se dotiče; znao bi da je grješnica.«⁴⁰ Isus mu reče: »Šimune, imam ti nešto reći.« »Reci, učitelju!«, odvrati on.⁴¹ »Neki je vjerovnik imao dvojicu dužnika: jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset.⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Prema tome, koji će ga od njih više ljubiti?«⁴³ Šimun odgovori: »Držim, onaj komu je više oprostio.« »Pravo si prosudio«, reče mu Isus.⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću: vodom mi nisi polio nogû, a ona mi opra noge suzama i otr kosom svojom.⁴⁵ Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako uđe, nije prestajala ljubiti mi noge.⁴⁶ Uljem mi nisi pomazao glave, a ona mi pomašću namaza noge.⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala ljubavi mnogo. A komu se oprašta malo, taj pokazuje ljubavi malo.⁴⁸ Zatim reče ženi: »Oprošteni su ti grijesi.«⁴⁹ Tada ostali uzvanici pomisliše: »Tko je ovaj da još i grijeha oprašta?«⁵⁰ A on reče ženi: »Vjera te je tvoja spasila. Idi u miru!«

5.1.17. Raspudić, G. (2010) *Franjevačka Biblija, Zagreb, Sarajevo, Mostar: KS, TB, PHF*

Skrušena grješnica

³⁶ Neki farizej zamoli Isusa da objeduje kod njega. On uđe u farizejevu kuću i smjesti se za stol. ³⁷ Najedanput se pojavi neka žena koja bijaše javna grješnica. Ona, saznajući, da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donese sa sobom alabastrenu posudu pomasti, ³⁸ stade iza njega, do njegovih nogu, te plačući poče mu suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti ih i mazati pomašću. ³⁹ Kad to vidje farizej koji ga bijaše pozvao, pomisli u sebi: - Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je žena što ga se dotiče: da je grješnica! ⁴⁰ Isus mu reče: - Šimune, imam ti nešto reći. - Reci, Učitelju! - odvrati ovaj. ⁴¹ - Jedan vjerovnik imadaše dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset. ⁴² Kako nisu mogli vratiti, on oprosti obojici. Koji će ga, dakle, od njih više ljubiti? ⁴³ Šimun odgovori: - Držim, onaj komu je više oprostio. - Pravo si prosudio, – reče mu Isus. ⁴⁴ Tada se okrenu prema ženi pa reče Šimunu: - Vidiš li ovu ženu? Dođoh u tvoju kuću - nisi mi dao vode za noge, a ona mi suzama oprala noge i otira svojom kosom. ⁴⁵ Ti mi ne daje poljupca, a ona otkako uđoh, ne prestaje mi ljubiti noge. ⁴⁶ Ti mi ne pomaza glave uljem, a ona mi noge pomaza pomašću. ⁴⁷ Zato, kažem ti, oprošteni su joj njezini mnogi grijesi, jer je ljubila mnogo. Komu se malo oprašta, taj malo ljubi. ⁴⁸ Zatim reče ženi: - Oprošteni su ti grijesi. ⁴⁹ A uzvanici počnu međusobno govoriti: - Tko je ovaj koji čak i grijeha oprašta?! ⁵⁰ A on reče ženi: - Tvoja vjera te je spasila. Hajde u miru!

5.1.18. N. N. (2010) *Novi zavjet, Čakovec: Udruga stablo života*

-

³⁶ A jedan ga je od farizeja zamolio da bi s njime jeo. I ušao je u farizejevu kuću i sjeo za stol. ³⁷ I gle, neka žena iz grada koja je bila grešnica, kad je doznala da je *Isus* za stolom u farizejevoj kući, donijela je pomast u alabastrenoj posudi, ³⁸ i stala iza *njega* do njegovih nogu plačući. Počela mu je suzama prati noge i otirati *ih* kosom sa svoje glave te mu ljubiti noge i mazati *ih* pomašću. ³⁹ A kad je *to* vidio farizej koji ga je pozvao, rekao je u sebi govoreći: »Kad bi ovaj bio prorok, znao bi tko je i kakva je *ova* žena koja ga dodiruje: da je grješnica.« ⁴⁰ A Isus mu je odgovorio rekavši: »Šimune, imam ti nešto reći.« A on je rekao: »Učitelju, reci!« ⁴¹ »Neki je vjerovnik imao dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina dinara, a drugi pedeset. ⁴² A kako nisu imali čime platiti, iskreno je oprostio obojici. Reci, koji će ga

stoga od njih više ljubiti?»⁴³ Šimun mu je odgovorio rekavši: »Pretpostavljam da onaj komu je više oprostio.« A on mu je rekao: »Pravo si prosudio.«⁴⁴ Tada se okrenuo prema ženi i rekao Šimunu: »Vidiš li ovu ženu? Ušao sam u tvoju kuću; nisi mi dao vode za moje noge, a ona mi je suzama svojim oprala noge i kosom *ih* sa svoje glave obrisala.⁴⁵ Nisi mi dao poljupca, a ova žena, otkako sam ušao, nije mi prestala ljubiti noge.⁴⁶ Nisi mi glavu pomazao uljem, a ova žena mi je pomašću pomazala noge.⁴⁷ Stoga ti kažem: mnogi su joj grijesi oprošteni, jer je mnogo ljubila; a komu se malo oprašta, malo ljubi.«⁴⁸ A njoj je rekao: »Oprošteni su ti grijesi!«⁴⁹ Nato su oni koji su sjedili s *njim* za stolom počeli među sobom govoriti: »Tko je ovaj koji i grijehe oprašta?»⁵⁰ A ženi je rekao: »Tvoja te vjera spasila. Idi u miru!«

5.1.19. Martinjak, G. Đ. (ur.) (2011) *Novi zavjet, Surrey (Canada): vlastito izdanje*

-

³⁶ Neki farizej je zamolio Isusa da objeduje kod njega. I On je ušao u farizejevu kuću i sjeo za stol jesti.³⁷ Gle, iznenada se pojavila neka žena iz grada koja je bila grješnica. Ona, kad je saznala da je Isus za stolom u farizejevoj kući, donijela je alabastrenu posudicu pomasti,³⁸ i stala iza njega do njegovih nogu te mu plaćući počela svojim suzama prati noge, otirati ih svojom kosom, ljubiti i mazati mirisnom pomašću.³⁹ Kad je to vidio farizej koji ga pozvao, pomislio je u sebi: »Kad bi ovaj čovjek bio prorok, znao bi tko je i kakva je ova žena što ga se dotiče: jer ona je grješnica.«⁴⁰ A Isus mu je odgovarajući rekao: »Šimune, imam ti nešto reći.« »Govori, Učitelju!« Odgovorio mu on.⁴¹ »Neki vjerovnik imao je dvojicu dužnika. Jedan mu je dugovao pet stotina denara, a drugi pedeset.⁴² A kako nisu imali čim vratiti, on oprosti obojici. Reci mi sad koji će mu onda od njih više pokazivati ljubavi?»⁴³ Šimun mu je odgovorio: »Držim, onaj kojemu je više oprostio.« A On mu rekao »Pravo si sudio.«⁴⁴ Potom se okrenuo prema ženi pa rekao Šimunu: »Vidiš li ti ovu ženu? Ja sam došao u tvoju kuću; i ti mi nijesi dao vode za moje noge, a ona mi je suzama svojim oprala noge i otrla ih svojom kosom.⁴⁵ Ti mi nijesi dao poljupca, a ova žena, sve otkako sam ušao, ne prestaje mi ljubiti noge.⁴⁶ Ti mi nijesi namazao glavu uljem, a ova mi je žena noge namazala pomašću.⁴⁷ Zato, velim ti, oprošteni su joj grijesi, i to mnogi, jer je pokazala mnogo ljubavi. A komu se manje oprašta, taj pokazuje manje ljubavi.«⁴⁸ A ženi je rekao: »Oprošteni su ti tvoji grijesi.«⁴⁹ A oni koji su sjedili s njim za stolom počeli su međusobno govoriti: »Tko je ovaj koji čak i grijehe oprašta?»⁵⁰ Tada je On rekao ženi; »Tvoja te vjera spasila. Idi u miru!«

5.2. Značenjska analiza odabranoga teksta

Odabrana prispodobi navodi epizodu o doživljenome grješničinu gostoprimstvu i domaćinstvu sumnjičavoga farizeja Šimuna. Prispodoba započinje Šimunovim pozivanjem Isusa na blagovanje u njegovoj kući, što pokazuje da je Šimun domaćin, a Isus gost. Međutim, poslije je vidljivo da se uloge mijenjaju jer je žena koja je bila grješnica u gradu preuzela ulogu pravoga domaćina poljubivši Isusa, opravši mu noge i namazavši ih pomašću.

U početku je Šimun nazvan *nekim farizejom* (u nekim prijevodima: *jedan od farizeja*; a poslije i *farizej koji ga pozva*), a tek je nakon toga navedeno njegovo ime – *Šimun* – i to kad mu se Isus obratio. Nekoliko redaka poslije toga navedeno je da sustolnici prigovaraju Isusu što si dopušta opraštati grijeha. Oni, dakle, sumnjaju u njegovo proroštvo: prije toga je Šimun, kao jedan od njih, rekao: *kad bi ovaj bio Prorok znao bi tko i kakva je to žena koja ga se dotiče*. Iz toga se može zaključiti da su sustolnici bili farizeji, odnosno da je Isus bio za stolom s farizejima. Bez obzira na to što se Isus nalazio u kući onih koji su ga možda pozvali samo iz radoznalosti (jer su farizeji Isusa smatrali neprijateljem), Isus Šimuna poosobljava zoveći ga imenom. Šimun u Isusovim očima nije neprijatelj, nije *ono što radi*, *ono što mu je služba*, već *osoba s imenom*. Isus mu vraća identitet, a time i dostojanstvo.

Zanimljiva je i odrednica žene kao grješnice. Za nju se ne kaže da je bila grješnica, nego da je bila *grješnica u gradu*, što bi značilo da tu ženu u gradu smatraju grješnicom. Tu se gubi sigurnost da ona jest grješnica, a raste sigurnost u to da su je drugi smatrali grješnicom. Na taj način evanđelist Luka ne govori toliko o njezinim grijesima, nego o glasinama o njoj u gradu. Tu pomaže i gramatika jer pisac i prevoditelj upotrebljavaju aorist: *bijaše* (u izvorniku je imperfekt: *običavala je biti grješnicom*), što bi značilo da ona više nije grješnica kakva je nekoć bila.

Ženina hrabrost i poniznost vidljiva je u nekoliko činjenica: žena ulazi u muško društvo, i to nepozvana; u Isusovoj prisutnosti plače, toliko plače da mu je suzama oblila noge; izložila se osudi i sramoti, a na kraju je raspustila kosu i kosom mu je otirala noge. Raspustiti kosu pred muškarcima smatralo se neprimjerenom gestom i dovoljnim razlogom za razvod (usp. Tokić 2006: 105). Uz sve to, žena Isusove noge nije poljubila, nego ljubila, cjelivala, s puno osjećaja i pažnje. Pomazanje glave bilo je uobičajeno za židovske običaje i bilo je izraz poštovanja, ali pomazanje nogu spadalo je u privatni život u sklopu brige žene za muškarca, kćeri za oca i sl. Ženini su postupci naveli farizeje da ju smatraju grješnicom, i to bludnicom (*tko i kakva je to žena koja ga se dotiče*).

Vidjevši ženine postupke, farizej je osudio ne samo ženu, nego i Isusa koji njezine postupke prihvaća. Isus farizeja nije upozorio na neprijateljsku raspoloženost prema njemu,

već ga je upozorio na nedostatak ljubavi. „Isus gleda čovjeka iznutra, zna što je u njegovu srcu i zato može dopustiti da mu javna grešnica pomazuje noge skupocjenom pomašću i pere vlastitim suzama.” (Matković-Vlašić 1991: 158)

Evandelist ne prekorava farizeja izravno, nego u prispodobu unosi još jednu prispodobu o dvojici dužnika te ga tako odgaja, pedagoški ga navodi do vlastite spoznaje i izbjegava Šimunove obrambene reakcije. Moguće je da je Isus ovom prispodobom o dužnicima neizravno pozivao Šimuna da on oprostí ženi.

Ova bi prispodoba mogla biti opomena svima u Crkvi koji poput Šimuna zanemaruju jednakost svih ljudi pred Bogom i jednakost pred Božjom milošću oprostíjenja, odnosno koji nevoljko prihvaćaju gostoprimstvo bivših grješnika (jer za ženu je navedeno da *bijaše grješnica*). Farizeji su očito smatrali da nemaju svi jednako pravo biti dio zajednice i gledaju na svijet prosuđujući tko je čist, a tko ne. Isus donosi novost u židovsko društvo. Družio se s njima, sjeo i jeo s grješnicima. Usred večere kod ugledna farizeja nije se branio hraprojem gestí bludnice koja ga je mazala miomirisom i cjelivala mu noge. Umjesto da je ukori i otjera, vraća joj dostojanstvo i čast u očima onih koji su je osuđivali.

Vjera koja je ženu spasila jest vjera da joj Krist može oprostíti, da on ima tu vlast osloboditi je tereta grijeha. Istu tu vjeru farizeji – sustolnici nisu imali (*tko je ovaj da i grijeha oprašta*). Vjera u to da Isus oprašta bitna je za sve one koji danas nisu s Isusom *za stolom*, do njegovih nogu jer nije bitno tjelesno biti uz Isusa, već je bitno vjerovati da on ima vlast, da on *može* oprostíti grijeha i učiniti grješnika slobodnim.

Ženine geste nadilaze geste gostoprimstva te spadaju u geste ljubavi. Žena mnogo ljubi jer joj je mnogo oprostíjeno, ali i oprostíjeno joj je mnogo jer je mnogo ljubila. Budući da je ljubav veća što su veći grijesi oprostíteni, i ljubav ove žene vrlo velika jer su joj mnogi grijesi oprostíteni. Oprostíjenje je i uzrok i posljedica ljubavi. Tako stoji i u Pavlovoj Poslanici Galaćanima (5,6): »U Kristu Isusu ništa ne vrijedi ni obrezanje ni neobrezanje, nego – vjera ljubavlju djelotvorna.« Isus pritom poziva na aktivnu vjeru koju je žena iskazala pokazivanjem ljubavi u vjeri znajući da će joj Isus oprostíti.

Posljednja rečenica u prispodobi – *Idi u miru! Vjera te tvoja spasila!* – navodi na zaključak da nije ona svojom ljubavlju zaslužila oprostíjenje, već je njezina vjera, njezino pouzdanje u Isusovo oprostíjenje učinilo je sposobnom da primi nezasluženi i slobodni dar opraštanja neovisno od njezinih zasluga.

Iz toga se može zaključiti i sljedeće: žena je bila pod silom grijeha, pod ropstvom grijeha, kajanje za grijeha trenutak je spoznaje grijeha i trenutak oslobađanja od zamke i vrtloga grijeha. Čovjek vezan okovima grijeha nije u mogućnosti primiti dar slobode koji nudi

oproštenje, stoga mu je potrebna vjera da je Isus kadar osloboditi, da je Isusovo milosrđe veće od vlastita samoprijezira koje dolazi nakon svjesnosti o vlastitoj grješnosti. (usp. Vučković: 2012)

I ne samo to, grijeh koji ima sklonost sakrivanja, sada postaje javan jer žena se javno kaje za grijeh u kući onih koji su čuvari zakona i koji bi ju prvi trebali osuditi. To upravo i čine, stoga grijehu padaju maske i on je ogolićen. Nakon toga moguće je samo poput Petra susresti se s Isusovim pogledom i biti apostol Crkve ili poput Jude susresti se s vlastitim grijesima i krivnjom, ali ne susresti se s pogledom Onoga koji je *na sebe preuzeo krivnju i sve naše boli* i umrijeti pod teretom vlastite krivnje.

6. Raščlamba redaka

U biblijskim prijevodima Lukina evanđelja iz naslova koji su navedeni mogu se iščitati tema, mjesto radnje i lik/ovi: grješnica koja je skrušena te gozba kod farizeja Simona (Šimuna). U naslovu se prijevod Tomislava Ladana uvelike razlikuje od ostalih prijevoda jer se u njemu ne spominju likovi grješnice i Simona kao u ostalim naslovima, već ljubav koja preobražava čovjeka. U većini prijevoda u naslovu je istaknuta skrušena grješnica te iz toga vidimo da će se *sedmoj glavi* (36–50) govoriti o ženi koja je bila grješna i njezinu pokajanju i poniznosti. Branko Đaković jedini koristi imenicu *Gospod*, kao skraćeni oblik imenice *Gospodin*, a odnosi se na *Isusa*, samoga Boga te ta imenica *Gospod* postaje simbol za *Isusa*.

–	
R1	Skrušena grešnica.
R2	Skrušena grešnica.
Š	Gozba kod farizeja Simona. Grješnica
LL	Skrušena grešnica
L	Ljubav omogućuje preobražaj čovjeka
GR	Skrušena grješnica.
V1	–
R3	Skrušena grješnica
Đ	Gospod u kući Simona farizeja
KD	Skrušena grešnica
JB	Isusov odnos prema grešnicima
RK	Grješnica kojoj je mnogo oprosteno
V2	–
VB	Grješničina ljubav
R4	Skrušena grješnica
FB	Skrušena grješnica
Č	–
M	–

6.1. Prvi redak

6.1.1. Prvi dio prvoga retka (Lk 7,36a)

Z	Molio	ga	jedan	od	farizeja,	da	bi jeo	s	njim.		
R1	Neki	farizej		zamoli	Isusa,	da	objeduje	kod	njega.		
R2	Neki	farizej		zamoli	Isusa	da	objeduje	kod	njega.		
Š	Neki	farizej	ga	zamoli,		da	bi objedovao	u	njega.		
LL	Jedan je	farizej		zamolio	Isusa	da mu	dode u kuću	na ručak	i Isus	je	taj
										prihvatio	poziv.
L	Moljaše	ga	pak neki	od	farizeja,	da	blaguje	s	njim.		
GR	Neki	farizej		zamoli	Isusa	da	objeduje	kod	njega.		
V1	Jedan	od	farizeja	pozva	ga	da	bi jeo	s	njime.		

R3	Neki	farizej		pozva	Isusa	k sebi	na objed.		
D	Neki	od	farizeja	molio	ga	da	bi jeo	s	njim;
KD	Neki	farizej		zamoli	Isusa	da	objeduje	kod	njega.
JB	Neki	farizej		pozva	Isusa	da	bi blagovao	s	njime
RK	Neki	farizej		molio	ga je	da	blaguje	s	njime,
V2	Jedan	od	farizeja	pozove	ga	da	bi jeo	kod	njega.
VB	A neki	od	farizeja	moljaše	ga	da	blaguje	s	njime.
R4	Neki	farizej		pozva	Isusa	k sebi	na objed.		
FB	Neki	farizej		zamoli	Isusa	da	objeduje	kod	njega.
Č	A jedan	ga je	od farizeja	zamolio		da	bi	s	njime jeo.
M	Neki	farizej		je zamolio	Isusa	da	objeduje	kod	njega.

Moljaše / molio / je zamolio / zamoli / pozva / pozove – U navedenim glagolskim oblicima razlikuju se glagoli *moliti* u imperfektu, perfektu i krnjem perfektu, isti glagol, ali u svršenom obliku – *zamoliti* u aoristu i perfektu te glagol *pozvati* u aoristu i prezentu.

Značenjski se glagoli u aoristu, imperfektu i perfektu ne razlikuju, no u svakodnevnoj uporabi u hrvatskome jeziku, aorist i imperfekt su rijetki te ih zamjenjuje perfekt. Oni su stilski obilježeni, karakteristični su upravo za biblijski stil, zbog toga su donekle i arhaični. Međutim, osim glagolskih vremena ovdje se razlikuju tri značenjski različita glagola: *moliti*, *zamoliti* i *pozvati*. Moliti znači *obraćati se molbom ili molitvom*, *zamoliti* znači *zatražiti riječima u doličnu, pristojnu obliku*, a *pozvati* znači *glasno zazvati*, u ovom slučaju vjerojatno se misli na sekundarno značenje toga glagola, a to je *uputiti kome poziv*. Značenjski se glagoli *moliti* i *zamoliti* razlikuju po tome, kako kaže Nives Opačić (Opačić 2009: 125) što kad »službeno *molite*, onda molite tako dugo dok se tomu ne udovolji (znamo da to može potrajati – ako na molbu uopće i odgovore).« Zamoliti nekoga značilo bi *zamoliti* za neku malu uslugu. (*ibid.*)

Za biblijski kontekst to bi značilo da je farizej dugo vremena *molio* Isusa da dođe k njemu na objed jedanput, kratko je *zamolio* Isusa za malu molbu da dođe k njemu na objed ili je pak *pozvao* Isusa na objed bez da ga je pritom *moljakao* ili *zamolio*. U glagolima s korijenom *moli* može se iščitati farizejeva želja (čežnja, vapaj) da Isus dođe kod njega na objed, a u glagolu *pozvati* to se ne može iščitati, u rečenici s tim glagolom ne može se vidjeti farizejeva želja/korist/potreba da Isus dođe k njemu na objed.

A – Konektor *a* na početku rečenice ne mijenja značenje rečenice, već je odlika prevoditeljeva stila, a ovdje ga na početku rečenice koriste samo »kajkavci«: Varaždinska Biblija i Biblija Udruge stablo života iz Čakovca.

neki / jedan – Iako gramatički različiti te iako ne znače isto, u ovome su kontekstu neodređena zamjenica – *neki* i brojevni pridjev u muškome rodu – *jedan* sinonimi. Zamjenica *neki* označava bilo koju osobu muškoga roda, a *jedan* označava točno određenu osobu muškoga roda. Pridjevom *jedan* pojačava se i pobliže označava značenje riječi *farizej*.

Inače, kada se u govoru koristi *jedan*, tada nam je poznat onaj o kome govorimo, a kada se koristi *neki* tada je nevažno tko je taj o kome govorimo. Ovdje je ta razlika važna utoliko ukoliko se radi o određenome farizeju, a ne o bilo kojemu. *Jedan od* označuje da je riječ o više ljudi, a da se misli samo na jednog od tih.

od farizeja / farizej – Neki prevoditelji glagolskom kategorijom broja naglašavaju da farizej dolazi iz mnoštva farizejâ, dok drugi to ne navode, već samo kažu da dolazi *farizej*, a ne i to da dolazi iz skupine farizejâ.

pak – Česticu *pak* upotrijebio je samo Ladan u svojem prijevodu. Čestica *pak* u sebi označava neku vrstu suprotnosti i ona označava da je nešto što dolazi suprotno onomu što je prethodilo. Budući da se čestica *pak* pojavljuje u prvoj rečenici ove prispodobe, odnosno ovoga biblijskoga odlomka, vjerojatno se radi o tome da se suprotnost ne temelji na rečenicama, nego na odlomcima. Dakle, za razliku od prethodnih priča (poukâ, prispodobi, odlomaka) u ovoj prispodobi događa se nešto drukčije, suprotno.

ga / Isusa – Neki prevoditelji navode Isusovo ime, a neki njegovo ime zamjenjuju nenaglašenim oblikom osobne zamjenice *on*. Čitajući prispodobu kao zaseban ulomak javlja se potreba da se naglasi o kome je riječ u prispodobi, a gleda li se širi kontekst, cijelu *glavu* ili cijelo Lukino evanđelje, onda se to ime može izostaviti kao već spomenuto i poznato, kao što to i čine neki prevoditelji.

pozva k sebi / pozva da bi:

jeo / blagovao / objedovao / objeduje / na objed – *Jesti* znači *žvakati i gutati jelo, hraniti se*. *Blagovati* jest knjiška i biblijska riječ za jesti, gostiti se. *Objedovati* znači *blagovati podnevni obrok; ručati*. Nives Opačić za riječ *blagovati* kaže i da »*blagovati* znači *jesti, objedovati, častiti se, gostiti se, dakle jesti dobro*, a to je nekoć značilo i *jesti meso*. Meso se nije jelo svaki dan.« (Opačić, N. *Blagovaonica na trapezu*. Vijenac, XDVI, Zagreb, 2011.) To bi značilo da nije isto je li farizej zvao Isusa da zajedno jedu, blaguju ili objeduju. Glagol *jesti*

ovdje je najneutralniji i može zamijeniti sljedeća dva glagola. Glagol *blagovati* više odgovara biblijskome izričaju, no isto tako znači i *jesti dobro, počastiti se* te se u tome razlikuje od glagola *jesti* koji u sebi nema kvalitetu obavljanja radnje, već radnju samu. *Objedovati* pak ne govori o kvaliteti – *kako* jesti, već *kada* jesti; objeduje se, odnosno *ruča se* popodne.

kod njega / s njim / u njega – Pozvati nekoga da objeduje *kod njega* znači željeti da se tko nađe u neposrednoj blizini osobe koja poziva, ali ne uključuje i uključenost pozivatelja u objed. Pozvati koga da objeduje *s njim* uključuje želju za neposrednom blizinom osobe koja poziva, ali uključuje i zajedništvo – želju da objeduju *zajedno*. Poziv *objedovati s njim* izražava veću prisnost od poziva *objedovati kod njega*.

Gledajući ovu rečenicu izvan jezičnog konteksta i promatrajući je kroz biblijsko značenje, onda riječ *objed* i pozivanje Isusa na objed znači i nešto više i dublje. U Praktičnomu biblijskomu leksikonu u natuknici »Objed« stoji zapisano: »Objed je znak prepoznavanja zajedništva i označava životno zajedništvo u sveobuhvatnom smislu. Stoga se u arhaičnoj religioznosti objed promatra kultno, kao djelo zajednice, u kojemu, kao životni princip zajednice sudjeluju i »onostrani« (demoni, pređi, plemenska božanstva, bogovi (...)) Sudjelovanje u objedu u ovom je odnosu uvijek istodobno kultno učlanjivanje.« (Hierzenberger, G. »Objed« u: Haider-Grabner, A. *Praktični biblijski leksikon*. Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1997.) Jasno je iz ovoga kako biblijski prevoditelji ulaze i u tumačenje biblijskoga teksta kada odabiru riječi kojom će prevesti izvornu ili već prevedenu stranu riječ.

U ovome retku Franjevačka Biblija, Duda i Kaštelan, prva dva Rupčićeva prijevoda i Raspudićev prijevod imaju identičan prijevod svojih redaka.

6.1.2. Drugi dio prvoga retka (Lk 7,36b)

Z	I	ušavši	u	kuću	farizejsku,	sjede	za	stol.	
R1	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	sjede	za	stol.
R2	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	sjede	za	stol.
Š		Dođe	u	farizejevu	kuću	i	sjede	za	stol.
LL						Kad	su sjeli		da jedu,
L	I	ušavši	u	dom	farizejev,	sjedne	za	stol.	
GR	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	smjesti se	za	stol.
V1	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	sjede	za	stol.
R3	On	uđe	u	kuću	farizejevu	i	smjesti se	za	stol.
Đ	i	otišao je	u	kuću	farizeja	i	sjeo	za	stol.
KD	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	sjede	za	stol.

JB	On	uđe	u	kuću	farizejevu	i	pride	stolu.
RK	te on	uđe	u	kuću	farizejevu	i	smjesti se	za stol.
V2	I	uđe	on u	kuću	farizejevu	i	sjedne	za stol.
VB	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	sjede	za stol.
R4	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	smjesti se	za stol.
FB	On	uđe	u	farizejevu	kuću	i	smjesti se	za stol.
Č	I	ušao je	u	farizejevu	kuću	i	sjeo	za stol.
M	I On	je ušao	u	farizejevu	kuću	i	sjeo	za stol. jesti.

te / i – Oba veznika sastavni su veznici nezavisno složenih rečenica i gotovo se uvijek mogu zamjenjivati u tekstu. Oba veznika u svojem značenju znače nadovezivanje. Veznik *i* ima srodno značenje priloga *također*, *zatim*, *nato*, a veznik *te* – *zatim*, *nato*, *onda*. (usp. Barić et al. 2005: 460) Veznik *te* često se pojavljuje kao izbjegavanje prečeste uporabe veznika *i*, no u ovome slučaju to nije riječ jer ga upotrebljava samo Knežević i to u rečenici u kojoj je samo jedan veznik i to veznik *te*.

ušavši / uđe / je ušao / pođe / otišao je – U ovome retku spominju se glagoli *ući*, *poći* i *otići*, s time da se *ući* spominje u aoristu, glagolskom prilogu prošlom i u perfektu, *poći* u aoristu te *otići* u perfektu. Značenjski se aorist i perfekt ne razlikuju, osim što je aorist arhaičniji i karakterističniji za biblijski stil. No promatrajući značenja svih triju glagola vidimo razliku u njihovu primarnome značenju. *Ući* (u + ići) znači *krećući se dospjeti u kakav zatvoren, ograničen prostor*, *poći* (po + ići) znači *početi ići, krenuti, uputiti se određenim smjerom*, a *otići* (od + ići) znači *napustiti neko mjesto, udaljiti se*. Svaki od tih glagola nastao je od glagola *ići*, no svakome smisao nešto drugo znači. U prvome glagolu – *ući* – naglasak je na kretanje prema unutrašnjosti, odnosno Isus *ulazi* u farizejevu kuću. Glagolom *poći* Šarić naglašavaju Isusovu namjeru da krene u farizejevu kuću, a glagolom *otići* Đaković naglašavao je napuštanju prethodnog mjesta boravka. Najviše je prevoditelja koristilo glagol *ući* u različitim glagolskim vremenima što zapravo najbolje odgovara kontekstu (Isus ulazi u farizejevu kuću).

inverzija (kuću farizejsku, farizejevu kuću) – Promjena redoslijeda riječi (atribut iza imenice) uobičajena je značajka biblijskoga stila. Ne mijenja se sadržaj teksta, već samo stil.

farizejsku kuću / farizejevu kuću – *Farizejski* znači *koji se odnosi na farizeja*, a može značiti i prilog: *kako?* – *farizejski*, *licemjerno*. *Farizejev* znači *koji pripada farizeju*. Samo Zagoda koristi pridjev *farizejska* (kuća) što upućuje na to da je ta kuća poprimila obilježja,

svojstva farizejâ i da se ona po nečemu razlikuje od ostalih kuća. Pridjev *farizejev* ne govori kakva je to kuća, već kome pripada – farizeju.

dom / kuća – *Kuća* i *dom* nisu sinonimi, no *ići kući* i *ići doma* jesu, s time da je u tom slučaju *doma* prilog mjesta, a ne imenica. Dom gledamo iznutra, a kuću izvana. Kuća zgrada koja ima zidove i krov i služi za stanovanje, a dom je ambijent u kojem se živi, mjesto gdje se čovjek osjeća *svoj*, osjeća se ugodno, gdje mu se nalaze najbliži. Dom ne mora biti neki konkretni prostor, to može biti i kuća, i stan, i grad, i država. Kuća je određeni prostor, može ga se točno opisati. Kuća pretpostavlja mjesto življenja koje ne mora biti isto mjesto gdje je i naš dom.

Iz toga proizlazi da kada je farizej pozvao Isusa u svoj dom, u Ladanovu prijevodu, nije ga pozvao samo u mjesto gdje živi, u stambeni prostor, nego u mjesto koje je njemu najbliže, mjesto gdje može biti potpuno ono što jest, mjesto gdje je njegovo srce. Ostali prevoditelji koriste riječ *kuća* i pritom misle na farizejevu zgradu gdje je farizej pozvao Isusa.

kad – U prijevodu Mirjane i Branka Lovrec ovaj dio teksta razlomljava se na dvije rečenice. Druga rečenica počinje vremenskim prilogom *kad*, a taj prilog znači *u koje vrijeme*. Ovaj prijevod značio bi da se nešto dogodilo *u trenutku kada su sjeli i imali namjeru jesti* (»Kad su sjeli da jedu«).

sjede / su sjeli / sjedne / sjeo / smjesti se – Ovdje se spominju dva glagola: glagol *sjesti* u različitim vremenima i *smjestiti se*. Već smo spomenuli kako različita vremena ne utječu na značenje glagola, već više govore o stilu. Pet prevoditelja koriste glagol *smjestiti se* i to Rupčić u svojim dvama novijim izdanjima te Raspudić, Knežević te Franjevačka Biblija. *Sjesti* znači *zauzimati sjedeći položaj*, a *smjestiti se* – *postaviti sebe na odgovarajuće mjesto*. Naizgled slični glagoli, vidimo, imaju posve različito značenje. *Sjesti* za stol i *jesti* znači zauzeti sjedeći položaj za stolom i *jesti*, nije bitno gdje sjediš, u ovome glagolu važno je da je tvoj položaj sjedeći. *Smjestiti* sebe za stol značilo bi zauzeti točno određeno mjesto za stolom. U ovome glagolu važnije je zauzeti odgovarajuće mjesto od načina na koji si postavio sebe – sjedeći, stojeći, ležeći – svejedno je.

Iza ovog glagola javljaju se pitanja: koje je to odgovarajuće mjesto koje je Isus zauzeo? Je li to mjesto za goste, mjesto za sluge, mjesto za domaćine? Kako je Isus znao koje je mjesto baš za njega pa ga je zauzeo? Je li njegov izbor odudarao od farizejeva očekivanja i društvenih kodeksa ponašanja? Sve to možemo samo nagađati. Glagol *sjesti* ne unosi toliko pitanja, neutralnije je, za razliku od glagola *smjestiti se*.

da jedu / jesti – *Sjesti za stol jesti* i *sjeli da jedu* znači istu stvar. U oba slučaja radi se o subjektovoj namjeri da sjedne i jede.

Prva dva Rupčićeva prijevoda, prvi Vrtarićev, prijevod Kaštelana i Dude te Varaždinska Biblija imaju jednak prijevod, osim što Varaždinska Biblija osobnu zamjenicu *On* (koja zamjenjuje imenicu *Isus*) piše u kurzivu. Čakovečka Biblija i Martinjak imaju gotovo jednak prijevod, a Lovrec *et all.* i Ladan, svaki zasebno, imaju prijevod posve različit od ostalih prevoditelja.

6.2. Drugi redak

6.2.1. Prvi dio drugoga retka (Lk 7,37a)

Z	I	gle,			žena,	koja	je bila	grješnica	u gradu,
R1	Najedanput	se	pojavi	neka	žena,	koja	bijaše	javna	grješnica.
R2	Najedanput	se	pojavi	neka	žena	koja	bijaše	javna	grješnica.
Š	U	gradu	je živjela		žena		kao		grješnica.
LL				neka je	uličarka				- bludnica
L	I	gle			žena	koja	bijaše	u gradu	grješnica,
GR	Najedanput	se	pojavi	neka	žena	koja	bijaše	javna	grješnica.
V1	Kad,	gle,		neka	žena	koja	bijaše		u gradu
R3	I,	evo,		neka	žena,	koja	bijaše	javna	grješnica,
Đ	I,	gle,			žena	iz grada, koja	je bila		grješnica,
KD	Najedanput	se	pojavi	neka	žena	koja	bijaše	javna	grješnica.
JB	Kad	eto		neke	žene	koja	bijaše		u gradu
RK	Kadli	eto		neke	žene,	koja	bijaše		u gradu
V2	Kad,	gle,		neka	žena	koja	je bila		u gradu,
VB	I	gle,		neka	žena	u gradu koja	bijaše		grješnica,
R4	I,	evo,		neka	žena,	koja	bijaše	javna	grješnica,
FB	Najedanput	se	pojavi	neka	žena	koja	bijaše	javna	grješnica.
Č	I	gle,		neka	žena	iz grada koja	je bila		grješnica,
M	Gle,	iznenada	se pojavila	neka	žena	iz grada koja	je bila		grješnica.

najedanput / kadli / gle / kad / i / eto / evo / iznenada – *Najedanput* je prilog koji znači *odjednom*, *iznenada*. *Kadli* je veznik koji znači *a kad tamo, kad ono*. *Gle* je imperativ koji upozorava da se nešto *zanimljivo ili neočekivano vidi ili zapazi*. *Kad* je prilog i znači *u određeno vrijeme*. *I* je sastavnik veznik, vezuje u nabranjanju, vezuje dvije riječi i rečenice. *Eto* i *evo* su čestice – prezentativi, samo što *eto* ukazuje na nešto što je uočeno *bilo gdje*, a *evo*

upozorava na što ili tko *blizu onoga tko govori i onoga komu se govori*. *Iznenada* je prilog koji znači *mimo očekivanja, bez najave; nenadano*.

Iz navedenoga vidimo da prevoditelji koriste razne vrste riječi (čestice, veznike, priloge) da izraze nešto neuobičajeno, iznenađujuće, nenadano, drukčije od ostalog, novo što dolazi, a to je da dolazi žena koja bijaše grješnica u gradu.

Teolozi govore kako taj iznenađujući usklik govori o neuobičajenoj prisutnosti žene u muškom društvu, i to žene koja je bila na glasu kao grješnica.

žena / uličarka – bludnica – Svi prevoditelji osim jednog za ženu koja je došla u farizejevu kuću jednostavno kažu da je ona »žena«, jedino Branko i Mirjana Lovrec u svojem prijevodu iz 1981. kažu da je bila uličarka – bludnica. *Uličarka* znači *ona koja vrijeme provodi besposlena po ulicama, skitnica*, no to ne znači da je istovremeno i prostitutka, no autori su uz *uličarku* dodali i riječ *bludnica* što svakako tu ženu već obilježavaju njezinom nemoralnošću i odavanjem bludu. *Žena* je odrasla osoba ženskog spola, što je najneutralnije od ovih triju izraza te ono ne govori ništa o njezinoj grješnosti, već samo o njezinu spolu.

bijaše / je bila – Glagol *biti* pojavljuje se u imperfektu i perfektu. Značenjski isto znače, samo imperfekt je glagol koji je stilski obilježeniji, a perfekt neutralniji i prihvaćeniji u svakodnevnomu govoru.

(javna) grešnica / grješnica / bludnica – Bibličari i teolozi kažu kako se izraz *grješnik* ne odnosi se samo na seksualne grijehe, stoga veliku razliku stvaraju prevoditelji koji ženu nazivaju *grješnicom* ili *bludnicom*. I jezik sâm radi razliku: *grješnik* je *onaj koji griješi prema strogo postavljenim propisima i uspostavljenim načelima (vjerskim, idejnim itd.)*, a *bludnik* *onaj koji se odaje bludu, odnosno onaj koji se odaje spolnom odnosu shvaćenom kao grješnim, nedopuštenim ili razvratnim*.

U uporabi je zabilježeno *grešnik* i *grješnik*, no noviji pravopisi (Babić Finka Moguš i najnoviji s Instituta) predlažu bilježenje *je* u riječima koje se tvore od imenice *grijev*. Najnoviji pravopis (Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2013.) kao razlog za pisanje *grješnik*, *pogrješka* i sl. daje zbog potvrđenosti u uporabi i zbog toga što »likovi s 'je' pripadaju religijsko-moralnomu kontekstu i u njemu su česti.« (Jozić *et all.* 2013: 121,129)

Neki prevoditelji koriste i pridjev *javna* uz imenicu *grješnica*. *Javno* je ono suprotno tajnome, javno je – dakle – poznato, neskriveno. Svi prevoditelji koji koriste pridjev *javna* ne koriste sintagmu *iz grada* ili *u gradu* *grješnica*. Što bi značilo da su neki prevoditelji riječi

javno, nešto što svi znaju, što je svima očigledno zamijenili s onim *iz grada* – što bi značilo da je ono što se događa u gradu – javno obznanjeno, vidljivo.

grešnica u gradu / u gradu grješnica / žena iz grada / žena u gradu/ iz grada grešnica – Ove razlike nastavljaju se na razlike *javno* – *u gradu*, samo što se ovdje razlika stvara u prijedlozima *iz* i *u* gradu. Prijedlog *iz* dolazi uz genitiv i kazuje *mjesto iz unutrašnjosti kojega ili mjesto iz čije unutrašnjosti što izlazi ili potječe*. (Anić 2009: 479) Prijedlog *u* može stajati uz lokativ, genitiv i akuzativ, no u ovome slučaju stoji uz lokativ i u službi je mjesnoga priloga te znači: *da se nešto nalazi ili biva unutar čega, u granicama, u opsegu čega*. (Anić 2009: 1641) To bi značilo da se u sintagmi *žena* ili *grješnica iz grada* naglašava mjesto iz kojeg ona dolazi: *dolazi iz grada*. U sintagmi *u gradu* naglašava se njezino prebivalište, mjesto u kojemu se sada nalazi. Nalazi se u gradu. Kada kažemo da je netko *dolazi od nekuda, iz grada, iz Zagreba* i sl. onda naglašavamo da on nije od ondje gdje se nalazi subjekt. Ako je *grješnica iz grada*, to bi značilo da pripovjedač nije iz grada ili – ako jest – radnja se ne događa u gradu.

Kada se kaže da je *žena u gradu* grješnica, tada bi to moglo anticipirati da je ona grješnica *samo* u gradu jer ako je i inače grješnica, zašto bi se onda naglašavalo da je *u gradu grješnica*? U grčkome izvorniku stoji i doslovno se prevodi »žena, koja bijaše u gradu grešnica« što bi značilo da je ljudi u gradu smatraju grješnicom. To u potpunosti mijenja značenje cijele rečenice i smisao prispodobe. Dakle, ljudi u gradu je svakako smatraju grješnicom, no to ne znači da ona i jest *grješnica*. Stoga evanđelist ne govori toliko o ženi, koliko o glasinama koje kruže o njoj. (Tokić 2006: 103)

Samo drukčiji red riječi u prijevodu *koja bijaše grješnica u gradu* podrazumijevao bi »shvaćanje ove žene kao ustrajne grešnice i naglašava grad kao mjesto odvijanja njene grešne aktivnosti«. (Tokić 2006: 103)

Identičan prijevod imaju drugi Rupčićev prijevod i Kaštelan – Duda te Franjevačka Biblija i Raspudićev prijevod. Martinjak i Ladan, svaki zasebno, imaju drukčiji prijevod od svih ostalih.

6.2.2. Drugi dio drugoga retka (Lk 7,37b)

Z			dozn	da	Je	on	za	stolom	u	kući	farizejevoj,
R1	Ona	je	saznavši,	da	Je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,

R2	Ona,	kad	saznade	da	Je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
Š		Kad	doznade,	da	Je	on	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
LL			saznala	da	Je	on	ondje,				
L			doznajući	da	Je		za	stolom	u	kući	farizejevoj,
GR	Ona,		saznavši,	da	Je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
V1			dozna	da	je	Isus	za	stolom	u	kući	farizejevoj
R3		kako	doznade	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
Đ		kad	je saznala	da	je		za	stolom	u	farizejevoj	kući,
KD	Ona,	kad	saznade	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
JB			Dozna	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
RK			doznajući	da	je	on	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
V2			dozna	da	je	Isus	za	stolom	u	kući	farizejevoj
VB		kad	dozna	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
R4		kako	doznade	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
FB	Ona,		saznavši,	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
Č		kad	je doznala	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,
M	Ona,	kad	je saznala	da	je	Isus	za	stolom	u	farizejevoj	kući,

kako / kad – *Kad* je vremenski veznik koji označava trenutak u kojemu se nešto dogodilo, dok veznik *kako* izriče način, izjavu, namjeru, vrijeme, uzrok, posljedicu. Veznikom *kada* naglašava se vrijeme kada je grješnica doznala da je Isus za stolom u farizejevoj kući, dok se veznikom *kako* stavlja naglasak na uzroku zbog kojeg se nastavlja radnja – posljedica, a to je da je grješnica donijela alabastrenu posudicu pomasti.

doznade, dozna, doznajući, je doznala/ saznade, saznajući, je saznala – Ovdje se razlikuju dva glagola – *doznati* i *saznati* te se pojavljuju u nekoliko glagolskih vremenâ: u perfektu, aoristu te glagolskom prilogu prošlom. Kada je razlika samo u glagolskom vremenu, značenjski se glagoli ne razlikuju. Razlika je samo u stupnju uporabe: odnosno aorist i imperfekt se u svakodnevnoj uporabi rjeđe koriste od perfekta, stoga su aorist i imperfekt, pa i glagolski prilog prošli, stilski obilježeni i arhaični, više svojstveni biblijskomu stilu. Ovdje je razlika i u obliku istoga glagola: *doznati* se u sprezanju javlja u dva oblika: *doznam* i *doznadem*.

on / Isus / Isus – Zamjenica *on* odnosi se na treće lice jednine muškoga roda i zamjenjuje bilo koju osobu muškoga roda. Koristi se kada se ne želi prečesto upotrebljavati vlastitu imenicu, u ovome slučaju – ime Isus. Četiri prevoditelja koriste zamjenicu *on*, a svi ostali umjesto nje pišu vlastito ime. Neki prevoditelji pišu ime Isus i sve zamjene za njegovo ime – ukošeno, u *kurzivu*, te se po tome razlikuje od svih ostalih prijevoda. Budući da je u prethodnoj rečenici rečeno da je Isus za stolom u farizejevoj kući, nije nužno ponavljati njegovo ime, nego se može i zamijeniti zamjenicom *on* kako su i učinili neki prevoditelji.

ondje / za stolom u farizejevoj kući – Mjesni prilog *ondje* upotrebljavaju samo Branko i Mirjana Lovrec u svojem prijevodu. On zamjenjuje mjesto cijeloj surečenici: »za stolom u farizejevoj kući«. Uzimajući ovaj prilog izvan konteksta, on označuje mjesto koje je udaljeno i od sugovornika, i od govornika (za razliku od priloga *tu* i *ovdje*), što je i logično jer ovaj je dio ulomka pripovijedni dio gdje nema govornika i sugovornika. Prilog *ondje* u ovome slučaju možda bi i mogao zamijeniti cijelu priložnu oznaku mjesta *za stolom u farizejevoj kući*, jer se u prethodnoj rečenici navodi da je Isus bio u farizejevoj kući, stoga razlog ponavljanja nije u davanju obavijesti i jasnoći, već najvjerojatnije u naglašavanju mjesta Isusova boravka.

kući farizejevoj / farizejevoj kući – Promjena redoslijeda riječi (atribut iza imenice) uobičajena je značajka biblijskoga stila. Ne mijenja se sadržaj teksta, već samo stil.

Jednak prijevod imaju treći i četvrti Rupčićev prijevod te Franjevačka Biblija i Raspudićev prijevod. Martinjak, Ladan i Lovrec *et all.* svaki zasebno, imaju drukčiji prijevod od svih ostalih.

6.2.3. Treći dio drugoga retka (Lk 7,37c)

Z	donese			posudicu	od alabastra	s	pomasti,
R1	donijela	sa	sobom	alabastrnu	posudu		pomasti,
R2	donese	sa	sobom	alabastrenu	posudu		pomasti,
Š	donese			posudicu	od alabastera	s	pomasti.
LL	te je ponijela				lijepo izrađenu	posudu punu	skupocjena mirisnog ulja.
L	donese				alabastarnu	posudicu	pomasti,
GR	donese	sa	sobom	alabastrenu	posudu		pomasti,
V1	pa ponese			alabastrenu	posudicu		pomasti
R3	donese	sa	sobom	alabastrenu	posudu		pomasti,
Đ	donijela je			alabastrenu	posudu s		pomasti;
KD	donese	sa	sobom	alabastrenu	posudu		pomasti,
JB	pa ponese			alabastrenu	posudicu		pomasti
RK	donese			alabastrenu	posudicu		pomasti
V2	pa donese			alabastrenu	posudicu		pomasti
VB	donese				ubjelnicu		pomasti
R4	donese	sa	sobom	alabastrenu	posudu		pomasti,
FB	donese	sa	sobom	alabastrenu	posudu		pomasti,
Č	donijela je			pomast u	alabastrenoj	posudi,	
M	donijela je			alabastrenu	posudicu		pomasti,

doneše, je donijela / ponese, je ponijela – *Donijeti* (do + nesti) znači *prenijeti što od nekud, uručiti komu*, dok *ponijeti* (po + nositi) znači *uzevši u ruku ili zabacivši na tijelo premjestiti što, odlazeći uzeti sa sobom, prenijeti na određeno mjesto*. Razlika je u tome što kod glagola *donijeti* osoba prenijela nešto negdje i nekome, a kod glagola *ponijeti* radnja nije izvršena, nego je tek počela (*početi nositi*) i za taj glagol ključna je osoba koja tu radnju čini, odnosno koja je to nešto negdje sa sobom premjestila, prenijela, odnijela, tj. *ponijela*.

U ovome retku, samo su dva prevoditelja (Lovrec *et all.* i Vrtarićevo izdanje iz 1998.) koristila glagol *ponijeti*, i stavili naglasak na grješnici i njezinu prenošenju alabastrene posudice u farizejevu kuću, ostali prevoditelji koristili su glagol *donijeti*.

posudicu od alabastra s pomasti / alabastrnu posudu pomasti / lijepo izrađenu posudu punu skupocjena mirisnog ulja; alabastrnu / alabasternu – Hrvatski jezični portal razlikuje riječi *alabastar* i *alabaster*. *Alabastar* dolazi od grč. *alábastron* što znači *starogrčka posudica za mirise i balzame*. *Alabaster* dolazi od lat. *alabaster* znači *ruda, bijela sitnozrnata vrsta gipsa*. U Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslava Krležje stoji da je *alabaster* »bijel, sitnozrnasti mineral. (...) U starom Egiptu od njega su se izrađivali ukrasni i uporabni predmeti (...). Alabaster se često rabio kao zamjena za mramor.« (www.enciklopedija.hr) Postavlja se pitanje je li prevoditelj znao za značenjsku razliku imenica koje se razlikuju samo u jednome slovu (a/e), no svakako pridjev od imenice *alabaster* (posudica od gipsa) nije *alabastrnu* ili *alabastarnu*, već *alabasternu* (bijela vrsta gipsa).

Iz toga se može zaključiti da prevoditelji koji su napisali *posudicu od alabastra* (*alabastar*), napisali su pleonazam (posudica od posudice), a valjalo je napisati: *posudica od bijeloga gipsa* (*alabastera*) koja u sebi sadrži pomast.

Priručnici, rječnici i savjetnici nisu usuglašeni oko odgovora na pitanje koji izraz što označuje: *alabaster* i *alabastar*. U knjizi »Jezični savjeti« Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, nakon detaljne analize navode kako je bolje koristiti izraz *alabastar* i pridjev *alabastreni* jer je to posuđenica iz latinskoga jezika, a pravilo je da se »posuđenicama iz latinskog jezika završetka –er u hrvatskome jeziku zamijeni završetak –ar.« (usp. Hudeček *et all.* 2011: 3) (Tako su latinske riječi *magister* i *oleander* u hrvatskome zamijenjeni riječima *magistar* i *oleandar*.) Što se pak značenjske razlike tiče između *alabastra* (posuda od alabastra) i *alabastera* (vapnenac, gradivo od kojega je ta posuda načinjena) Institut daje rješenje kazavši kako se radi o metonimiji (stilska figura zamjene jedne riječi drugom koja je s njom u bliskoj prostrornoj ili vremenskoj vezi), tako je *alabastar* okamenjena metonimija od *posuda od alabastra* (*alabastar* je i gradivo, i od njega načinjena posuda).

Značenjski, razlikuju se opisni te odnosni i gradivni pridjev. Opisni pridjev *alabastren* znači *koji je poput alabastra, iznimno, jako bijel*, a odnosni i gradivni pridjev *alabastreni* znači *koji se odnosi na alabastar i koji je načinjen od alabastra* (npr. alabastrena posuda). Osim značenjski, razlikuju se i po sklonidbi. Odnosni i gradivni pridjev ima pridjevu sklonidbu (*alabastren, alabastrenoga, alabastrenomu...*), a opisni pridjev ima određeni i neodređeni oblik (*alabastren i alabastreni*), stoga ima i dvije sklonidbe.

Izraz *alanastrni* pogriješan je jer u hrvatskome jeziku nema nepostojanoga *e* (iznimka su kajkavski toponimi npr. Čakovec – Čakovca i neka kajkavska prezimena npr. Gubec – Gupca), stoga je od riječi *alabastar*, pridjev *alabasterni* (sklonidba: *alabaster, alabastera, alabasteru...*).

U hrvatskome jeziku također je bolja upotreba pridjeva i imenice, nego imenice, prijedloga *od* i imenice. Dakle, bolje je: *alabasterna posuda/ica*, od: *posuda/ica od alabastera*.

U skladu sa svim napisanim, jedino Rupčić iz 1961., Šarić iz 1967., Ladan i Đaković nisu točno napisali riječ *alabastar*, odnosno upotrijebili su pridjev riječ *alabaster*. Ostali autori koristili su pridjev *alabastreni* kao gradivni pridjev uz imenicu *posuda/posudica* u značenju: *posuda/posudica izrađena od vapnenca i sitnozrnatog gipsa bijele boje*.

posudicu / posudu / ubjelnicu – Većina autora koristi riječ *posuda*, nekoliko ih koristi umanjenicu – *posudica*, a u Varaždinskoj Bibliji koristi se riječ *ubjelnica* koja je oblik riječi *ubjel*, odnosno regionalna riječ za *alabastar*.

Jednak prijevod imaju četvrti Rupčićev prijevod, Franjevačka Biblija, Raspudićev prijevod i prijevod Dude i Kaštelana. Đaković i Lovrec *et all.*, svaki zasebno, imaju drukčiji prijevod od svih ostalih.

6.3. Treći redak

6.3.1. Prvi dio trećega retka (Lk 7,38a)

Z	I		stavši	straga		kod	nogu	njegovih,	
R1			stala	iza	njega,	do	njegovih	nogu,	
R2			stade	iza	njega	do	njegovih	nogu	
Š	Ona	se plačući	postavi	odostraga			njegovih	nogu	
LL		Ušavši,	klekla je	iza	njega	do	njegovih	nogu.	
L	i		stavši	otraga		do	nogu	njegovih	plačući,

GR		stade	iza	njega,	do	njegovih	nogu,	
V1	i	stade	odostrag		kod	njegovih	nogu	plačući.
R3		stade	iza	njega	do	njegovih	nogu	
Đ	i	stojeći	iza			njegovih	nogu	
KD		stade	iza	njega	do	njegovih	nogu	
JB	i	stade	odostrag		kod	njegovih	nogu.	
RK	i	stade	straga		do	njegovih	nogu.	
V2	i	stane	odostrag		kod	njegovih	nogu	plačući.
VB	i	stade	odostrag		kod	njegovih	nogu	plačući.
R4		stade	iza	njega	do	njegovih	nogu	
FB		stade	iza	njega,	do	njegovih	nogu,	
Č	i	stala	iza	njega	do	njegovih	nogu	plačući.
M	i	stala	iza	njega	do	njegovih	nogu	

stavši, stala, stade, stojeći, stane / klekla je / postavi – U ovome retku na istome mjestu spominju se tri glagola: *stati*, *kleknuti* i *postaviti se*, s time da glagol *kleknuti* spominju samo Lovrec *et all.*, a glagol *postaviti se* Šarić iz 1967. Također, glagol *stati* javlja se u glagolskome prilogu sadašnjem i prošlom, perfektu, aoristu i prezentu. *Stati* znači *zaustaviti se nakon hodanja, vožnje itd.*, *kleknuti* znači *spustiti se na koljena*, dok *postaviti se* znači *dovesti sebe na neko mjesto ili u službu, na način da stojim i ne padam*.

Većina prevoditelja upotrebljava glagol *stati* u razičitim glagolskim vremenima i to bi u ovome kontekstu značilo: grješnica je čula da je Isus u farizejevoj kući, ušla je unutra s alabasternom posudicom s pomasti te se zaustavila iza, do Isusovih nogu. Glagolom *postaviti* smisao ostaje isti s time da se naglasak stavlja na grješnicu: ona je samu sebe dovela odostraga, do Isusovih nogu. Glagolom *kleknuti* ostavlja se drukčiji dojam i ostavlja se drukčija slika na primatelje (slušatelje ili čitatelje) ovoga retka. Ona se spustila na koljena iza Isusa, do njegovih nogu. Kleknuti pred nekoga znak je pokornosti i poniznosti.

Zanimljiva je uporaba glagola *stati/stajati* za ženu, a glagola *sjediti* za sustolnike. Naime, u obredu blagovanja Pashe u Židova sudionici su opruženi na prostirkama ili divanima u najsvečanijim prigodama, a robovi jedu stojeći. Ležali su glavama jedan blizu drugoga oslonjeni na lakat, a desnom rukom uzimali hranu. (usp. Thivollier 1985: 12-13) Po položaju tijela za stolom vidljiv je položaj u društvu: žena je sebe smatrala robom, a sustolnici sebe uzvanicima, gostima.

straga / iza / odostrag(a) / otraga – U tekstu se spominju četiri različita priloga: *straga*, *otraga* i *odostrag(a)* koji znače isto: *sa stražnje strane*, *odostraga*; *na stražnjoj strani* te *iza* koji kazuje *da se što nalazi ili događa s druge strane čega ili koga, s druge (nalične) strane onoga što se nalazi pred govornikom ili za govornikovim leđima*. Iz njihova primarnoga

(rječničkoga) značenja vidi se da stajati na stražnjoj strani nije isto što i nalaziti se s druge strane govornika.

Većina prevoditelja koristi prilog *iza* i svaki koji je upotrijebio taj prilog, koristi i osobnu zamjenicu *njega*, dok prevoditelji koji koriste ostale priloge, izostavili su objekt. Dakle, po većini prevoditeljâ, grješnica se nalazila s druge strane onoga što se nalazi pred Isusom, odnosno s druge strane Isusa, dok za ostale prevoditelje nije važan njezin položaj u odnosu na Isusa, već se ističe samo njezin položaj koji je na stražnjoj strani. Tu se sad ostavlja prostor za nagađanje (budući da nije naveden neizravni objekt): je li njezin položaj sa stražnje strane prostorije – blagovaone u farizejevoj kući – ili sa stražnje strane Isusa. Čini se da su prevoditelji koji su koristili prilog *iza* bili određeni.

kod / do – Prijedlog *kod* najčešće znači da se »netko nalazi u blizini neke druge osobe, najčešće u prostoru koji je u vlasništvu te druge osobe. *Do* je također prijedlog. Ima više značenja. Označuje mjesto na koje, u koje netko ili nešto dospijeva. Ovim prijedlogom nije izraženo s koje strane se pristupa. Izriče i neposrednu blizinu dvaju entiteta.

Budući da se u ovome kontekstu želi naglasiti kako je žena – grješnica – stala/klekla/sjela u neposrednoj blizini njegovih nogu (neposredna blizina također se može uočiti iz konteksta jer kako bi mu žena suzama kvasila noge da nije bila blizu njega), onda je primjereniji prijedlog *do* koji je i upotrijebila većina prevoditelja. Osim prijedloga *do*, za neposrednu blizinu nekog predmeta ili neke osobe drugoj, mogu se koristiti i prijedlozi poput *kraj* i *uz*.

nogu njegovih / njegovih nogu – Riječ *noge* opća je imenica koja označava dio tijela. *Njegove noge* jest sintagma koja znači da se radi o točno određenoj osobi i nogama te osobe. Ovdje je česti primjer inverzije koja je karakteristična za biblijski stil, a u hrvatski je jezik došla preko latinskog prijevoda Biblije – Vulgate – za koju je karakterističan redosljed: imenica pa atribut.

Posljednja tri Rupčićeva prijevoda i prijevod Dude i Kaštelana imaju jednak prijevod, također i Rasudić i Franjevačka Biblija te Varaždinska Biblija i prvi Vrtarićev prijevod. Drukčiji prijevod od svih ostalih imaju Lovrec *et all.* te Šarić.

6.3.2. Drugi dio trećega retka (Lk 7,38b)

Z plačući *stade* suzama prati *noge* *njegove*

R1	te	plačući	počela	mu	suzama	prati	noge,		
R2	te	plačući	poče	mu	suzama	prati	noge,		
Š	i		uze	njegove noge		kvasiti		svojim	suzama
LL	Toliko	je plakala	da	mu je	suzama	kvasila	noge;		
L		suzama	poče			polijevati	noge	njegove,	
GR	te	plačući	poče	mu	suzama	prati	noge,		
V1	Tada mu		poče		suzama	namakati	noge:		
R3	te	plačući	poče	mu	suzama	prati	noge,		
Đ	i	plačući,	počela je			kvasiti	njegove noge		suzama;
KD	te	plačući	poče	mu	suzama	prati	noge,		
JB	Sva	zaplakana	poče	mu	suzama	kvasiti	noge:		
RK	Plačući,	suzama	mu poče			oblijevati	noge.		
V2	Tada mu		poče		suzama	namakati	noge:		
VB			Poče	mu	suzama	oblijevati	noge		
R4	te	plačući	poče	mu	suzama	prati	noge,		
FB	te	plačući	poče	mu	suzama	prati	noge,		
Č			Počela	mu je	suzama	prati	noge		
M	te mu	plačući	počela	svojim	suzama	prati	noge,		

plačući / je plakala – Ovdje se spominje glagol *plakati* u glagolskome prilogu sadašnjem i perfektu. *Plakati* znači *sùziti uslijed fizičkog bola, neugode ili jakog duševnog uzbuđenja*. Većina prevoditelja upotrijebila je glagolski prilog sadašnji i značenje bi bilo ovakvo: tijekom plakanja, uslijed fizičkog bola, neugode ili jakog duševnog uzbuđenja, počela je suzama prati Isusove noge. Lovrec *et all.* koriste perfekt pa bi značenje bilo: u velikoj količini je plakala da je zbog toga suzama počela vlažiti njegove noge. Dakle, u prvoj rečenici, grješnica je imala namjeru prati njegove noge tijekom plakanja, dok je u drugoj rečenici ona vlažila njegove noge *jer* je mnogo plakala, no nije ih pritom (i) prala.

i / te / tada – Veznici *i* i *te* sastavni su veznici i povezuju rečenične sastavnice ili rečenice. Češće se upotrebljava veznik *i*, dok se veznik *te* upotrebljava pri izbjegavanju prečestoga ponavljanja veznika *i* u rečenici. Moguće je razumjeti ponavljanje veznika *te* i kao oznaku poetičnosti. (usp. Mihić 2012: 155) *Tada* u rečenici ima službu priložne oznake vremena i znači *u tom trenutku*, tj. *tog trenutka*, za razliku od veznika *i* i *te*. Zagoda i Šredl u Varaždinskoj Bibliji ne koriste veznik na početku ovoga retka.

stade / uze / poče, počela je – Prevoditelji upotrebljavaju tri različita glagola: *stati*, *uzeti* i *početi*. *Stati* znači *zaustaviti se nakon hodanja, vožnje itd.*, *uzeti* znači *prihvatiti, dohvatiti rukom*; *uhvatiti te početi* znači *krenuti s polazne točke [početi sastanak]*; *započeti*. Jedino glagolu *početi* primarno je značenje *krenuti s polazišne točke, započeti*, glagolu *uzeti* značenje *započeti* koristi se samo u nekim hrvatskim regijama, dok je glagolu *stati* potreban glagol u

infinitivu da bi značio *započeti* (*stati* + infinitiv = *početi*). Glagol *stati* upotrijebio je jedino Zagoda, a glagol *uzeti* – Šarić.

prati / kvasiti / polijevati / namakati / oblijevati – *Prati* znači *ispiranjem u tekućini (obično u vodi) uklanjati nečistoću*. *Kvasiti* nije hrvatska standardna riječ, upotrebljava se samo regionalno i znači *vlažiti površinu koga ili čega polijevanjem ili prskanjem*. *Polijevati* jest nesvršeni oblik glagola *politi* što znači *okvasiti, namočiti (se) tekućinom, izliti tekućinu (na koga, što) tako da se to namoči*. *Namakati* znači *držati u tekućini [namakati rublje]*; *močiti, natapati*, a *oblijevati* jest nesvršeni oblik glagola *obliti* i znači *zaliti, prelići tekućinom po čitavoj površini*.

Većina prevoditelja koristi glagol *prati* što znači da je grješnica plakala i pritom svojim suzama prala Isus noge. Šarić, Lovrec *et all.* te Đaković koriste srbizam *kvasiti* što bi značilo da je grješnica svojim suzama vlažila Isusove noge, ali samo površinski. Ladan koristi glagol *polijevati* i redak bi značio da je grješnica suzama počela močiti Isusove noge tako da su se namočile (ne samo površinski). Vrtarić iz 1998. koristi glagol *namakati* te redak s ovim glagolom bi značio: grješnica je Isusu počela držati noge u suzama, odnosno močila ih je suzama. Knežević i Šredl koriste glagol *oblijevati* što bi značilo da je grješnica plačući suzama mu počela zalijevati noge po čitavoj površini, što bi značilo da je obilno, mnogo plakala.

Vidimo da se uporabom ovih glagola promijenilo značenje retka i grješničina namjera: oprati noge, namočiti noge samo površinski, namakati noge tako da ih drži u suzama, zalijevati noge po čitavoj površini.

Posljednja tri Rupčičeva prijevoda i Franjevačka Biblija imaju jednak prijevod, također i prvi i drugi Vrtarićev prijevod. Drukčiji prijevod od svih ostalih imaju Lovrec *et all.*, Ladan i Zagoda.

6.3.3. Treći dio trećega retka (Lk 7,38c)

Z	i	kosom	s		glave	svoje	otare	ih
R1			otirati	ih	svojom	kosom,		
R2			otirati	ih	svojom	kosom,		
Š	i		otirati	kosom	svoje	glave.		
LL		kosom		ih je	svojom		brisala,	
L	a	kosom		ih	glave	svoje	brisaše,	
GR			otirati	ih	svojom	kosom,		
V1		kosom		ih je	svojom		otirala,	

R3		otirati	ih	svojom	kosom,		
D	i	otirala	ih	kosom	svoje	glave	
KD		otirati	ih	svojom	kosom,		
JB	kosom		ih		glave	svoje	otirala,
RK	Svojom		ih je		kosom		otirala,
V2	kosom		ih je	svojom			otirala,
VB	i kosom				glave	svoje	stane otirati
R4		otirati	ih	svojom	kosom,		
FB		otirati	ih	svojom	kosom,		
Č	i	otirati	ih		kosom	sa svoje glave	
M		otirati	ih	svojom	kosom,		

otirati, stane otirati, otirala, otare / brisala, brisaše – *Otirati* znači *čistiti cipele o otirač, brisati*, a *brisati* znači *uklanjati trag čega s neke površine ili sušiti upotrebom ručnika ili krpe*. Većina prevoditelja koristi glagol *otirati* što bi u ovome kontekstu značilo da je grješnica čistila Isusove noge o svoju kosu. Lovrec *et all.* te Ladan umjesto glagola *otirati* koriste glagol *brisati* što bi značilo da je grješnica sušila Isusove noge od svojih suza uporabom kose. Razlika je u namjeri čišćenja i sušenja, brisanja.

Obred pranja nogu kod bio je uobičajeni postupak prije jela, smatralo se to obrednim čišćenjem. Morala se oprati desna ruka. Čin saginjanja i pranja nogu bio je običaj u robova koji bi se klanjali svojim gospodarima. Židov nikada svojim gostima ne bi smio oprati noge. (usp. Thivollier 1985: 12-13)

kosom glave svoje, kosom svoje glave / kosom sa svoje glave / kosom svojom, svojom kosom – Riječ je o instrumentalu načina: »Kako je otirala Isusove noge? – Kosom sa svoje glave.« i u tome slučaju potreban je prijedlog *s/a*, kao što je to riječ i u instrumentalu društva, stoga prevoditelji koji ne koriste prijedlog *sa* učinili su gramatičku pogrešku. Točno je i dovoljno napisati i *svojom kosom* jer se podrazumijeva da je *moja kosa – s moje glave*. U ostalim primjerima riječ je samo o redoslijedu riječi.

Osmorica prevoditelja uzimaju jednak prijevod za ovaj dio teksta: sva četiri Rupčićeva prijevoda, Franjevačka Biblija, Raspudić, Kaštelan – Duda i Martinjak. Drukčiji prijevod od svih ostalih imaju Lovrec *et all.* i Ladan.

6.3.4. Četvrti dio trećega retka (Lk 7,38d)

Z	te	je cjelivala	noge	njegove	i pomasti	mazala.
R1		ljubiti	ih		i mazati	pomašću.

R2		ljubiti	ih		i	mazati		pomašću.	
Š	Tada	je cjelivala	njegove	noge	i	mazala	ih	pomašću.	
LL		ljubila	ih		i	lijevala		mirisno ulje	na njih.
L	i	cjelivaše	noge	njegove	i	mazaše		pomašću.	
GR		ljubiti	ih		i	mazati		pomašću.	
V1		ljubila	noge		i	mazala	ih	pomašću.	
R3		ljubiti			i	mazati		pomašću.	
Đ	i	ljubila je	njegove	noge	i	pomazala	ih	pomasti.	
KD		ljubiti			i	mazati		pomašću.	
JB		cjelivala			i	mazala		pomašću.	
RK		cjelivala	ih		i	mazala		pomašću.	
V2		ljubila	mu	stopala	i	mazala	ih	pomašću.	
VB	i	ljubiti	noge	njegove	i	mazati	ih	pomašću.	
R4		ljubiti			i	mazati		pomašću.	
FB		ljubiti	ih		i	mazati		pomašću.	
Č	te mu	ljubiti	noge		i	mazati	ih	pomašću.	
M		ljubiti			i	mazati		mirisnom pomašću.	

je cjelivala, cjelivaše / ljubiti, ljubila je – *Cjelivati* znači ekspresivno jezično i književno *ljubiti; cjelovati*. S glagolom *cjelivati* povezana je i riječ *cjelov* koja je sinonim riječi *poljubac*. *Ljubiti* znači *dodirom usana izražavati ljubav, poštovanje ili naklonost*. U tome značenju blizak je glagolima *cjelivati*, kao i *cmoknuti, pusnuti* koji su obilježeni razgovornim stilom. U biblijskome stilu znači *osjećati solidarnost, vezanost; poštovati, slijediti, voljeti*.

Glagol *ljubiti* je dvoznačan: »može označavati isto što i *voljeti*, ili pak voljeti jače, predanije, potpunije: cijelim svojim bićem. U oba mu je slučaja u ovom značenju usmjerenost (povezljivost) uža od glagola *voljeti* jer je *ljubiti* usmjereno poglavito na bića, ne na stvari. *Ljubiti* se (...) povezuje uz Boga i najvažnije i najbliže ljude – muža, ženu, dijete, majku, oca. (...) pa bi se moglo reći da je značenjski dublji i uži.« (Jelaska 2008: 132-133)

noge njegove, njegove noge / stopala – Često se u prevođenjima upotrebljava inverzija – promjena redoslijeda riječi. Njome se ne mijenja sadržaj ili značenje teksta, ali su odlika stila. Za biblijski stil češće je postavljanje atributa iza imenice, kao u ovom slučaju: »noge njegove«. (Isti primjeri mogu se pronaći i u svakodnevnoj vjerskoj i biblijskoj terminologiji pa i nazivima titula vjerskih dužnosnika. Tako se češće koristi: »nadbiskup zagrebački kardinal Josip Bozanić« od »zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić«.)

mazati, mazala, mazaše, pomazala / lijevala; mirisno ulje / mirisnom pomašću / pomašću, pomasti – *Mazati* znači prevlačiti ili trljati sredstvom za mazanje (kremom, mašću). *Lijevati* znači *pustiti tekućinu da teče u mlazu*. Budući da jedino Lovrec *et all.* koriste

glagol *lijevati* te za objekt imenicu *ulje* (izlučen mastan sok biljnog, životinjskog ili mineralnog podrijetla), jasno je da taj prijevod značenjski odudara jer znači *pustiti mirisno ulje da teče u mlazu*. Svi ostali prevoditelji koriste glagol *mazati* te za objekt imenicu *pomast* (mirisnu smjesu biljnih smola i eteričnih ulja) što bi značilo: *prevlačiti ili trljati mirisnom pomašću*.

U prvoj rečenici ne vidi se grješničina namjera, tj. što je ona učinila s uljem koje je lijevala na Isusove noge. Je li smisao u *lijevanju* ili u *mazanju* Isusovih nogu? Lovrec *et all.* ovim prijevodom odudarali su od cjelokupnog značenja teksta.

Četvorica prevoditelja uzimaju jednak prijevod za ovaj dio teksta: prva dva Rupčićeva prijevoda, Franjevačka Biblija i Raspudićev prijevod, također jednak prijevod imaju i posljednja dva Rupčićeva prijevoda te prijevod Kaštelana i Dude. Drukčiji prijevod od svih ostalih imaju Lovrec *et all.* i Ladan.

6.4. Četvrti redak

6.4.1. Prvi dio četvrtoga retka (Lk 7,39a)

Z	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	je	pozvao,
R1	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
R2	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
Š	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	je bio	pozvao,
LL	Kad	je Isusov domaćin, farizej,	vidio	što	se	i tko je	ta žena,	
L		Vidjevši pak to		farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
GR	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao
V1	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	je	pozvao,
R3	Kada	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
Đ	A kad	je to	vidio	farizej,	koji	ga	je	pozvao,
KD	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
JB	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga		pozva,
RK		Vidjevši to		farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
V2	Kad	je to	vidio	farizej,	koji	ga	je bio	pozvao,
VB	A kad	to	vidje	farizej,	koji	ga		pozva,
R4	Kada	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
FB	Kad	to	vidje	farizej,	koji	ga	bijaše	pozvao,
Č	A kad	je to	vidio	farizej,	koji	ga	je	pozvao,
M	Kad	je to	vidio	farizej,	koji	ga		pozvao,

6.4.2. Drugi dio četvrtoga retka (Lk 7,39b)

Z	pomisli	u	sebi:
R1	pomisli	u	sebi:
R2	pomisli	u	sebi:
Š	pomisli	u	sebi:
LL	pomislio		

	je:			
L	reče	u	sebi	govoreći:
GR	pomisli	u	sebi:	
V1	reče	u	sebi:	
R3	pomisli:			
Đ	reče	u	sebi:	
KD	pomisli:			
JB	pomisli:			
RK	reče	u	sebi:	
V2	reče	u	sebi:	
VB	reče	u	sebi	govoreći:
R4	pomisli:			
FB	pomisli	u	sebi:	
Č	rekao je	u	sebi	govoreći:
M	pomislio je	u	sebi:	

kad / a kad – *Kad* je vremenski prilog koji označava trenutak u kojemu se nešto dogodilo. Neki prevoditelji ispred vremenskoga priloga *kad* koriste i konektor *a*: »A kad«. Konektor ne mijenja značenje riječi, rečenice, teksta, već je odlika prevoditeljeva stila.

Isusov domaćin, farizej / farizej – Prevoditelji Lovrec *et all.* umjesto riječi *farizej* koriste i dodatak: »Isusov domaćin, farizej«. *Domaćin* je *onaj koji je nekoga ugostio, primio*, a *farizej* je *pripadnik židovske religiozno-političke stranke u Judeji u vrijeme prije Isusova rođenja, doslovni tumač Mojsijeva zakona*. Prevoditelji Lovrec *et all.* očito su htjeli naglasiti kako farizej nije bio samo *farizej* nego i osoba koja je ugostila Isusa u svojoj kući.

pomisli u sebi, pomislio je (u sebi) / reče u sebi (govoreći), rekao je u sebi govoreći – *Misliti* znači imati svoje mišljenje o nečemu, ali ga ne izgovarati. Znači također *oblikovanje misli, rasuđivanje, razmišljanje*. Ali isto tako i *biti uvjeren u nešto*. *Govoriti* je nesvršeni glagol koji *javno iznositi i zastupati svoje stajalište*. Taj glagol znači i *izricati riječi i rečenice*. *Smatrati* znači *imati neko mišljenje o nečemu koje nije razumski razjašnjeno, više je intuitivno, držati nešto o nečemu*. *Reći* znači *u određenoj prigodi nešto kazati*. *Misliti u sebi* odnosi se na *razmišljanje o određenoj temi, razmišljanje o nečemu, a da se o tome ne govori glasno*. *Govoriti u sebi* pretpostavlja *tiho govorenje da ostali ne čuju o čemu se radi*.

Pomisli u sebi, za što se i većina prevoditelja odlučuje, značilo bi onda da je farizej kratko oblikovao misao o tome što je vidio, ali tu misao nije rekao na glas. Prevoditelj Ladan te Varaždinska i Čakovečka Biblija koriste sintagmu *reče/rekao je u sebi govoreći*, što bi značilo da je farizej kazao misao u sebi, ne na glas, i istovremeno javno iznosio svoje mišljenje Isusu. Je li moguće paralelno reći nešto u sebi i istovremeno nekom govoriti, vrlo

malo je vjerojatno. Vrtarić iz 1998. i 2005., Đaković i Knežević upotrijebili su istu sintagmu *reče u sebi*, no izbacili su glagolski prilog sadašnji – *govoreći*.

Jednak prijevod imaju posljednja dva Rupčićeva prijevoda i Kaštelan – Duda te drugi Rupčićev prijevod i Franjevačka Biblija. Različit prijevod od svih ostalih prijevoda, svaki zasebno imaju Lovrec *et all.*, Ladan i Čakovečka Biblija.

6.4.3. Treći dio četvrtoga retka (Lk 7,39c)

Z	Da	je	ovo		prorok,	znao	bi	dakako,	tko	i	kakva	je		žena,
R1	- Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena,
R2	- Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena,
Š	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	to	žena,
LL	»Ovo	dokazuje da	Isus nije	nikakav prorok,	jer da je pravi prorok,	znao	bi				kakva	je		
L	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je		žena
GR	- Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je		žena
V1	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je		žena
R3	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena
Đ	Kad	bi	on	bio	prorok,	znao	bi		tko	i	kakva			
KD	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena
JB	»Kad	bi	ovaj	bio	Prorok,	znao	bi		tko	i	kakva	je	to	žena,
RK	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ta	žena
V2	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je		žena
VB	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ta	žena
R4	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena
FB	- Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je		žena
Č	»Kad	bi	ovaj	bio	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena
M	»Kad	bi	ovaj	čovjek	prorok,	znao	bi		tko je	i	kakva	je	ova	žena

da je ovo / kad bi ovaj (čovjek) / ovo dokazuje da Isus nije nikakav prorok – *Da je namjerni veznik koji u vezi s drugim riječima izriče želju, zapovijed i sl. Ovdje znači: u slučaju da. Kad je vremenski veznik koji u ovome slučaju ima značenje ukoliko bi. Zagoda koristi veznik da – da je ovo, a Lovrec et all. zamjenjuju to s opisom ovo dokazuje da Isus nije nikakav prorok. Veznicima kad i da izriče se farizejeva pretpostavka o tome da, ako je Isus uistinu prorok, onda bi zasigurno trebao znati tko je žena koja ga se dotiče. Farizej time sumnja u Isusovo proroštvo, no ipak ostavlja mogućnost da on jest prorok. Ne niječe, već samo dovodi u pitanje. Lovrec et all. u svojem prijevodu niječu Isusovo proroštvo navodeći Isusovo dopuštanje da mu grješnica pere noge kao dokaz da Isus nije prorok. Dokaz je činjenica, argument kojemu je cilj da utvrdi istinu u vezi s nekom činjenicom. Farizej za*

činjenicu uzima svoje mišljenje o Isusu i o tome što bi prorok trebao znati i kako bi se trebao ponašati.

dakako – *Dakako* je *prilog i čestica za pojačavanje tvrdnje ili izjave; naravno, razumije se*. U farizejev monolog umeće ga jedino Zagoda u svojem prijevodu što pojačava farizejevu sumnju u Isusovo proroštvo.

ova žena / to žena / ta žena – *Ova* je pokazna zamjenica za izricanje *onoga što je blizu onoga koji govori* (bliže nego sugovorniku). *Ta* je također pokazna zamjenica, no ona ukazuje na *pojam u blizini sugovornika te ukazuje na nešto što je spomenuo sugovornik ili o čemu je osoba koja govori nešto saznala od drugih*. Šarić upotrebljava i pokaznu zamjenicu *taj* u srednjemu rodu – *to* – koja se odnosi na odnosnu zamjenicu *tko*: »tko i kakva je to žena«, dok se zamjenica *kakav* odnosi na imenicu *žena*.

Oko polovice prevoditelja ne koristi nijednu pokaznu zamjenicu uz imenicu *žena* vjerojatno zato što se u sljedećem retku spominje o kojoj ženi je riječ – o onoj koja je doticala Isusa – stoga nije bilo potrebno navesti i zamjenicu. Prevoditelji koji su koristili pokaznu zamjenicu, većinom su koristili zamjenicu *ova* – što bi značilo – ona koja je blizu farizeja, odnosno onoga koji govori. Zamjenicu *ta* koriste Knežević i Varaždinska Biblija što bi značilo da je ona u Isusovoj blizini, ne u farizejevoj.

Jednak prijevod imaju posljednja dva Rupčićeva prijevoda i Kaštelan – Duda te drugi Rupčićev prijevod, Franjevačka Biblija i Raspudićev prijevod, zatim oba Vrtarićeva prijevoda imaju jednak prijevod te Knežević i Varaždinska Biblija. Različit prijevod od svih ostalih prijevoda, svaki zasebno imaju Lovrec *et all.* i Zagoda.

6.4.4. Četvrti dio četvrtoga retka (Lk 7,39d)

Z	koja	ga	se	dotiče,		da	je	grješnica.
R1	što	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica!
R2	što	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica.
Š	koja	ga	se	dotiče			-	grješnica.«
LL						grešnica	ova	žena.«
L	koja	ga	se	dotiče,		jer	je	grješnica.«
GR	što	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica!
V1	koja	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica.«
R3	koja	ga	se	dotiče;	znao bi	da	je	grješnica.«
Đ		ga	se	žena dotiče,		jer	je	grešnica.
KD	što	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica.«

JB	koja	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica.«
RK	što	ga	se	dotiče	—	da	je	grješnica.«
V2	koja	ga	se	dotiče:		da	je	grešnica.«
VB	koja	ga	se	dotiče	—	da	je	grješnica.«
R4	koja	ga	se	dotiče;	znao bi	da	je	grješnica.«
FB	što	ga	se	dotiče:		da	je	grješnica!
Č	koja	ga		dodiruje:		da	je	grješnica.«
M	što	ga	se	dotiče:		jer	ona je	grješnica.«

koja / što – *Koja* je ženski rod odnosne zamjenice *koji*, a *što* je u ovome slučaju također odnosna zamjenica (*što* + *ga/ju* = *onaj koji*, *ona koja*). Zamjenica *što* u ovome slučaju može se zamijeniti sa zamjenicom *koja* te ona nije deklinabilna.

doticati / dodirivati – *Dotaknuti* je svršeni glagol koji znači da je netko namjerno tičući došao u doticaj s nekim. *Dodirnuti* s druge strane znači slučajno dotaknuti, bez neke namjere. Dotaknuti je, dakle, slučajno, a dodirnuti – namjerno. Samo se u Čakovečkoj Bibliji spominje glagol *dodirnuti*.

znao bi da je grešnica (grješnica) / jer je grešnica (grješnica), jer ona je grješnica / grešnica ova žena – Prevoditelj Rupčić u svojim prijevodima iz 2000. i 2008. ponavljaju kondicional prvi ili sadašnji glagola *znati* (*znao bi*) te su prije tog ponavljanja odijelili prvi dio surečenice razgodkom: točka sa zarezom. Time naglašavaju važnost toga da je Isus trebao znati tko je ta žena ako je on prorok.

Ladan, Đaković i Martinjak koriste uzročni veznik *jer* u surečenici *jer je grješnica*. Uporabom tog veznika rečenica postaje uzročna; uzrok je to da je žena grješnica, a posljedica je ta da bi Isus kao prorok to trebao znati.

Neki prevoditelji iza pokrivenoga *r* koriste *e*, a neki *je* u primjeru *grešnik – grješnica*. U najnovijemu Hrvatskome pravopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje spominje se u bilješci kako je riječ *grješnik* i sve oblike te riječi bolje pisati s *je* jer »pripadaju religijsko-moralnomu kontekstu i u njemu su česti.« (Jozić 2013: 121,129)

! / . – Dva prevoditelja ovdje su upotrijebila uskličnike, a svi ostali – točke na kraju rečenice. Značenjski rečenice se ne mijenjaju, osim što uskličnik stvara uskličnu rečenicu, a točka – izjavnu. Ton rečenicâ s uskličnikom mijenja se u odnosu na one s točkom te se zbog toga mijenja stil rečenicâ. Tako u rečenici s uskličnikom farizej se čudi, iznenađuje, stavlja važnost na to da je žena koja ga se dotaknula grješnica. U rečenici s točkom samo se prenosi mišljenje farizeja da – kad bi Isus bio prorok – znao bi da ga se dotaknula *nečista* – grješnica.

U ovome retku, mnoštvo je vrlo sličnih prijevoda, no razlikuju se većinom po interpunkciji i refleksu jata imenice *grješnik*. Jedini posve isti prijevod imaju posljednja dva Rupčićeva prijevoda, vrlo slični su Zagoda i Ladan, a prijevod posve različit od ostalih prijevoda imaju Čakovečka Biblija i Lovrec *et all*.

6.5. Peti redak

6.5.1. Prvi dio petoga retka (Lk 7, 40a)

Z	Tada	prozbori	Isus	i	reče	Šimune,	imam	ti	nešto	kazati.
R1			Isus	mu	mu:					
R2			Isus	mu	reče:	- Šimune,	imam	ti	nešto	reči.
Š			Isus	mu	reče:	»Šimone,	moram	ti	nešto	kazati.«
LL	A		Isus,	da mu	odgovori na njegove misli,	reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
L	A	odgovorivši	Isus		reče	»Šimune,	imam	ti	nešto	reči.«
GR			Isus	mu	njemu:					
V1	A		Isus,		reče:	- Šimune,	imam	ti	nešto	reči.
R3			Isus	mu	odgovarajući mu,	reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
Đ	A		Isus	mu	reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto	reči.«
KD			Isus	mu	odgovori i	reče:	Šimone,	imam	ti	nešto kazati.
JB	A		Isus	da mu	odgovori,	reče:	» Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
RK			Isus	mu		reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
V2	A		Isus,		odgovarajući mu,	reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto za reči.«
VB	A		Isus	mu,	odgovorivši,	reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
R4			Isus	mu		reče:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
FB			Isus	mu		reče:	- Šimune,	imam	ti	nešto reči.
Č	A		Isus	mu	je odgovorio	rekavši:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«
M	A		Isus	mu je	odgovarajući	rekao:	»Šimune,	imam	ti	nešto reči.«

A / tada – Suprotni veznik *a* često se upotrebljava u izricanju suprotnosti onoga što slijedi, od onoga što je prethodilo i ima neutralno značenje (nije stilski obilježeno). Ovdje je u službi konektora i koristi ga polovica prevoditelja. *Tada* u rečenici ima službu priložne oznake vremena i znači *u tom trenutku*, tj. *tog trenutka*, za razliku od veznika *a*. Prilog *tada* koristi jedino Zagoda u svojem prijevodu.

prozbori / odgovori, odgovorivši, odgovarajući, je odgovorio – *Prozboriti* je glagol u retoričkomu značenju *progovoriti, reći, kazati*. *Odgovoriti* se odnosi na postavljeno pitanje kojem se daje odgovor. U redcima s glagolom *odgovoriti* očekuje se da je u prethodnoj rečenici bilo postavljeno pitanje. Pitanja nema, već samo farizejev zaključak o ženinoj

grješnosti i Isusovoj pogrešci. Glagol *odgovoriti* koriste: Lovrec *et all.*, Ladan, Vrtarić iz 1998. i 2005., Đaković, Knežević, Varaždinska Biblija, Čakovečka Biblija i Đuro Martinjak, a glagol *prozboriti* samo Zagoda.

Šimune, Simone – Zanimljivo je ovdje da se nigdje do sad ne spominje farizejevo ime, a ovdje mu se Isus obraća imenom: »Šimune!« Isus ovime poosobljava farizeja, približava ga i čitatelju, i sebi. On više nije *ono što radi*, *ono što mu je služba*, već *osoba s imenom*. Isus mu vraća identitet, a time i dostojanstvo. Dva prevoditelja (Šarić iz 1967. i Đaković) farizeja Šimuna nazivaju *Simon* što proizlazi iz latinske Vulgate i ostalih stranih prijevoda. Hrvatska inačica je Šimun. Ime Šimun na hebrejskom znači: »On (Bog) je čuo.« ([http://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%A0imun_\(ime\)](http://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%A0imun_(ime)); 13. 10. 2014.)

imam / moram – *Imati* je glagol s primarnim značenjem *biti vlasnik, posjedovati, razg. biti imućan, dovoljno posjedovati*. Kada stoji uz glagol u infinitivu (u ovome slučaju glagoli *kazati* i *reći*) znači i *trebati, morati*, što mu u ovomu kontekstu i je smisao. Većina prevoditelja odlučuje se upravo za taj glagol, dok jedino Šarić koristi glagol *morati*.

(za) reći / kazati – *Kazati* je svršeni glagol i znači *riječima iskazati, priopćiti ili izjaviti*. *Reći* je svršeni glagol koji označava izricanje misli, ali u jednom trenutku. Tina Mihić u 13. broju časopisa Lahor kaže: »Riječi poput *reći* i *kazati* imaju posve ista značenja i mogu se zamijeniti u svim kontekstima. Zato je razlika u njihovoj uporabi prvenstveno odlika stila jer je u takvim slučajevima uvijek jedan parnjak neutralan i općenit, a drugi obilježen time što je u rjeđoj uporabi. *Reći* je neutralni glagol koji se u svim svojim oblicima najčešće upotrebljava za označavanje čina govorenja, a *kazati* je stilski obilježen glagol, rjeđi u uporabi i obično češći u književnim tekstovima nego svakodnevnoj komunikaciji.« (usp. Mihić 2012: 141)

Prijevod različitih od ostalih u ovome dijelu imaju Zagoda i Lovrec *et all.*, neovisno jedan o drugome. Oba Vrtarićeva prijevoda jednaka su, kao i prijevodi prva dva Rupčićeva prijevoda s Raspudićem i Franjevačkom Biblijom te posljednja dva prijevoda s prijevodom Kaštelana i Dude.

6.5.2. Drugi dio petoga retka (Lk 7,40b)

Z	On	reče:	Učitelju,	kaži!		
R1			– Reci,	Učitelju!	– odvrati	ovaj.

R2			– Reci,	učitelju!	– odvrati	on.
Š	On	odvrati:	»Kaži,	učitelju!«		
LL			⁴¹ »Reci,	Učitelju!«,	odgovori	Šimun, »izvoli.«
L	On	pak:	»Učitelju,	reci!«		
GR			– Reci,	Učitelju!	– odvrati	ovaj.
V1	A on	reče:	»Učitelju,	reci!«		
R3			»Reci,	učitelju!«,	odvrati	on.
Đ	On	reče:	Učitelju,	kaži!		
KD			»Reci,	učitelju!«	odvrati	on.
JB	A on	će:	»Učitelju,	reci!«		
RK			»Učitelju!«,		prihvati	on, »reci!«
V2	A on	odvrati:	»Učitelju,	reci.«		
VB	A on	kaza:	»Učitelju,	reci!«		
R4			»Reci,	učitelju!«,	odvrati	on.
FB			– Reci,	Učitelju!	– odvrati	ovaj.
Č	A on	je rekao:	»Učitelju,	reci!«		
M			»Govori,	Učitelju!«	Odgovorio mu	on.

reče, je rekao / odvrati / kaza – Ovisno o glagolu koji prevoditelj upotrebljava, mijenja se značenje, ton Šimunovih riječi. Ako je *odvratio* Isusu, znači da je »odgovorio na isti način po tonu ili sadržaju«, ako je *rekao* ili *kazao* – svejedno je, jer im je značenje isto: *izraziti se riječima*.

reci / kaži / govori – Samo Martinjak u prijevodu koristi imperativ glagola *govoriti*, Zagoda, Šarić i Đaković koriste imperativ glagola *kazati*, a svi ostali imperativ glagola *reći*. Razlika među riječima je u svršenosti (*reći*) i nesvršenosti (*govoriti*) te u stilu (*reći* je stilski neutralniji).

odgovori, odgovorio / odvrati / prihvati – Glagol *odgovoriti* nema isto značenje s glagolom *odvratiti*. *Odgovoriti* se odnosi na postavljeno pitanje kojem se daje odgovor. *Odvratiti* znači »odgovoriti na isti način po tonu ili sadržaju« (Anić 2009: 921). Kod glagola *odvratiti* ne mora biti postavljeno pitanje, već je naglasak na *odvraćanju* na isti način, reagiranju na isti način kao i osoba koja mu se obratila. *Prihvatiti* znači »primiti kao svoje, usvojiti, složiti se s čim, suglasiti se« (Anić 2009: 1189). Kontekstualno govoreći: Isus se obraća Šimunu govoreći mu kako mu ima nešto za reći, a na to Šimun odgovori/odvrati/prihvati i reče: »Reci, Učitelju!« U slučaju s glagolom *odgovoriti* očekuje se da je u prethodnoj rečenici bilo postavljeno pitanje pa mu Šimun odgovora, no pročitavši samo redak ispred, vidimo da Isus Šimunu nije postavio pitanje, već mu je samo rekao da mu ima nešto za reći. U tome kontekstu, čini se kako i nema potrebe za uporabom glagola *odgovoriti*, već sadržaju bolje odgovaraju glagoli *odvratiti* i *prihvatiti*.

Glagol *odgovoriti* koriste samo dva prevoditelja: Lovrec *et all.* i Đuro Martinjak, a glagol *prihvatiti* jedan: Ruben Knežević.

Nakon što je Isus farizeja nazvao imenom – Šimune – farizej mu odgovara s *Učitelju*. Isprva je farizej bio sklon razmišljanju da je Isus prorok (*vidi r. 39b*), a sada mu se obraća s *Učitelju*. *Učitelj* ili hebrejski *rabi* u Židova bio je pismoznanac, u narodu je imao veliki ugled tako da ga je čitava zajednica zvala *učitelju*, ne samo njegovi učenici. Oni su nakon završene škole biti učitelji zakona. (usp. Ohler *et all.* 1997: 342) »U NZ oznaka *rabi* javlja se samo u Evandeljima. Isusa su tako oslovljavali njegovi učenici i narod i on sam potvrđuje da mu ovaj naslov odgovara (Iv 13,13). Iako nije bio nikakav školovani pismoznanac, ipak je nastupao kao takav. (...) On se razlikovao od pismoznanaca zato što nije predavao tradiciju, nego učio snagom svoje savršene vlasti i autoriteta (...) neposredno od Boga pozvan.« (Ohler *et all.* 1997: 342) Obraćajući mu se velikim slovom, prevoditelj preko farizejevih riječi Isusu daje višu kategoriju od samog jednog od učitelja zakona, pismoznanca; on dobiva značaj jedinstvenosti, poštovanja, pobožanstvenja: jedan je Učitelj.

Posljednja dva Rupčićeva prijevoda jednaka su, kao i prijevodi Gracijana Raspudića i prvih dvaju Rupčićevih prijevoda. Posve različiti od ostalih prijevoda su oni Martinjaka, Lovreca *et all.* te Kneževića.

6.6. Šesti redak

6.6.1. Prvi dio šestoga retka (Lk 7,41a)

Z			Dvojica		su bili	dužni	jednome	vjerovniku;
R1			– Jedan	vjerovnik	imađase	dvojicu	dužnika.	
R2			– Jedan	vjerovnik	imađase	dvojicu	dužnika.	
Š		Reče:	»Neki	vjerovnik	je imao	dva	dužnika.	
LL	Tada mu je Isus	ispričao ovu priču:	»Neki	je čovjek	posudio	dvojici	novaca	
L		Reče:	»Dva	dužnika	bijahu	u	nekog	vjerovnika.
G			– Jedan	vjerovnik	imađase	dvojicu	dužnika.	
R								
V1			»Neki	vjerovnik	imao je	dva	dužnika;	
R3			»Neki	je vjerovnik	imao	dvojicu	dužnika:	
Đ			Neki	vjerovnik	imao je	dva	dužnika:	
K			»Neki	vjerovnik	imao	dvojicu	dužnika.	
D								
JB	A on:		»Neki	vjerovnik	imao	dva	dužnika.	
R			»Dvojica	su dužnika	dugovali	nekom	vjerovnik	
K							u;	
V2			»Neki	vjerovnik	imao je	dva	dužnika.	
VB			»Neki	vjerovnik	imao	dvojicu	dužnika:	
R4			»Neki	je vjerovnik	imao	dvojicu	dužnika:	

FB	- Jedan	vjerovnik	imadaše	dvojicu	dužnika.
Č	»Neki	je vjerovnik	imao	dvojicu	dužnika.
M	»Neki	vjerovnik	imao je	dvojicu	dužnika.

tada mu je Isus ispričao ovu priču / reče – Većina autora odmah navode Isusove riječi, dvojica autora prije navoda uvode riječju *reče*, a Lovrec *et all.* prije navoda izriču *tada mu je Isus ispričao ovu priču*. Šarić, Ladan i Lovrec *et all.* navodima stvaraju dijalog. Rečenica koja slijedi, odnosno Isusov govor ne mijenja značenje, no mijenja se stil, uvodi se pripovjedač i tumač onoga što slijedi.

dvojica, dva / neki / jedan – U ovome su kontekstu neodređena zamjenica – *neki* i brojevni pridjev u muškome rodu – *jedan* sinonimi. Zamjenica *neki* označava bilo koju osobu muškoga roda, a *jedan* označava točno određenu osobu muškoga roda. Pridjevom *jedan* pojačava se i pobliže označava značenje riječi *vjerovnik*.

Dvojica je brojeva imenica, a *dva* – broj. Obje riječi označavaju dvije muške osobe.

Kada se u govoru koristi *jedan*, tada nam je poznat onaj o kome govorimo, a kada se koristi *neki* tada je nevažno tko je taj o kome govorimo. Ovdje je ta razlika važna jer je to određeni vjerovnik, a ne bilo koji.

vjerovnik / čovjek / dužnik – *Vjerovnik* znači *onaj koji daje novac na zajam, osoba koja pod određenim uvjetima posuđuje kome novac; zajmodavac*. *Dužnik* je *pravna osoba u položaju prema vjerovniku te onaj koji se osjeća obveznim da se oduži za kakvu uslugu*. *Čovjek* je *osoba, živo biće, ličnost*. *Čovjek* je najneutralnija od ovih riječi, no ona ne znači ništa o službi, o odnosu s osobama koje su dužne. Riječ *vjerovnik* jedino su Lovrec *et all.* zamijenili riječju *čovjek*. Ruben Knežević zamijenio je redoslijed riječi te je objekt stavio na prvo mjesto, a subjekt na zadnje.

imadaše, je imao / su bili, bijahu / posudio / dugovali – *Imati* je glagol primarnoga značenja *biti vlasnik, posjedovati, razg. biti imućan, dovoljno posjedovati*. *Posuditi* – dati ili uzeti na neko vrijeme predmet uz obvezu vraćanja, razg. pozajmiti. *Dugovati* – *biti dužan, biti u obvezi da se vrati ono što je po dogovoru uzeto, što nije plaćeno u cjelini i sl.* Većina prevoditelja odabire glagol *imati* u različitim glagolskim vremenima, što bi značilo da je vjerovnik bio vlasnik, imao u posjedu dvojicu dužnika. Glagol *imati* u sebi već ima značenje koje ima i vjerovnik: vlasnik, novac, zajam, stoga ne čudi odabir baš ovoga glagola u većine prevoditelja.

Četvorica prevoditelja imaju jednak prijevod: prva dva Rupčićeva prijevoda, Raspudić i Franjevačka Biblija. Jednak prijevod imaju i oba Vrtarićeva prijevoda, zatim posljednja dva Rupčićeva prijevoda i Čakovečka Biblija. Prijevodi koji se i međusobno, i među ostalim prijevodima posve razlikuju su: Lovrec *et all.*, Ladan, Zagoda i Kneževićev prijevod.

6.6.2. Drugi dio šestoga retka (Lk 7,41b)

Z	jedan		je bio	dužan	pet	stotina	dinara,	a	drugi	pedeset.
R1	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
R2	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
Š	Jedan	mu	je bio	dužan	pet	stotina	denara,		drugi	pedeset.
LL	– jednome				20 000			a	drugome	2 000.
L	Jedan	mu		dugovaše	pet	stotina	denara,		drugi pak	pedeset.
GR	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
V1	jedan	mu		dugovaše	pet	stotina	denara,		drugi	pedeset.
R3	jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
Đ	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denarija,	a	drugi	pedeset;
KD	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
JB	Jedan	mu		dugovaše	pet	stotina	denara,		drugi	pedeset
RK	jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
V2	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,		drugi	pedeset.
VB	jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
R4	jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
FB	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.
Č	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	dinara,	a	drugi	pedeset.
M	Jedan	mu	je	dugovao	pet	stotina	denara,	a	drugi	pedeset.

je bio dužan, dugovaše, je dugovao – Glagol *dugovati* u ovome retku spominje se u trima glagolskim vremenima: plukvamperfekt, imperfekt i perfekt. Značenjski, ta tri glagolska vremena ne razlikuju se, no utječu na stil. U biblijskomu stilu češće se upotrebljavaju jednostavni glagolski oblici poput aorista i imperfekta kojima se dobiva primjetan i osebujuć ritam. U ovome retku situacija je drukčija. Tako jedino Zagoda i Šarić iz 1967. te Ladan i Vrtarić iz 1998. koriste plukvamperfekt i imperfekt, ostali prevoditelji upotrebljavaju perfekt.

pet stotina / 20 000; pedeset / 2 000 – Svi prevoditelji osim Lovrec *et all.* odabiru brojeve napisane brojkama (ostali slovima) te jedino oni koriste brojeve 20 000 i 2 000 za iznos dužničkih dugova. Ostali prevoditelji navode da je jedan dužnik dugovao *pet stotina*, a drugi *pedeset*.

Zanimljivo je i da Lovrec *et all.* ne navode valutu novca (dinar/denar), već samo navode da su bili dužni toliko i toliko *novca*.

dinara / denara / denarija / novaca – *Dinar* je u Anićeve rječniku objašnjen kao *osnovna novčana jedinica u mnogim zemljama u prošlosti i sadašnjosti (u SFRJ do 1991, SRJ, Alžiru, Bahreinu, Iraku, Jordanu, Kuvajtu, Libiji, Tunisu, Južnom Jemenu); u SFRJ 1 dinar sadržavao 100 para*. Kao privremeni novac u optjecaju ga je imala i Republika Hrvatska, u razdoblju od monetarnog osamostaljenja iz bivše SFRJ (23. prosinca 1991) do prijelaza na kunu kao novu nacionalnu monetu (30. svibnja 1994). (*Hrvatska enciklopedija* Lekikografskog zavoda Miroslava Krleže)

Denar se u Hrvatskome jezičnome portalu objašnjava se kao *stari rimski novac (od 10. poslije 16 asa) i srebrni novac u brojnim srednjovjekovnim europskim državama, različite vrijednosti*. U Hrvatskoj enciklopediji navodi se da *denar* dolazi od lat. *denarius* i da označava starorimski srebrni novac prozvan po tome što je imao deset puta (lat. *deni*: po deset) veću vrijednost od bakrenog asa. Prvi se put počeo kovati 269. pr. Kr. U srednjem i novom vijeku *denar* je bio naziv za novac različitih zemalja.

Danas se *dinar* kao novčana jedinica, valuta, koristi u Srbiji, a *denar* u Makedoniji. U skladu s primarnim značenjima riječi, primjećuje se kako je biblijski autor zasigurno mislio na rimsku valutu – *denar* – no većina je prevoditelja zbog sličnosti u izrazu koristila izraz *dinar* koji je naziv za valutu novijega datuma.

Denarij je pogriješno napisana riječ *denar* zbog pogriješnoga prenošenja latinske riječi *denarius* u riječ *denar*. Jedino su Zagoda i Čakovečki prijevod Biblije iz 2010. koristili riječ *dinar* umjesto *denar*.

Jedanaest prevoditelja ima jednako rješenje u prevođenju ovog dijela retka. Od njih i međusobno, razlikuju se Zagodin prijevod, prijevod Lovreca *et all.*, zatim Čakovečka Biblija, Martinjak, Ladan, Šarić i prvi Vrtarićev prijevod.

10.7. Sedmi redak

6.7.1. Prvi dio sedmoga retka (Lk 7,42a)

Z	A	kad	^{on} i	ne	imadoše,	odakle da	vrate,	pokloni	obojici.
R1	Kako			nisu	molli		vratiti,	on oprosti	obojici.
R2	Kako			nisu	molli		vratiti,	on oprosti	obojici.
Š	Kako			nijesu	molli		platiti	svojega duga, dug otpusti ga	obojici.
LL	No			ni jedan od njih mu nije	mogao		vratiti	pa je obojici milostivo oprostio	i dopustio im da zadrže novac.
L				Ne	mogavši	oni duga	vratiti,	pokloni	obojici.
GR	Kako			nisu	molli		vratiti,	on oprosti	obojici.

V1		Budući da	nisu	imali	odakle	vratiti,		obojici <i>im</i>	oprosti.
R3		Kako	nisu	mogli		vratiti,	on	oprosti	obojici.
Đ	a	kako	nisu	imali	čim da	plate,		oprosti dug	obojici.
KD		Kako	nisu	mogli		vratiti,	on	oprosti	obojici.
JB		Budući da	nisu	imali	odakle	vratiti,		otpusti	obojici.
RK		Kako	nisu	mogli		vratiti,	on	oprosti	obojici.
V2		Budući da	nisu	imali	odakle	vratiti,		oprostio je	obojici.
VB	A	kako	nisu	imali	za	vratiti,		otpusti	obojici.
R4		Kako	nisu	mogli		vratiti,	on	oprosti	obojici.
FB		Kako	nisu	mogli		vratiti,	on	oprosti	obojici.
Č	A	kako	nisu	imali	čime	platiti,		iskreno oprostio	je obojici.
M	A	kako	nisu	imali	čim	vratiti,	on	oprosti	obojici.

A kad / kako / no / budući da – Većina prevoditelja započinje ovu (su)rečenicu – u ovome slučaju – uzročnim veznikom *kako*, Zagoda koristi suprotni i vremenski veznik (*a kad*), Lovrec *et all.* koriste suprotni veznik *no*, Djaković, Varaždinska i Čakovečka Biblija te Martinjak koriste suprotni i načinski veznik (*a kako*) i Vrtarić u svojim izdanjima koristi uzročni veznik *budući da* koji pravilno koristi na početku zavisnog dijela rečenice.

U ovome uzročno-posljedičnome značenju rečenice: nisu imali novca – zato nisu vratili dug, pravilno je upotrijebiti i uzročne veznike: *kako* i *budući da*, koje je i koristilo najveći broj prevoditelja (14 od 17). Oni prevoditelji koji su koristili suprotne veznike (*a* i *no*) uzeli su u obzir čitateljevu pretpostavku da će dužnici vratiti dug te su htjeli naglasiti da to nije bilo tako.

nisu mogli, nijesu mogli, ne mogavši / nisu imali, ne imadoše – U primarnom značenju glagol *imati* znači *biti vlasnik* [*imati kuću; imati novaca; imati psa*]; *posjedovati razg. biti imućan, dovoljno posjedovati*. Glagol *moći* znači *imati, izraziti mogućnosti*, ali isto tako znači i *imati dopuštenje, izražavati nesigurnost i izražavati ironiju*. Ti glagoli u ovom stihu javljaju se u perfektu i u starijem obliku perfekta (*nijesu mogli*) te u glagolskom prilogu prošlome i u imperfektu.

Kod prevoditelja koji su koristili glagol *moći* izražena je nemogućnost dužnika da vrate novac (što ne mora nužno značiti da oni taj novac nisu imali, nego samo da ga nisu *mogli* vratiti), a kod glagola *imati* naglasak je na njihovu materijalnom neposjedovanju novca koji su trebali vratiti vjerovniku.. Veći broj prevoditelja koristi glagol *moći* (11) od *imati* (7).

odakle da vrate, odakle vratiti / čim da plate, čime platiti – Prevoditelji koji koristili glagol *imati*, koristili i priloge (čim, čime da, odakle) te time pobliže opisali njihovo neposjedovanje novca.

svojega duga / dug – Lovrec *et all.*, Ladan i Šarić jedini su prevoditelji koji su koristili objekt *dug*. Šarić je uz imenicu *dug* koristio i povratno-posvojnu zamjenicu *svoj* u značenju pripadnosti subjektu, dok su Lovrec *et all.* i Ladan koristili samo imenicu *dug* u službi objekta. Ladan koristi slavenski genitiv u izravnom objektu *dug* (»Ne mogavši oni *duga* vratiti«).

pokloni / oprost, iskreno je oprostio, milostivo oprostio / otpusti – *Pokloniti* je glagol koji u primarnome značenju znači *darovati*, glagol *oprostiti* (komu što) znači *uzeti u obzir čije razloge za što loše počinjeno i otpustiti, zaboraviti (dug, kaznu i sl.)*, a glagol *otпустiti* (što) – od sveze *od + pustiti* – znači *olabavljivati pričvršćeno, dati otkaze radnicima i puštati iz bolnice, iz zatvora i sl. te u tercijarnome značenju oprostiti*.

Šarić i Varaždinska Biblija koriste glagol *otпустiti* što bi u ovome kontekstu zamjenjivalo glagol *oprostiti* u svojem tercijarnome značenju. Zbog svojega primarnoga značenja (*olabaviti*), nije najbolje rješenje u ovome kontekstu.

Zagoda jedini koristi glagol *pokloniti*. Taj glagol se u nekim svojim značenjima podudara s glagolom *darovati*, no u nekim značenjima znači i *pokretom tijela iskazivati čast i poštovanje*. (usp. Opačić 2009: 42) U ovome kontekstu pretpostavlja se da je Zagoda za značenje koristio upravo *pokloniti* u smislu *darovati*. Dakle, vjerovnik je dvojici posudio novac, no pošto nisu imali odakle vratiti taj novac, on im je taj novac (iz sažaljenja ili kojeg drugog razloga) dao na dar.

Svi ostali prevoditelji koriste glagol *oprostiti*, s tim da Lovrec *et all.* i Čakovečka Biblija koriste i epitete: *milostivo* i *iskreno* čime su iskazali i način na koji su vjerovnici oprostili svojim dužnicima.

Značenjska razlika u *darovanju nekome nešto i opraštanju nečega nekome* bila bi da onaj koji daruje ne mora nužno uzeti u obzir dužnikove razloge za što počinjeno, to ne znači nužno i oprostiti. *Darovati* samo znači da je vjerovnik te novce *dao na dar* dužnicima. Gledajući ipak šire od značenja samih glagola, vidimo da je vjerovnik u Zagodinu prijevodu ipak uzeo u obzir dužnikove razloge za nevraćanje novca: »a kad oni ne imadoše odakle da vrate«. Za kraj nam ostaje samo jedna značenjska razlika: onaj koji je dao na dar, poklonio

novac jer nisu imali odakle vratiti, ne znači nužno da je zaboravio na posudbu, ne znači da je *prešao preko te posudbe*.

Osmorica prevoditelja ima jednak prijevod za ovaj dio retka: sva četiri Rupčićeva prijevoda, Raspudićev prijevod, Franjevačka Biblija, Kaštelan – Duda i Knežević. Različiti od ostalih i međusobno, prijevodi su Zagode, Ladana i Lovreca *et all*.

6.7.2. Drugi dio sedmoga retka (Lk 7,42b)

Z			Koji	će	ga	dakle	od	njih	više	ljubiti?	
R1			Koji	će	ga,	dakle,	od	njih	više	ljubiti?	
R2			Koji	će	mu,	dakle,	od	njih	više	pokazati	ljubavi?
Š			Koji	će	ga	sad	od	njih	većma	ljubiti?«	
LL	Što	misliš,	koji		ga	zbog toga			više	ljubi?«	
L			Koji	će	ga		od	njih,	dakle,	više	ljubiti?«
GR			Koji	će	ga,	dakle,	od	njih	više	ljubiti?	
V1	Reci	dakle	koji	će	ga		od	njih	više	ljubiti?«	
R3	Prema	tome,	koji	će	ga		od	njih	više	ljubiti?«	
Đ	[Reci]		koji	će	ga				više	ljubiti	
KD			Koji	će	mu,	dakle,	od	njih	više	pokazivati	ljubavi?«
JB			Koji	će	ga	dakle	od	njih	više	ljubiti?«	
RK			Koji	će	ga	dakle	od	njih	više	ljubiti?«	
V2	Reci,	dakle,	koji	će	ga		od	njih	više	ljubiti?«	
VB	Reci,		koji	će	ga,	dakle,	od	njih	više	ljubiti?«	
R4	Prema	tome,	koji	će	ga		od	njih	više	ljubiti?«	
FB			Koji	će	ga,	dakle,	od	njih	više	ljubiti?	
Č	Reci,		koji	će	ga	stoga	od	njih	više	ljubiti?«	
M	Reci mi	sad	koji	će	mu	onda	od	njih	više	pokazivati	ljubavi?«

što misliš / reci dakle, reci, reci mi sad / prema tome – Većina prevoditelja započinje Isusovo pitanje Šimun sa zamjenicom *koji* te kasnije umeće zaključnu zamjenicu *dakle*. Ostali prevoditelji približuju sugovornike detaljnijim i osobnijim upitom: što *ti* misliš, reci mi (ti)...

Sintagma *prema tome* »veže smisao prethodnog teksta sa zaključkom koji slijedi« i nju je koristio Rupčić u svojim zadnjim dvama prijevodima (R3 i R4). Veznik *dakle* »označuje zaključak ili posljedicu« te taj veznik zaustavlja tekst (radnju) i navodi da Isus i Šimun zajedno zaključče *tko će više ljubiti*.

dakle / zbog toga / stoga / onda – Veznik *dakle* ima ulogu naglašavanja. Obično se *dakle* koristi nakon nekog objašnjenja ili definicije koja se nakon te čestice detaljnije objašnjava i

razrađuje. Sintagma *zbog toga* »kazuje uzrok koji obično nema izravan fizički dodir sa subjektom«. *Stoga* kazuje da se nešto događa, odvija »iz tih (tog) razloga, zbog toga, sukladno tome«. *Onda* jest »riječ koja potiče sugovornika da iznese mišljenje o onome što je čuo ili vidio«.

U skladu s tim može se zaključiti da riječi *dakle* i *onda* u službi naglašavanja i poticanje sugovornikâ na dijalog i koristi ih polovica prevoditelja. Riječi *zbog toga* i *stoga* stavljaju naglasak na uzroku i posljedici: ako se dogodilo nešto, koja je posljedica tog događaja? Te riječi koriste samo Lovrec *et all.* i Čakovečka Biblija. Ostali prevoditelji izostavili su veznike i čestice.

više / većma – *Više* jest prilog količine koji »u izrazima ili s imenicama koji znače količinu izriče prekoračenje naznačene količine«. *Većma* je prilog koji znači »većinom, većim dijelom, u većini, uglavnom«. *Većma* jest knjiški prilog koji je zbog toga i rjeđi, i obilježeniji. Koristi ga jedino Šarić, ostali prevoditelji upotrebljavaju prilog *više*.

će ljubiti, ljubi / će pokazivati (ljubavi) – U ovom biblijskom ulomku pojavljuju se dva glagola *ljubiti* i *pokazivati ljubav*, s tim da se glagol *ljubiti* pojavljuje u futuru prvome i u prezentu. Glagol *pokazivati* pojavljuje se kod triju prevoditelja (Rupčić iz 1967., Kaštelan – Duda i Martinjak) i to u futuru prvome.

Ljubiti jest glagol s dva značenjska smjera: »tjelesni dodir usnama, poglavito iz ljubavi, ali i iz poštovanja, naklonosti, prijateljstva, pristojnosti, običaja, požude... (...) Može označavati isto što i *voljeti*, ili pak voljeti jače, predanije, potpunije: cijelim svojim bićem. U oba mu je slučaja u ovome značenju usmjerenost (povezljivost) uža od glagola *voljeti* jer je *ljubiti* usmjereno poglavito na bića, ne na stvari.« (Jelaska 2008: 8-9)

Pokazati (ljubav) znači učiniti da se ljubav vidi, pogleda. Razlika je, dakle, u namjeri onoga koji ljubi: kod glagola *ljubiti*, ona nije izražena, dok je kod glagola *pokazivati (ljubav)* jasno da je namjera onoga koji ljubi da se ta ljubav vidi, postane svima jasna, da izađe na vidjelo.

Zanimljivo je da sva tri prevoditelja koja koriste glagol *pokazati* koriste i imenicu *ljubav* u množini: *pokazati ljubavi*, a ne *pokazati ljubav*. *Ljubav* je apstraktna imenica te je se ne može pobrojati (barem ne semantički), no moguće je onda da su prevoditelji htjeli iskazati da postoje više vrsta ljubavi i da će mu ta osoba iskazati više *vrsta ljubavi*.

Jednak prijevod imaju prvi Rupčićev prijevod, Raspudić i Franjevačka Biblija, također i oba Rupčićeva prijevoda. Različiti od ostalih i međusobno, prijevodi su Lovreca *et all.* i Martinjaka.

6.8. Osmi redak

6.8.1. Prvi dio osmoga retka (Lk 7,43a)

Z	Odgovori	Šimun:	Mislim,	da	onaj,	komu	je	više	poklonio.	
R1	Šimun	odgovori:	- Držim,		onaj	kome	je	više	oprostio.	
R2	Šimun	odgovori:	- Držim,		onaj	kome	je	više	oprostio.	
Š	Simon	odgovori:	»Mislim		onaj,	komu	je	više	poklonio.«	
LL			»Pa mislim		onaj	koji mu	je	više	dugovao«,	odgovori Šimun.
L	Odgovorivši	Šimun	reče:	»Pretpostavljam	onaj	kojemu	je	više	poklonio.«	
GR	Šimun	odgovori:	- Držim,		onaj	komu	je	više	oprostio.	
V1	Odgovarajući mu,	Šimun	reče:	»Držim,	onaj	kojemu	je	više	oprostio.«	
R3	Šimun	odgovori:	»Držim,		onaj	komu	je	više	oprostio.«	
Đ	A Simon	odgovori	i reče:	Mislim	onaj	kojem	je	više	poklonio.	
KD	Šimun	odgovori:	»Držim,		onaj	kome	je	više	oprostio.«	
JB	Šimun	odgovori:	»Predmnijevam,		onaj	kojemu	je	više	otпустio.«	
RK	Šimun	odgovori:	»Smatram,		onaj	komu	je	više	oprostio.«	
V2	Odgovarajući mu,	Šimun	reče:	»Pretpostavljam	da	onaj	kojemu	je	više	oprostio.«
VB	A Šimun,	odgovorivši,	reče:	»Pretpostavljam	da	onaj	kojemu	je	više	otпустio.«
R4	Šimun	odgovori:	»Držim,		onaj	komu	je	više	oprostio.«	
FB	Šimun	odgovori:	- Držim,		onaj	komu	je	više	oprostio.	
Č	Šimun mu	je odgovorio	rekavši:	»Pretpostavljam	da	onaj	komu	je	više	oprostio.«
M	Šimun mu	je odgovorio:	»Držim,		onaj	kojemu	je	više	oprostio.«	

odgovori, odgovarajući, odgovarajući / reče, rekavši – U ovome dijelu koriste se dva glagola: *odgovori* (u aoristu i glagolskome prilogu sadašnjemu) te *reći* (u aoristu i glagolskome prilogu prošlome). Glagol *odgovoriti* odnosi se na postavljeno pitanje kojemu se daje odgovor.

Reći znači *u određenoj prilici nešto kazati*; ono pretpostavlja istu radnju kao i govoriti, ali je svršeni glagol što znači da nema učestalosti, nego se jednom nešto kaže.

Većina prevoditelja koristi neki oblik glagola *odgovoriti* što se odnosi na Isusovo pitanje kojemu se daje odgovor. Taj glagol čini komunikaciju dvosmjernom: pitanje – odgovor. Rečenice s glagolskim prilogom sadašnjim imaju značenje: *dok je odgovarao* – *rekao je* (je li moguće istovremeno i odgovarati, i reći, a ako je to jedno te isto je li potrebno upotrijebiti oba glagola), a s glagolskim prilogom prošlim: *kad je odgovorio* – *rekao je* (ako je prvo odgovorio pa rekao, tekst o odgovoru nije zabilježen i/ili je ostao skriven; slično je i s Đakovićevim prijevodom: *odgovori i reče* te Čakovečkim: *je odgovorio rekavši*). Dakle, o

samome glagolskome obliku ovisi značenje, smisao rečenice. Takav, pomalo zbunjujući smisao rečenice u kojemu se koristi i glagolski prilog, i glagol koristi se u četiri prijevoda: Ladanovu, Vrtarićevu u oba prijevoda i prijevodu Varaždinske Biblije.

Najrazumljivi prijevod koristi ipak većina prevoditelja odlučujući se za glagol *odgovoriti* iza čega slijedi Šimunov iskaz kao odgovor na Isusovo pitanje.

(pa) mislim / pretpostavljam / držim / smatram – Ovdje prevoditelji koriste četiri glagola: *misliti, pretpostavljati, držiti i smatrati*.

Misliti znači imati svoje mišljenje o nečemu, ali ga ne izgovarati. Znači također *oblikovanje misli, rasuđivanje, razmišljanje*. Ukoliko je Šimun nešto samo *mislio*, pisac (i prevoditelj) ovoga teksta to nije mogao znati ako nije on to nije i izgovorio, rekao. Ako je i rekao, prevoditelj s ovim glagolom daje čitatelju do znanja da Šimun nije siguran u ono što govori.

Pretpostaviti (pred + postaviti) znači *dati prednost, veću važnost komu/čemu (pred kim/čim)*, domisliti ili naslućivati kao polazna postavka za donošenje suda. Šimun ovim glagolom želi reći da daje prednost onomu koji je više dugovao, nad onim koji je manje; između dvaju izborâ, dao je glas jednomu – no i to nije sigurno jer je dao veću prednost nekome, ali ne i *svu* prednost, dakle, ponovno, nije siguran u ono što je rekao.

Smatrati znači *imati neko mišljenje o nečemu koje nije razumski razjašnjeno, više je intuitivno, držati nešto o nečemu*. *Držati* kao novotvorenica za *smatrati, misliti* u Anićevoj je rječniku tek na posljednjemu mjestu u svojem značenju.

Iščitajući značenja svih četiriju glagola čini se kako je prevoditelj ove rečenice ostavio čitatelju dojam kako Šimun nije bio siguran u svoj odgovor i iskaz; njegov odgovor bio je plod razmišljanja, davanja suda, odabira, a ne i uvjerenja i stajališta iza kojih stoji sigurnost, osobito je to vidljivo kod prevoditelja Lovrec *et. all.* koji su ispred glagola *misliti* stavili i česticu *pa (pa mislim)* koja s glagolom još povećava nesigurnost u Šimunovu iskazu.

komu, kome / kojemu, koji mu – Zamjenica *koji* u dativu jednine može imati oblike *kojem(u)* i *komu*, a u lokativu zamjenica ima oblik: *kome*. Dakle, često je u biranome pisanome jeziku običaj razlikovati dativ i lokativ jednine muškoga i srednjega roda, tako dativ ima navezak *-u*, a lokativ *-e*.

U ovome slučaju prevoditelji su trebali koristiti dativni oblik: *onaj kojem(u)/komu je više oprostio*. Prevoditelji Rupčić u svoja prva dva prijevoda te Kaštelan i Duda za dativni oblik koristili su lokativni navezak *-e (kome)*.

Lovrec *et all.* imaju drukčiji sadržaj rečenice, stoga oni koriste zamjenicu u nominativu (*koji mu je više dugovao*). Oni stavljaju naglasak na *dûgu*, a ne na *oprostu* kao ostali prevoditelji.

poklonio / oprostio / dugovao / otpustio – U prijevodu ove rečenice prevoditelji na istome mjestu koriste četiri različita glagola: *pokloniti*, *oprostiti*, *dugovati* i *otпустiti*.

Uspoređujući navedene glagole u prethodnome retku s ovim, primjećuje se razlika kod troje prevoditelja: Šarića, Đakovića i Lovreca *et all.* Šarić u 42. retku koristi glagol *otпустiti*, a u ovome retku glagol *pokloniti*. Lovrec *et all.* prvo koriste glagol *oprostiti*, a zatim parafriziraju rečenicu u: *koji mu je više dugovao*, dok Đaković prvo koristi *oprostiti*, a zatim *pokloniti*. Kod svih drugih prevoditelja primjećuje se dosljednost u uporabi glagola.

U ovome retku tri para prevoditeljâ imaju jednak prijevod; prva dva Rupčićeva prijevoda, posljednja dva Rupčićeva prijevoda te Raspudić i Franjevačka Biblija. Prijevodi koji se, svaki zasebno, razlikuju od svih ostalih su: Lovrec *et all.* i Zagoda

6.8.2. Drugi dio osmoga retka (Lk 7,43b)

Z	On	mu	reče:	Pravo	si	sudio.			
R1				- Pravo	si	prosudio,	– reče	mu	Isus.
R2				- Pravo	si	prosudio	– reče	mu	Isus.
Š	Isus	mu	reče:	»Pravo	si	sudio.«			
LL				»Točno!«			– složio se		Isus.
L	On	mu	pak reče:	»Pravo	si	prosudio.«			
GR				- Pravo	si	prosudio,	– reče	mu	Isus.
V1	A on	mu	reče:	»Pravo	si	prosudio.«			
R3				»Pravo	si	prosudio«,	reče	mu	Isus.
Đ	on	mu	reče:	pravo	si	sudio.			
KD				»Pravo	si	sudio«	– reče	mu	Isus.
JB	Reče	mu	Isus	»Pravo	si	prosudio.«			
RK	On	mu	nato reče:	»Pravo	si	prosudio.«			
V2	A on	mu	reče:	»Pravo	si	prosudio.«			
VB	A on	mu	reče:	»Pravo	si	prosudio!«			
R4				»Pravo	si	prosudio«,	reče	mu	Isus.
FB				-Pravo	si	prosudio,	– reče	mu	Isus.
Č	A on	mu	je rekao:	»Pravo	si	prosudio.«			
M	A On	mu	rekao	»Pravo	si	sudio«.			

Isus / on – Samo Šarić osobnu zamjenicu *on* zamjenjuje vlastitom imenicom *Isus*.

pak / nato – *Pak* je čestica koja označava *neku vrstu suprotnosti i označava nešto što se suprotstavlja prethodno rečenome; nasuprot, naprotiv*. *Nato* je prilog u značenju *onog što je već rečeno, viđeno, doživljeno ili spomenuto*.

Ladan koristi česticu *pak* i ona jest suvišna u ovoj rečenici, jer Isus ne govori ništa suprotno onome što je Šimun rekao, dapače, kaže: »Pravo si prosudio.« Može se stoga reći da Ladan u svojoj rečenici koristi oksimoron. Knežević koristi prilog *nato* naglasivši kako Isus potvrđuje ono što je Šimun rekao.

pravo / točno – *Točno* je prilog u značenju *na točan način; precizno, bez pogreške, bez odstupanja*, a *pravo* je prilog koji u primarnomu značenju znači *u pravoj liniji; ravno*, a tek se u tercijarnomu značenju značenjski podudara s prilogom *točno*: *kako odgovara istini, stvarnosti, istinito, točno*. Prilog *točno* koriste jedino Lovrec *et all.* Prilog *točno* preuzet je iz ruskog *tóčnyj*, a prilog *pravo* iz praslavenskog i staroslavenskog: *pravъ*. Danas se češće koristi prilog *točan* u značenju *bez pogreške*.

sudio / prosudio – *Suditi* u svojem primarnome značenju znači *davati, iznositi mišljenje, donositi sud; procjenjivati*, a *prosuditi* (*pro* + *suditi*) znači *donijeti sud; ocijeniti, osjeći, procijeniti, rasuditi*.

Glagoli su nastali iz istog korijena, –*sud*–, no razlika im je jedino u glagolskome vidu; glagol *prosuditi* kazuje da radnja svršena, da je sud donesen, a glagol *suditi* znači da radnja (procjenjivanje) još uvijek traje.

Zagoda, Šarić, Đaković, Kaštelan i Duda te Martinjak koriste glagol *suditi*, ostali glagol *prosuditi*.

reče / složio se – *Reći* znači *u određenoj prigodi nešto kazati*, dok *složiti (se)* u svojem sekundarnome značenju znači *suglasiti se po nekom pitanju*. Glagol *složiti se* koriste jedino Lovrec *et all.*, kao što oni jedino koriste i prilog *točno*. Glagol *složiti* potvrđuje ono što je rečeno prilogom *točno* nakon izricanja Šimunova mišljenja. Isus je, dakle, usuglasio svoje mišljenje s Šimunovim.

Prijevod različit od svih ostalih i međusobno imaju Lovrec *et all.*, Zagoda i Šarić. Po dva para imaju jednak prijevod: posljednja dva Rupčićeva prijevoda te oba Vrtarićeva prijevoda. Jednak prijevod imaju i prvi Rupčićev prijevod, Raspudićev prijevod i prijevod Franjevačke Biblije.

6.9. Deveti redak

6.9.1. Prvi dio devetoga retka (Lk 7,44a)

Z	I		okrenuvši se	k	ženi,	reče	Šimunu:	Vidiš	li	ovu	ženu?	
R1	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	- Vidiš	li	ovu	ženu?
R2	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	- Vidiš	li	ovu	ženu?
Š	Tada,		okrenuvši se	k	ženi,	reče	Simonu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?	
LL	Zatim	je,	okrenut		ženi,	rekao	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu	koja kleči?
L	I		okrenuvši se	prema	ženi,	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?	
GR	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	- Vidiš	li	ovu	ženu?
V1	I		okrenuvši se		ženi,	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?	
R3	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?
Đ	I		okrenuvši se	k	ženi,	reče	Simonu:	Vidiš	li	ovu	ženu?	
KD	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?
JB	I		okrenut		ženi,	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?	
RK	I		okrenuvši se		ženi,	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?	
V2	I		okrene se		ženi	te	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?
VB	I		okrenuvši se	k	ženi,	kaza	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?	
R4	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?
FB	Tada	se	okrenu	prema	ženi	pa	reče	Šimunu:	- Vidiš	li	ovu	ženu?
Č	Tada	se	okrenuo	prema	ženi	i	rekao	Šimunu:	»Vidiš	li	ovu	ženu?
M	Potom	se	okrenuo	prema	ženi	pa	rekao	Šimunu:	»Vidiš	li	ti ovu	ženu?

i / tada / zatim / potom – Prilog *tada* označuje da se nešto dogodilo *u to vrijeme, u taj čas, nakon prethodno kazanog događaja*. Njime se izriče prošlo ili buduće vrijeme vezano za poznatu radnju koja nije mnogo udaljena od govornika. Sastavnim veznikom *i* radnja se samo nastavlja, nabrajaju se događaji koji slijede jedan iza drugoga. *I* je sastavni veznik i povezuje riječi i rečenice izričući zajedništvo, sličnost ili podudarnost njihova sadržaja. *Zatim* i *potom* prilozi su koji imaju isto značenje i označavaju trenutak koji slijedi iza nečega prethodno rečenoga, dakle, znači *poslije toga*. *Zatim* je neutralniji prilog, češći u svakodnevnoj komunikaciji, a *potom* je stilski obilježen. (usp. Mihić 2012: 162) Prilog *zatim* jedino koriste Lovrec *et al*; *potom* koristi jedino Martinjak.

Vremenskim prilogom *tada* naglašava se vrijeme u koje se radnja dogodila, u isti trenutak kada i prethodna radnja, sastavnim veznikom *i* naglašava se da se radnja nastavila na prethodnu radnju, a veznicima *zatim* i *potom* označavaju da se radnja dogodila nakon što je prethodna završila. Iako različita značenja i uporabe, u ovome kontekstu ovi prilozi i veznik označavaju da se radnja dogodila nakon što je prethodna završila.

okrenuvši se, okrene se, okrenuo se, okrenu se / okrenut – Značenjski glagoli u različitim glagolskim vremenima ne razlikuju se, jedino glagolski prilog prošli znači da *dok se on*

okrenuo prema ženi, rekao je Šimunu te glagolski prilog trpni (*okrenut*) znači da je već bio u položaju usmjerenome prema ženi dok se obratio Šimunu.

k / prema – *K* je prijedlog s dativom koji *označuje onoga ili ono prema čemu je upravljeno kretanje ili prema kome ili čemu je što okrenuto*, dok prijedlog *prema* izriče *radnju u smjeru koga ili čega; mjesto, položaj nasuprot kome ili čemu*. Nije isto je li netko ili nešto okrenuto u smjeru nekoga/nečega ili prema nekome/nečemu. Zagoda, Šarić, Đaković i Varaždinska Biblija kazuju prijedlogom *k* kazuju da se Isus okrenuo prema ženi i obratio se Šimunu, ostali prevoditelji prijedlogom *prema* kazuju da se Isus okrenuo u *smjeru* gdje se nalazila žena i obratio se Šimunu.

i / pa / te – Sve su to sastavni veznici koji povezuju prethodnu i sljedeću obavijest u jednu.

ženu / ženu koja kleči – Lovrec *et all.* jedini koriste sintagmu *žena koja kleči*, dok ostali prevoditelji koriste samo imenicu *žena*. Prevoditelj njezinim položajem tijela daje naslutiti i njezin stav pokornosti i poniznosti pred onim kojega je ona smatrala većim, kojega je ona smatrala autoritetom, onoga pred kim se kleči.

Prijevod različit od svih ostalih i međusobno imaju Lovrec *et all.* i Martinjak. Jedan par ima jednak prijevod: prvi Vrtarićev i Kneževićev prijevod. Jednak prijevod imaju prva dva Rupčićeva prijevoda, Raspudićev prijevod i prijevod Franjevačke Biblije, zatim posljednja dva Rupčićeva prijevoda i prijevod Kaštelana i Dude.

6.9.2. Drugi dio devetoga retka (Lk 7,44b)

Z	Uđoh	u	kuću	tvoju,	vode	mi	na	noge
R1	Dođoh	u	tvoju	kuću				
R2	Dođoh	u	tvoju	kuću:	ti mi			
Š	Dođoh	u	tvoju	kuću,	a ti mi			
LL	Kad sam ušao	u	tvoj	dom,				
L	Uđoh tebi	u		kuću,	vodu	mi	za	noge
GR	Dođoh	u	tvoju	kuću				
V1	Uđoh	u	tvoju	kuću,				
R3	Dođoh	u	tvoju	kuću:	vodom	mi		
Đ	Ušao sam	u	tvoju	kuću,	a			
KD	Dođoh	u	tvoju	kuću:	ti	mi		
JB	Uđoh ti	u		kuću,				

RK	Ušao sam	ti	u	kuću,	vode	mi	na	noge
V2	Ušao sam	u	tvoju	kuću,	nisi	mi	ni vodu	za noge
VB	Uđoh ti	u		kuću	– vode		za	noge moje
R4	Dođoh	u	tvoju	kuću:	vodom	mi		
FB	Dođoh	u	tvoju	kuću				
Č	Ušao sam	u	tvoju	kuću;	nisi	mi		
M	Ja sam došao	u	tvoju	kuću;	i ti	mi		

6.9.3. Treći dio devetoga retka (Lk 7,44c)

Z	nisi	dao,						
R1	- nisi mi		polio	vodom	noge,			
R2	nisi		vodom	polio	noge,			
Š	ne	dade	vode		za moje noge;			
LL	nisi se	potrudio da mi ponudiš	vode	da sperem	prašinu s nogu,			
L	nisi	dao;						
GR	- nisi mi	dao	vode		za noge,			
V1	nisi mi		vode		za noge dao,			
R3	nisi			polio	nogû,			
Đ	nisi mi	dao	vode		za noge,			
KD	nisi		vodom	polio	noge,			
JB	nisi mi		vodom	noge	polio			
RK	nisi	dao;						
V2		dao;						
VB	ti ne	dade,						
R4	nisi			polio	nogû,			
FB	- nisi mi	dao	vode		za noge,			
Č		dao	vode		za moje noge,			
M	nijesi	dao	vode		za moje noge,			

udoh, sam ušao / dođoh – *Ući* znači *krećući se dospjeti u kakav zatvoren, ograničen prostor, u unutrašnjost, u kakvu sredinu, zajednicu, doba života, djelatnost. Doći* znači *kretanjem i mijenjanjem mjesta naći se na odredištu; prispjeti, stići.*

Podjednak broj prevoditelja koristi glagol *ući* i *doći*, čak se ni po vremenu nastanka prijevoda ne može utvrditi zašto je koji prevoditelj koristio koji glagol. Ono što se značenjski može utvrditi je da je prevoditelj koristeći glagol *doći* dao naznačiti da je Isus *planirao* doći u farizejevu kuću, on se kretao ka njoj i našao se u njoj, dok prevoditelji glagolom *ući* samo naznačuju da je Isus dospio u farizejevu kuću; ne označuje se njegova prethodna namjera da u nju uđe ili da se pred njom nađe.

vodu / vode; noge / nogû – Većina prevoditelja koristi tzv. *slavenski genitiv*. On se koristi »kada se radnja prelaznoga glagola niječe, izravni objekt u akuzativu može se zamijeniti

genitivom. (...) Slavenski se genitiv uz zanijekane prelazne glagole uvijek može zamijeniti akuzativom.« (Barić *et all.* 2005: 446) Većina prevoditelja koristi slavenski genitiv, nekoliko njih koristi akuzativ. Slavenski genitiv obilježje je stila – u ovome slučaju biblijskoga – a ne mijenja značenje rečenice. Isto je i s primjerom *noge* (akuzativ množine) i *nogû* (genitiv množine) u službi izravnoga objekta.

vodu za noge / vodu na noge – Prijedlog *za* s akuzativom *označava namjenu* [*roba za prodaju*], prijedlog *na* s akuzativom *označava mjesto na koje se što stavlja ili kamo što dospijeva* [*staviti knjigu na stol*].

Zagoda i Knežević jedini koriste sintagmu *vode na noge*, ostali prevoditelji koriste *vode za noge*. Prijevod *ne dati vodu na noge* značio bi *nisi mi noge polio vodom*, dok *ne dati vode za noge* ne znači da je Šimun taj koji je trebao noge politi vodom, nego samo znači da nije omogućio da se voda za noge donese.

dao, dade / potrudio se da mi ponudi – Aorist glagola *dati* 3. l. jd. glasi: *dāde*, dok u prezentu 1. l. jd. može glasiti *dam* i *dadem*. *Dati* znači *uručiti iz ruke u ruku, prepustiti kome što, predati; podati*, a *ponuditi* – *predstaviti, predložiti komu da što prihvati, odbije ili razmisli; dati mogućnost*. Lovrec *et all.* upotrebljavaju sintagmu *ne potruditi se ponuditi* što kazuje o tome da Isus nije htio da mu se voda uruči ili preda, nego je htio da mu se ona *dā* kao mogućnost. Lovrec *et all.* naglašavaju Isusovu želju za slobodom u odabiru iako je pritom naglašen i prigovor: *nisi se potrudio* što pak izražava da je Isus htio da mu se voda donese, preda, ali Šimun to nije učinio.

Prijevod različit od svih ostalih i međusobno imaju Lovrec *et all.*, Martinjak i Varaždinska Biblija. Po tri para imaju jednak prijevod: posljednja dva Rupčićeva prijevoda, drugi Rupčićev prijevod i prijevod Kaštelana i Dude te Raspudićev prijevod i Franjevačka Biblija.

6.9.4. Četvrti dio devetoga retka (Lk 7,44d)

Z	a	ova		suzama	obli	moje	noge	i
R1	a	ona	mi	suzama	opra		noge	i
R2	a	ona	mi	suzama	opra		noge	i
Š	a	ona		svojjim suzama	okvasi	moje	noge	i
LL	no	ona	ih je oprala	svojjim suzama				i
L		ona	pak	suzama	poli	noge	moje	i
GR	a	ona	mi	suzama	opra		noge	i

V1	a	ona	mi je	suzama	noge	oblila		i
R3	a	ona	mi		opra	noge	suzama	i
Đ	a	ona		suzama	oblila	moje	noge	i
KD	a	ona	mi	suzama	opra	noge		i
JB	a	ona	mi	suzama	noge	oblila		
RK	a	ona	mi je	suzama svojim	noge	oblila		i
V2	a	ona	mi je	suzama	noge	oblila		i
VB	a	ona	mi je	suzama	noge	oblila		i
R4	a	ona	mi		opra	noge	suzama	i
FB	a	ona	mi	suzama	opra	noge		i
Č	a	ona	mi je	suzama	svojim	oprala	noge	i
M	a	ona	mi je	suzama	svojima	oprala	noge	i

6.9.5. Peti dio devetoga retka (Lk 7,44e)

Z			svojom	kosom	otare.
R1	otra		svojom	kosom.	
R2	otr		svojom	kosom.	
Š	otra	ih		kosom.	
LL	obrisal	ih		kosom.	
	a				
L			kosama	svojim	otra.
GR	otra		svojom	kosom.	
V1			kosom svoje	glave ih	otrla.
R3	otr		kosom	svojom.	
Đ	otrla		svojom	kosom.	
KD	otr		kosom	svojom.	
JB			kosom	ih svojom	otrla.
RK			kosom	ih svojom	otrla.
V2			kosom svoje	glave ih	otrla.
VB			kosom ih	glave	otrla.
				svoje	
R4	otr		kosom	svojom.	
FB	otra		svojom	kosom.	
Č	kosom	ih	sa svoje	glave	obrisala.
M	otrla	ih	svojom	kosom.	

a / no – Oba veznika suprotni su veznici te imaju isto značenje, jedina razlika je u stilu, a to je da je veznik *a* neutralniji i češći u uporabi od veznika *no*. U ovome retku konektor *a* koristi većina prevoditelja, samo ga Lovrec et all. te Tomislav Ladan ne koriste. Ladan je izostavio konektor na početku zavisne surečenice, a prevoditelji Lovrec et all. su ga zamijenili prijedlogom *no*.

ova / ona – Osim Zagode, prevoditelji koriste osobnu zamjenicu u trećemu licu jednine ženskoga roda (*ona*), dok on koristi pokaznu zamjenicu (*ova*). Zamjenica *ona* koristi se umjesto vlastita imena za osobu koja nije prisutna, *ova* se koristi za *ono što je blizu onoga koji*

govori (*bliže nego sugovorniku*). Zagoda je, dakle, koristeći tu zamjenicu htio staviti naglasak da je grješnica bliže Isusu nego li Šimunu. Ostali prevoditelji stavljaju naglasak na to da se grješnica sada nalazi izvan komunikacijske situacije u kojoj sudjeluju Isus i Šimun.

svojim (suzama) – Šarić, Lovrec *et all.*, Knežević i Čakovečka Biblija koriste i povratno-posvojnu zamjenicu *svoj* uz imenicu *suze* te time naglašavaju da je Isusu oprala noge suzama koje su pripadale *njoj*, a ne nekome drugome. U ovome slučaju, ta zamjenica je zalihosna jer se i bez nje tekst razumije na taj način.

obli, oblila / opira, oprala / okvasi – Prevoditelji koriste četiri različita glagole u ovome dijelu rečenice: *obliti*, *oprati*, *politi* i *okvasiti*. Glagol *obliti* znači *zaliti, prelići tekućinom po čitavoj površini*, glagol *oprati* znači *ukloniti prljavštinu s koga ili čega*, glagol *politi* – *okvasiti, namočiti (se) tekućinom, izliti tekućinu (na koga, što) tako da se to namoči*, a glagol *okvasiti* – *lagano (se) po površini ovlažiti prskanjem i sl., ovlažiti tekućinom u kapljicama ili umočiti u tekućinu i iscijediti tako da bude vlažno u maloj mjeri*.

Glagoli *obliti* i *okvasiti* razlikuju se po količini tekućine koja se izlijeva na površinu. Dok je kod glagola *okvasiti* riječ o površinskom ovlaživanju prskanjem, kod *obliti* riječ je o zlijevanju tekućinom po čitavoj površini. Slijedi zaključak da su prevoditelji koji su koristili glagol *obliti* (Zagoda, Đaković, Knežević, Vrtarić u oba prijevoda te Varaždinska Biblija) smatrali da je suza bilo toliko da su mogle prekriti cijele Isusove noge. Šarić je pak, koristeći glagol *okvasiti* smatrao da je suza bilo dovoljno da samo ovlaže Isusove noge. Glagol *politi* koji koristi Ladan značenjski je srodan glagolu *okvasiti*, riječ je o izlijevanju tekućine, doduše u malo većoj mjeri nego kod glagola *okvasiti*. Svrha za svih triju glagola nije u pranju nego u izlijevanju tekućine na Isusove noge u većoj ili manjoj mjeri.

Kod glagol *oprati*, koji i koristi najveći broj prevoditelja, svrha je uklanjanje nečistoće s Isusovih nogu. Kod uporabe tog glagola uočavaju se dva zaključka: Isus uviđa nečistoću svojih nogu i dopušta ženi i grješnici da je ona ukloni svojim suzama, a drugo: grješnica se hrabro ponižava ulazeći u farizejsku kuću nepozvana i još kao ona koju je javnost smatrala grješnicom, svjesna mogućeg prijevoda, osude i izbacivanja, usredotočava se radije na vlastito pokajanje i izraz poniznosti jer je u Židova gesta pranja nogu gostima bio običaj u robova koji bi se klanjali svojim gospodarima. Židov nikada svojim gostima ne bi smio oprati noge. (usp. Thivollier 1984: 19)

otr, otra, otrla, otare / obrisala – Lovrec *et all.* i Čakovečka Biblija koriste glagol *obrisati*,

svi ostali prevoditelji glagol *otirati*. Glagol *otirati* znači *čistiti cipele o otirač, brisati (prašinu, npr.)*, a glagol *obrisati* – *osušiti ili očistiti trljajući (npr. spužvom, krpom, rupcem, rukavom itd.)*, *ukloniti brisanjem; otrti*. Budući da je žena suzama Isusu oprala noge, a za sušenje je koristila kosu, koja ne samo da ne upija dovoljno količine vode da bi maknula svu vodu s nogu, nego i njezina namjena nije za sušenje stvari, stoga je većina prevoditelja smatrala prikladnim za sušenje kosom odabrati glagol *otrti* koji se češće koristi za brisanje nečistoća s cipela o otirač.

Moguće tumačenje korištenja glagola *otirati* moglo bi biti i da su Isusove noge poput cipela, a ženina kosa poput otirača, što bi još više pojačavalo simboliku ženina ponizna pranja nogu.

Zagoda jedini u ovoj surečenici koristi prezent glagola (*obli, otare*), dok ostali koriste prošla vremena (aorist i perfekt). Budući da se radi o pripovijedanju prošlih događaja, radi se o *pripovjedačkom ili historijskomu prezentu* koji je zamjenjiv s glagolima u prošlim vremenima. (usp. Barić *et al.* 2005: 408)

Posve jednak prijevod imaju Vrtarićevi prijevodi, zatim prvi Rupčićev i Franjevačka Biblija te posljednja dva Rupčićeva prijevoda i prijevod Kaštelan – Duda. Prijevodi koji odudaraju od ostalih prijevoda su Lovrec *et al.* i Zagoda.

6.10. Deseti redak

6.10.1. Prvi dio desetoga retka (Lk 7,45a)

Z		Cjelova	mi	nisi	dao;	a	ova,	otkako	uđe,
R1	Ti		mi	ne	dade	poljupca,	a ona,	otkad	uđoh,
R2	Ti		mi	ne	dade	poljupca,	a ona,	otkad	uđoh,
Š	Ti		mi	ne	dade	cjelova;	a ona,	otkako	uđe,
LL	Nisi		me		pozdravio	poljupcem,	a ona mi	neprestano,	sam ušao,
								sve otkako	
L		Cjelova	meni ti	ne	dade;		ona pak	otkako	uđoh
GR	Ti		mi	ne	dade	poljupca,	a ona	otkad	uđoh,
V1		Poljupca	mi	nisi	dao,		a ona,	otkako	uđoh,
R3		Poljupca	mi	nisi	dao,		a ona,	otkako	uđe,
Đ			Nisi	mi	dao	poljubac,	a ona,	otkako	sam ušao,
KD	Ti		mi	ne	dade	poljupca,	a ona,	otkako	uđoh,
JB		Poljupca	mi	nisi	dao,		a ona,	otkako	uđe,
RK		Poljupca	mi	nisi	dao,		a ona,	otkako	uđoh,
V2		Poljupca	mi	nisi	dao;		a ona,	otkako	sam ušao,
VB		Cjelova	mi	ne	dade,		a ona,	otkako	uđe,
R4		Poljupca	mi	nisi	dao,		a ona,	otkako	uđe,
FB	Ti		mi	ne	dade	poljupca,	a ona	otkako	uđoh,

Č		Nisi	mi	dao	poljupca,	a	ova žena,	otkako	sam ušao,
M	Ti	mi	nijesi	dao	poljupca,	a	ova žena,	sve otkako	sam ušao,

cjelova / poljupca, poljubac – *Cjelov* u Anićevu rječniku stoji da je *jezično, književno i ekspresivno zamjena za poljubac*, drugi rječnici nemaju stilskih oznaka za ovu riječ. Ta je riječ jednoznačna i znatno rjeđa u uporabi. (usp. Jelaska 2007: 8) *Poljubac* je *dodir usnama kao znak ljubavi, prijateljstva, nježnosti, pozdrava i sl.* Značenjski se sadržaj ne mijenja kod Zagode, Šarića, Ladana i Varaždinske Biblije koji koriste riječ *cjelov* samo je stilski obilježeniije.

nisi / nijesi – *Nijesi* i *nisi* glagoli su u niječnome obliku prezenta glagola *biti* u drugome licu jednine. Značenjski se oblici ne razlikuju, samo što je *nijesi* obilježeniije jer je stariji oblik glagola *biti* i danas se u hrvatskome jeziku ne koristi. Samo Martinjak koristi oblik *nijesi*.

Nijesam je u ondašnjemu glasovnome zakonu nastao od sveze riječce *ne* i glagola *jesam* i razvio se u prvom slogu glas *ě*, od kojega je nastalo u zapadnom govoru: *nijesam* (*nesam, nisam*), *nijesi* (*nesi, nisi*). (usp. Maretić: 1963: 289)

dao, dade / pozdravio – *Dati* znači *uručiti iz ruke u ruku, prepustiti kome što, predati; podati*. *Pozdraviti* znači *reći, uputiti kome pozdrav i prenijeti kome čiji pozdrav, a pozdrav su riječi i pokreti (glavom, rukom, tijelom) uobičajeni pri susretu ili rastanku kao znak prijateljstva, poštovanja ili formalne uljudnosti*.

Lovrec *et all.* jedini koriste glagol *pozdraviti* i time vjerojatno žele skrenuti pozornost čitatelja da se pri ulasku u domaćinovu kuću u ono vrijeme pozdravljalo poljupcem, a Šimun to nije učinio. Ostali prevoditelji o poljupcu ne govore isključivo kao o pozdravu, nego o dodiru usnama kao znaku ljubavi, poštovanja, prijateljstva, a moguće i pozdrava. Pretpostavlja se da je Isus ipak mislio na poljubac kao pozdrav jer je nekoliko redaka prije naglasio kada je očekivao i kada se davao obično poljubac – pri ulasku u kuću: »Dođoh u tvoju kuću...« (Lk 7,44b)

(sve) otkako / otkad / neprestano – Prilog *otkako* nastao je od sveze riječi *od* i *kako* i ista je značenja kao i prilog *otkad*: *od kojeg vremena*. Prilog *neprestano* znači: *bez prestanka; neprekidno, neprestance, stalno*.

Prilog *otkad* koriste Rupčić u svojim prvim dvama prijevodima iz 1961. i 1967. te Raspudić, a prilog *neprestano* Lovrec *et all.*

Nema razlike u značenju u uporabi priloga *otkako* i *otkad* jer oba znače početak ženina ljubljenja Isusovih nogū: *od vremena kad je ušao u Šimunovu kuću*, dok prilog *neprestano* znači da je žena *bez prestanka, stalno* ljubila Isusove noge; kod ovog priloga naglasak je na duljini trajanja, a kod prethodna dva u početku.

U prvom dijelu desetoga retka jednak prijevod imaju prva dva Rupčićeva prijevoda i Raspudićev prijevod, zatim posljednja dva Rupčićeva prijevoda te prijevodi Kaštelan – Duda i Franjevačka Biblija. Od svih se razlikuju Lovrec *et all.* i Ladan.

6.10.2. Drugi dio desetoga retka (Lk 7,45b)

Z	ne	presta		cjelivati	nogu	mojih.
R1	ne	prestaje	mi	ljubiti		noge.
R2	ne	prestaje	mi	ljubiti		noge.
Š	ne	prestade		cjelivati	mojih	nogu.
LL				ljubi		noge.
L	ne	presta	cjelivati	mi		noge.
GR	ne	prestaje	mi	ljubiti		noge.
V1	ne	presta	mi		noge	ljubiti.
R3	nije	prestajala	ljubiti	mi		noge.
Đ	nije	prestala	ljubiti	mi		nogu.
KD	ne	prestaje	mi	ljubiti		noge.
JB	ne	presta	mi		noge	cjelivati
RK	ne	prestade	mi		nógū	cjelivati.
V2	ne	prestaje	mi		noge	ljubiti.
VB	ne	presta	mi		noge	cjelivati.
R4	nije	prestajala	ljubiti	mi		noge.
FB	ne	prestaje	mi	ljubiti		noge.
Č	nije	mi	prestala	ljubiti		noge.
M	ne	prestaje	mi	ljubiti		noge.

presta, prestade, prestala / prestaje, prestajala – Prevoditelji ovdje koriste isti glagol u dvama glagolskim vidovima (svršenome – *prestati* i nesvršenome – *prestajati*) te u trima glagolskim vremenima: aoristu (*presta, prestade*), prezent (*prestaje*) i perfekt (*nije prestajala, nije prestala*). Značenjski se sadržaj je mijenja uporabom različitih glagolskih oblikâ.

Jednak prijevod imaju posljednja dva Rupčićeva prijevoda, zatim prva dva Rupčićeva prijevoda te Raspudićev, Kaštelanov i Dudin i Martinjakov te Franjevačka Biblija. Od svih razlikuju se Knežević i Lovrec *et all.* prijevod.

6.11. Jedanaesti redak

6.11.1. Prvi dio jedanaestoga retka (Lk 7,46a)

Z		Uljem	nisi	pomazao	glave	moje,	
R1	Ti	mi	ne	namaza	glavu	uljem,	
R2	Ti	mi	ne	namaza	glavu	uljem,	
Š			Nijesi	pomazao		uljem	moje glave;
LL	Zanemario	si mi iz učtivosti		pomazati	glavu	uljem,	
L		Uljem			glavu	moju	nisi pomazao;
GR	Ti	mi	ne	pomaza	glave	uljem,	
V1		Uljem mi			glavu		nisi pomazao,
R3		Uljem mi	nisi	pomazao	glave,		
Đ			Nisi	pomazao		uljem	moju glavu;
KD	Ti	mi	ne	namaza	glavu	uljem,	
JB		Uljem mi			glave		nisi pomazao,
RK		Uljem mi			glavu		nisi pomazao,
V2		Uljem mi			glavu		nisi pomazao,
VB		Uljem mi			glavu		ne pomaza,
R4		Uljem mi	nisi	pomazao	glave,		
FB	Ti	mi	ne	pomaza	glave	uljem,	
Č	Nisi	mi		glavu pomazao		uljem,	
M	Ti	mi	nijesi	namazao	glavu	uljem,	

pomazao, pomazati, pomaza / namaza, namazao – Glagoli istoga korijena – *pomazati* i *namazati* – imaju različitu uporabu u jeziku. *Pomazati* doslovno znači *malo namazati*, a u povijesnomu, sekundarnome kontekstu: *mažući po određenom obredu posvećenim uljem, uvesti vladara u vlast i izvršiti obred pomazanja posvećenim uljem pred smrt*. *Namazati* znači: *prevući površinu čega slojem masnoga ili žitkoga*. Dakle, kada se radi o prevlačenju glave slojem ulja, tada je bolje upotrijebiti glagol *namazati*, no ako to mazanje ima simboliku i ako je dio obreda, tada je bolje koristiti glagol *pomazati*. Obrednu simboliku čina mazanja uljem naglasili su gotovo svi prevoditelji, osim Rupčića u svojim dvama ranijim prijevodima te Kaštelana – Dude i Martinjaka.

Prevoditelji koji su uvidjeli obred u mazanju uljem možda su htjeli usmjeriti čitatelja na Isusovo sveto i kraljevsko obilježje (takvi su oni koji su pomazani u Starome zavjetu). (usp. <http://www.hbk.hr/katekizam/ii/ii2ee3.html>) Žena je činom mazanja uljem iskazala Isusu čast smatrajući ga prorokom, svećenikom i kraljem.

Jednak prijevod imaju dva Vrtarićeva prijevoda i Kneževićev prijevod, zatim Raspudićev i Franjevačka Biblija te prva dva Rupčićeva prijevoda i Kaštelanov i Dudin prijevod. Različit od ostalih i međusobno imaju Lovrec *et all.* i Šarić.

6.11.2. Drugi dio jedanaestoga retka (Lk 7,46b)

Z	a	ona			pomašću	pomaza	noge	moje.
R1	a	ona	mi	noge	namaza	pomašću.		
R2	a	ona	mi	noge	namaza	pomašću.		
Š	a	ona			pomaza	pomašću	moje	noge.
LL	a	ona	mi je	noge	pomazala	dragocjenim mirisnim uljem.		
L		ona pak			pomašću		namaza noge	moje.
GR	a	ona	mi	noge	pomaza	pomašću.		
V1	a	ona	mi		pomašću		pomaza	noge.
R3	a	ona	mi		pomašću		namaza	noge.
Đ	a	ona			pomaza		moje	noge s pomasti.
KD	a	ona	mi	noge	namaza	pomašću.		
JB	a	ona	mi		pomašću	noge	pomaza.	
RK	a	ona	mi je		pomašću	noge.	pomazala	
V2	a	ona	mi je		pomašću		pomazala	noge.
VB	a	ona	mi		pomašću		pomaza	noge.
R4	a	ona	mi		pomašću		namaza	noge.
FB	a	ona	mi	noge	pomaza	pomašću.		
Č	a	ova žena	mi je		pomašću		pomazala	noge.
M	a	ova	mi je žena	noge	namazala	pomašću.		

pomašću, s pomasti / dragocjenim mirisnim uljem – *Pomast* je zastarjela u značenju *balzama, melema*; *mirisna smjesa biljnih smola i eteričnih ulja, upotrebljava se u medicini, kozmetici (kao melem) itd.; cijenjen zbog izuzetnog mirisa i ljekovitosti*. Ulje je izlučen *mastan sok biljnog, životinjskog ili mineralnog podrijetla*, a epiteti *dragocjen* i *mirisan* daju mu pozitivno i visoko vrednovanje. U obredu pomazanja ključan element upravo je sveto ulje, pomast, kojima se pomazanik mazao. Imenica *pomast* svojim gramatičkim osobinama (isti korijen kao u glagola *pomazati*) odgovara glagolu *pomazati*, stoga su je svi prevoditelji i koristili, osim prevoditelja Lovrec *et all.*

Lovrec *et all.*, Ladan, Zagoda i Martinjak imaju svoj prijevod koji se razlikuje od svih ostalih prijevoda i međusobno. Isti prijevod imaju prva dva Rupčićeva prijevoda i Kaštelan i Duda, zatim oba Vrtarićeva prijevoda, kao i posljednja dva Rupčićeva prijevoda.

6.12. Dvanaesti redak

6.12.1. Prvi dio dvanaestoga retka (Lk 7,47a)

Z	Zato	ti	kažem:	Oprošteni	su	joj			mnogi	grijesi;
R1	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	– njezini	mnogi	grijesi,
R2	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	i to mnogi,		

Š	Zato	ti	kažem:	Njoj oprošteni	su		mnogi	njezini		grijesi,
LL	Zato				su		njezini	mnogi	grijesi	oprošteni,
L	Zbog toga	kažem	tebi:	otpušteni	su	njoj	grijesi	njezini	mnogi	
GR	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj		njezini	mnogi	grijesi,
V1	Stoga su joj,	kažem	ti,	oprošteni			grijesi	mnogi,		
R3	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	i to mnogi,		
Đ	Zato,	kažem	ti,	njezini	su		mnogi	grijesi		oprošteni
KD	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	i to mnogi,		
JB	Stoga,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	mnogi		
RK	Stoga,	kažem	ti,	njezini	su		mnogi	grijesi		oprošteni,
V2	Stoga su joj,	kažem	ti,	oprošteni			mnogi	grijesi:		
VB	Zato su joj,	kažem	ti,	oprošteni			mnogi	grijesi		
R4	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	i to mnogi,		
FB	Zato,	kažem	ti,	oprošteni	su	joj		njezini	mnogi	grijesi,
Č	Stoga	ti	kažem:	mnogi	su	joj		grijesi		oprošteni,
M	Zato,	velim	ti,	oprošteni	su	joj	grijesi	i to mnogi,		

zato / zbog toga / stoga – Uzročni prilog *zato* znači *iz tog razloga*, *zbog toga*. Sintagma *zbog toga* »kazuje uzrok koji obično nema izravan fizički dodir sa subjektom«. *Stoga* kazuje da se nešto događa, odvija »iz tih (tog) razloga, zbog toga, sukladno tome«. Sva tri priloga naglašavaju uzrok i posljedicu, stoga različit odabir veznika ne mijenja značenje rečenice. *Zbog toga* koristi samo Ladan, a *stoga*: Vrtarić u oba prijevoda, Knežević i Čakovečka Biblija.

kažem / velim – *Kažem* i *velim* riječi su istoga značenja i znače *riječima izraziti; imenovati, izjaviti, obznaniti, priopćiti, reći, spomenuti, zapovjediti*, samo je *velim* defektivni glagol (nedostaje mu infinitiv kao gramatički oblik), a time i obilježeniji. Glagolski oblik *velim* koristi jedino Martinjak.

mnogi (njezini) grijesi / grijesi, i to mnogi – Redoslijed riječi ne mijenja značenje rečenice, ali odlika je prevoditeljeva stila te redoslijedom riječi i pravopisnim znakovima može se utjecati na čitateljevu pozornost i pamćenje. Kada se umetne »grijesi, i to mnogi,« tada se stavlja veći naglasak na količinu grijeha, nego da je pisano neutralnim stilom s uobičajenim redoslijedom za hrvatski jezik (epitet pa imenica): *mnogi grijesi*. Ponavljanjem se također pojačava značenje onog što je ponavljano: »grijesi – njezini mnogi grijesi« (da čitatelju ne bi promaknulo da je imala *mnoge* grijeha).

U neutralnome, objektivnome stilu prilozi koji modificiraju značenje pridjeva ili pridjevske riječi u službi atributa stoje ispred toga pridjeva ili pridjevske riječi. (usp. <http://hrvatskijezik.eu/red-rijeci-u-recenici/>) Valjalo bi, stoga, u neutralnome stilu stajati: »mnogi njezini grijesi«. U takvome je stilu ovu surečenicu napisao jedino Šarić, a Zagoda, Vrtarić u novijemu prijevodu i Varaždinska Biblija nisu koristili zamjenicu *njezin* pa su i oni napisali neutralnim stilom.

U ovome retku jednak prijevod imaju drugi, treći i četvrti Rupčićev prijevod, zatim Raspudićev prijevod i Franjevačka Biblija, a prijevod drukčiji od ostalih imaju Martinjak, Šarić i Zagoda.

6.12.2. Drugi dio dvanaestoga retka (Lk 7, 47b)

Z	jer	je		mnogo	ljubila;	
R1	jer	je	pokazala	mnogo	ljubavi.	
R2	jer	je	pokazala	mnogo	ljubavi.	
Š	jer	je		mnogo	ljubila.	
LL	jer	me je		mnogo	ljubila;	
L	jer	je	ljubila	mnogo.		
GR	jer	je	ljubila	mnogo.		
V1	jer	je	ljubila	mnogo;		
R3	jer	je	pokazala		ljubavi	mnogo.
Đ	jer	je		mnogo	ljubila;	
KD	jer	je	pokazala	mnogo	ljubavi.	
JB	jer		ljubljaše	mnogo.		
RK	jer	je	ljubila	mnogo.		
V2	jer	je		mnogo	ljubila.	
VB	– jer		uzljubi	mnogo.		
R4	jer	je	pokazala		ljubavi	mnogo.
FB	jer	je	ljubila	mnogo.		
Č	jer	je		mnogo	ljubila;	
M	jer	je	pokazala	mnogo	ljubavi.	

me je – Svi autori, osim Lovreca *et all.*, naglašavaju da je žena mnogo ljubila, a oni kažu da je mnogo ljubila Isusa. Dakle, razlika je u tome ljubi li netko općenito mnogo ili ljubi li netko mnogo samo jednu osobu.

pokazala mnogo ljubavi / ljubila / uzljubi – Glagol *ljubiti*, osim što kao i glagol *cjelivati* znači *tjelesni dodir usnama poglavito iz ljubavi*, znači isto što i glagol *voljeti* »ili pak voljeti jače, predanije, potpunije: cijelim svojim bićem. (...) Ljubiti se, i to rjeđe, pa samim time i jače, povezuje uz Boga i najvažnije i najbliže ljude – muža, ženu, dijete, majku, oca. Povezuje se i uz uzvišene ili važne pojmove poput ‘svoj narod, domovinu, svoj jezik, čovjeka, ljude, bližnjega’ i slično pa bi se moglo reći da je značenjski dublji i uži.« (Jelaska 2007: 8-9) Najveći broj prevoditelja koristi upravo glagol *ljubiti*.

Pokazati znači *učiniti da se što vidi, pogleda*. Dakle, prevoditelji koji su koristili glagol *pokazati*, odnosno sintagmu *pokazati ljubav* (Rupčić u sva četiri prijevoda, Kaštelan –

Duda i Martinjak) čitatelja su usmjerili na moguća tri zaključka: prvo, na ženinu namjeru: ona je svoju ljubav učinila da se vidi, učinila ju je jasnom, očitom. Drugo: ona je ljubila i njezina se ljubav vidjela, bila je svima uočljiva, nije bila skrivena. Treće: ona je pokazala *mnogo* ljubavi, no to ne znači da je pokazala *svu* ljubav koju ima, već ono što je pokazala bilo je mnogo, bilo je dovoljno da joj se oprost.

Glagol *uzljubiti* znači *početi ljubiti*. Varaždinska Biblija ovim glagolom čitatelja usmjerava na to da žena nije oduvijek ljubila, nego da je nedavno, sad počela ljubiti.

U ovoj kratkoj surečenici, gotovo svaki prijevod jednak je barem još jednomu. Tako jednak prijevod imaju: Ladan, Raspudić, Knežević i Franjevačka Biblija, zatim prva dva Rupčićeva prijevoda, Kaštelan i Duda te Martinjak, zatim Zagoda, Čakovečka Biblija i Đaković; posljednja dva Rupčićeva prijevoda; Šarić i drugi Vrtarićev prijevod. Lovrec *et all.* i Varaždinska Biblija po svojem prijevodu razlikuju se od svih ostalih prijevoda i međusobno.

6.12.3. Treći dio dvanaestoga retka (Lk 7,47c)

Z	a	kome	se	manje	prašta,	manje	ljubi.	
R1		Komu	se	manje	oprašta,	taj manje	pokazuje	ljubavi.
R2	A	komu	se	manje	oprašta,	taj manje	pokazuje	ljubavi.
Š	A	komu	se	oprašta	manje,	taj ima također samo	malo	ljubavi.«
LL	no	komu	je	malo	oprošteno,	pokazuje	malo	ljubavi.«
L		Komu	se	pak manje	otpušta,	manje	ljubi.«	
GR		Komu	se	malo	oprašta,	taj malo	ljubi.	
V1	a	komu	se	malo	oprašta,	malo	ljubi.«	
R3	A	komu	se	oprašta	malo,	taj pokazuje	ljubavi	malo.
Đ	a	kome	se	malo	oprašta,	malo	ljubi.	
KD	A	komu	se	manje	oprašta,	taj manje	pokazuje	ljubavi.«
JB		Komu	se	malo	oprašta,	malo	ljubi.«	
RK		Komu	se	pak malo	oprašta,	ljubi	malo.«	
V2	A	kome	se	malo	oprašta,	malo	ljubi.«	
VB	A	kome	se	oprašta	malo,	malo	ljubi.«	
R4	A	komu	se	oprašta	malo,	taj pokazuje	ljubavi	malo.
FB		Komu	se	malo	oprašta,	taj malo	ljubi.	
Č	a	komu	se	malo	oprašta,	malo	ljubi.«	
M	A	komu	se	manje	oprašta,	taj pokazuje	manje	ljubavi.«

komu / kome – U ovoj zamjenici riječ je o različitoj uporabi naveska. Navezak mogu imati kosi padeži pridjeva (*lijepoga, lijepomu, lijepome*), kosi padeži nekih zamjenica (*mojega, njime*), prilozi (*tada, sada, kada*), prijedlozi (*sa, ka, nada*). U dativu jednine muškoga i srednjega roda, predlaže se uporaba naveska *–u*, a lokativu navezak *–e*. Prevoditelji Zagoda,

Đaković, Vrtarić u novijemu prijevodu i Varaždinska Biblija koriste navezak koji se koristi za imenske riječi u lokativu te je pogriješno upotrijebljen za zamjenicu *komu* koja je u dativu.

prašta, oprašta, oprošteno / otpušta – *Prašati* je nesvršeni vid glagola *oprostiti* i znači *zaboravljati čiju krivnju, oslobađati koga odgovornosti; opraštati, otpuštati*. *Opraštati* je također nesvršeni oblik glagola *oprostiti* i znači *uzeti u obzir čije razloge za što loše počinjeno te otpustiti, zaboraviti (dug, kaznu i sl.)*. *Oprošteno* je glagolski pridjev sadašnji –pasivni u srednjemu rodu. Glagol *otpustiti* u ovome kontekstu zamjenjuje glagol *oprostiti* u svojemu tercijarnome značenju. Zbog svojega primarnoga značenja (*olabaviti*), nije najbolje rješenje.

Zagoda koristi nesvršeni oblik *prašta* te je on i za drugi glagol *ljubiti* upotrijebio nesvršeni oblik – *prašta*. *Otpustiti* jedino koristi Ladan i to također u nesvršenom obliku (*otpušta*), a glagolski prilog *oprosteno* koriste Lovrec *et all*. Značenje se ne mijenja uporabom različitih glagolskih oblika.

ima malo ljubavi / manje ljubi, malo ljubi / pokazuje malo ljubavi – *Malo* je u opreci s *mnogo* i znači *u nedovoljnoj količini*, a *manje* je komparativ od *malo*. *Manje* izriče da je nečega u nedovoljnijoj količini. *Manje* upućuje na usporedbu: *manje od nečega/nekoga*. Načinski prilog u komparativu – *manje* – koriste: Zagoda, Rupčić u svoja prva dva prijevoda, Ladan, Kaštelan – Duda i Martinjak.

Isti prevoditelji ponavljaju uporabu sintagme *pokazati ljubav*, jedino su Lovrec *et all*. u prošleme retku koristili glagol *ljubiti*, a sada koriste *pokazati ljubav*; nisu dosljedni.

Šarić koristi sintagmu *ima malo ljubavi*, a u prethodnome retku koristi *jer je mnogo ljubila*; i kod njega se uočava nedosljednost. Neposjedovanje ljubavi liši ženu odgovornosti za nedavanje i nepokazivanje ljubavi, odnosno to znači da bez obzira na to što u sebi nije imala ljubav koju bi mogla dati, svejedno će joj biti manje oprošteno. Javlja se tu pitanje mogućnosti: može li osoba dati ono što nema. Kod ostalih je prevoditelja veća logičnost premisâ.

Po tri para prevoditeljâ imaju jednako rješenja za ovaj dio teksta: Raspudić i Franjevačka Biblija, prvi Vrtarićev prijevod i Čakovečka Biblija, posljednja dva Rupčićeva prijevoda. Prijevod različit od ostalih prijevoda imaju Lovrec *et all*. i Šarić.

6.13. Trinaesti redak

Z	A	njoj	reče:		Oprošteni	su	ti		grijesi.
R1	Zatim	reče	ženi:		- Oprošteni	su	ti		grijesi.
R2	Zatim	reče	ženi:		- Oprošteni	su	ti		grijesi.
Š	Tada	reče	njoj:	»Tvoji	grijesi	su	ti		oprosteni.«
LL	A	ženi	reče:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
L		Reče	njoj:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
		pak							
GR	Zatim	reče	ženi:		- Oprošteni	su	ti		grijesi.
V1	I	reče	joj:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
R3	Zatim	reče	ženi:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
Đ	I	reče	joj:		oprosteni	su		tvoji	grijesi.
KD	Zatim	reče	ženi:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
JB	A	ženi	reče:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
RK	A	njoj	reče:		»Grijesi	su	ti		oprosteni!«
V2	I	reče	joj:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
VB	A	njoj	reče:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
R4	Zatim	reče	ženi:		»Oprošteni	su	ti		grijesi.«
FB	Zatim	reče	ženi:		- Oprošteni	su	ti		grijesi.
Č	A	njoj	je rekao:		»Oprošteni	su	ti		grijesi!«
M	A	ženi	je rekao:		»Oprošteni	su	ti	tvoji	grijesi.«

tada / a / zatim / i – *Tada* u rečenici ima službu priložne oznake vremena i znači *u tom trenutku*, tj. *tog trenutka*. Jedini ga koristi Šarić. *A* je suprotni veznik, ima neutralni stil i često se upotrebljava u svakodnevnoj komunikaciji. Koriste ga Zagoda, Lovrec *et all.*, Knežević, Varaždinska, Čakovečka Biblija i Martinjak. Sastavni veznik *i* povezuje prethodnu i sljedeću obavijest u jednu. Koriste ga Vrtarić u oba prijevoda i Đaković. *Zatim* označava trenutak koji slijedi iza nečega prethodno rečenoga, dakle, znači *poslije toga*; čest je u svakodnevnoj komunikaciji i ovdje ga koristi većina prevoditelja.

Prevoditelji koji su koristili veznik *a* na početku ove rečenice tim veznikom nagovijestili su da ono što slijedi jest suprotno od onog što je prethodilo, no to se nije dogodilo jer je prethodnom rečenicom već nagoviješteno da će se mnogo oprostiti onome tko mnogo ljubi.

tvoji grijesi / grijesi – Đaković ovdje jedini koristi naglašeni oblik osobne zamjenice drugoga lica jednine. Takvi, naglašeni oblici zamjenica, karakteristika su njegova stila.

U trinaestome retku jednak prijevod imaju oba Vrtarićeva prijevoda, zatim prva dva Rupčićeva prijevoda s Raspudićem i Franjevačkom Biblijom, zatim posljednja dva Rupčićeva prijevoda s Kaštelanovim i Dudinim prijevodom. Od ostalih prijevoda razlikuju se Ladan i Šarić.

6.14. Četrnaesti redak

6.14.1. Prvi dio četrnaestoga retka (Lk 7,49a)

Z	I		stadoše		misлити u sebi	oni, što su sjedili s njime za stolom:	
R1	A	uzvanici	počnu			međusobno	govoriti:
R2	A	uzvanici	počnu			međusobno	govoriti:
Š	Onda	oni, koji su bili za stolom,			pomisliše u sebi:		
LL	Tada	su ljudi za stolom	počeli			među sobom	govoriti:
L	A		stadoše	oni koji bijahu za stolom		govoriti	u sebi:
GR	A	uzvanici	počnu			međusobno	govoriti:
V1	I	počeše	sustolnici			između sebe	govoriti:
R3	Tada	ostali uzvanici			pomisliše :		
Đ	A	oni, što su bili kod stola,	počeli su			govoriti	među sobom:
KD	A	uzvanici	počnu			međusobno	govoriti:
JB		Sustolnici	počeli	nato		među sobom	govoriti:
RK		Oni koji su bili s njime za stolom	stadoše			među sobom	govoriti:
V2	I		počnu	sustolnici		između sebe	govoriti:
VB	I	sustolnici	počeše			govoriti	među sobom:
R4	Tada	ostali uzvanici			pomisliše :		
FB	A	uzvanici	počnu			međusobno	govoriti:
Č	Nato	su oni koji su sjedili s njim za stolom	počeli			među sobom	govoriti:
M	A	oni koji su sjedili s njim za stolom	počeli su			međusobno	govoriti:

i / onda / tada / nato / a – Sastavni veznik *i* povezuje prethodnu i sljedeću obavijest u jednu. *Onda* jest »riječ koja potiče sugovornika da iznese mišljenje o onome što je čuo ili vidio«. *Tada* u rečenici ima službu priložne oznake vremena i znači *u tom trenutku*, tj. *tog trenutka*. *Nato* znači *uz ono što je rečeno, viđeno, doživljeno ili spomenuto najavljuje radnju, nove podatke*. *A* je suprotni veznik, ima neutralni stil i često se upotrebljava u svakodnevnoj komunikaciji. *Onda* koristi samo Šarić, a *nato* samo Čakovečka Biblija.

oni, koji su bili (s njim) za stolom / oni koji su sjedili s njim za stolom / ljudi za stolom / oni koji bijahu za stolom/ (ostali) uzvanici / sustolnici – *Oni koji su bili (s njim) za stolom* znači one koji su se nalazili uz stol, no ne zna se u kojemu položaju (sjedećemu, stojećemu...); tu sintagmu koriste Zagoda, Šarić i Knežević. Slična je sintagma koju koristi Đaković, samo što on umjesto prijedloga *za* koristi prijedlog *kod* (*oni što su bili kod stola*) koji u ovome kontekstu ima isto značenje kao i prijedlog *uz*: bili su u neposrednoj blizini

stola. U izrazu *oni koji su sjedili s njim za stolom* jasan je položaj boravljenja uz stol – položaj je sjedeći. Sintagmu koristi prijevod Čakovečke Biblije i Martinjak. U izrazu koji koriste Lovrec *et all.* – *ljudi za stolom* – nedostaje glagol: jesu li se ti ljudi samo nalazili uz stol, jesu li sjedili, stajali... *Uzvanici* znače *oni koji su pozvani (na svečanost i sl.), pozvani gosti; pozvanici*. Tu imenicu koristi najveći broj prevoditelja. *Sustolnike* povezuje njihovo zajedničko boravljenje uz stol. Imenicu koriste Vrtarić u oba prijevoda i Varaždinska Biblija.

Imenica *uzvanici* jedina značenjski odudara od ostalih imenica i sintagmi koje su drugi prevoditelji koristili. Dok je kod njih naglasak na boravljenju uz stol, blizu stola, kod imenice *uzvanici* naglasak je na tome da se ti ljudi nisu bez razloga ondje nalazili – bili su pozvani, nisu se slučajno zatekli kod stola.

stadode / počnu, počeli su, počeše – *Stati* znači *zaustaviti se nakon hodanja, vožnje itd.*, no u svojem kvartarnome značenju, uz infinitiv znači *početi [stao je pričati]*. *Početi* znači *početi ići, krenuti s polazne točke [početi sastanak]; započeti*. Svi prevoditelji osim Rupčića u svojim zadnjim dvama izdanjima i Šarića koriste glagole *stati* u značenju *početi* te glagol *početi*. Oni naglašavaju da oni nisu *počeli* misliti, već su oni završili s tom mišlju, oni *pomisliše*.

misлити u sebi, pomisliše u sebi / govoriti među sobom, govoriti međusobno, između sebe govoriti / govoriti u sebi – *Misliti* znači *nositi u mislima, imati na umu, razmišljati o kome ili o čemu*. *Govoriti* je nesvršeni glagol koji označava učestalo izricanje misli, odnosno prenositi određene poruke. Osoba koja nešto misli i to ne izriče na glas može biti da nije sigurna u to što misli pa to ne želi podijeliti sa svima, možda je osobu strah izreći ono što misli ili jednostavno očekuje da će netko drugi reći ono što ona misli, a osoba koja je nešto samo pomislila znači da se nije zadržavala na mislima, već joj je nešto asocijativno došlo u misli. Osobe koje govore među sobom zadržavaju svoja razmišljanja u užem krugu ljudi, dakle oni nisu ušli u dijalog sa ženom i/ili Isusom, već su svoja razmišljanja međusobno dijelili na glas da svi čuju, ali ne ulazeći u odnos s onima o kome se govori. Moglo bi se to zvati i ogovaranjem pred osobama koje se ogovara. Oni koji *govore u sebi* znači da razgovaraju sami sa sobom, odnosno da razmišljaju govoreći, ali se ne usude ili ne žele to reći naglas.

Najveći broj prevoditelja odlučuje se za izraz koji uključuje govor uzvanika među sobom, ali bez uključivanja u razgovor onih o kojima se u razgovoru govori.

Jednak prijevod u ovome retku imaju prva dva Rupčićeva prijevoda, Raspudićev, Kaštelanov i Dudin prijevod i Franjevačka Biblija, zatim posljednja dva Rupčićeva prijevoda.

Od svih ostalih i međusobno razlikuju se prijevodi Lovreca *et all.*, Šarića i prijevod Dude, Fućaka u Jeruzalemskoj Bibliji (2001).

6.14.2. Drugi dio četrnaestoga retka (Lk 7,49b)

Z		Tko	je	ovaj,	da		i	grijehe	oprašta?
R1		-Tko	je	ovaj,	koji	čak	i	grijehe	oprašta?!
R2		-Tko	je	ovaj	koji	čak	i	grijehe	oprašta?!
Š		»Tko	je	ovaj,	da		i	grijehe	oprašta?«
LL	»Što ovaj misli,	tko	je	on?		Ide tuda	i	oprašta	grijehe!«
L		»Tko	je	ovaj	koji		i	grijehe	otpušta?«
GR		- Tko	je	ovaj	koji	čak	i	grijehe	oprašta?!
V1		»Tko	je	ovaj	da		i	grijehe	oprašta?«
R3		»Tko	je	ovaj	da	još	i	grijehe	oprašta?«
Đ		tko	je	taj,	koji		i	grijehe	oprašta?
KD		»Tko	je	ovaj	koji	čak	i	grijehe	oprašta?«
JB		»Tko	je	ovaj	da		i	grijehe	oprašta?«
RK		»Tko	je	ovaj	što		i	grijehe	oprašta?«
V2		»Tko	je	ovaj	da		i	grijehe	oprašta?«
VB		»Tko	je	ovaj	koji		i	grijehe	oprašta?«
R4		Tko	je	ovaj	da	još	i	grijehe	oprašta?«
FB		- Tko	je	ovaj	koji	čak	i	grijehe	oprašta?!
Č		»Tko	je	ovaj	koji		i	grijehe	oprašta?«
M		»Tko	je	ovaj	koji	čak	i	grijehe	oprašta?«

što ovaj misli – Ovaj izraz ubacuju na početak rečenice samo prevoditelji Lovrec *et all.* Taj izraz koristi se kada se čudimo nečijoj reakciji, nečijem razmišljanju ili postupku, ali ne želimo mu to otvoreno reći pa govorimo sebi ili prisutnima (ne i toj osobi) izražajući čuđenje i negodovanje.

on / ovaj / taj – *On* je osobna zamjenica muškoga roda u trećemu licu jednine i upućuje na mušku osobu gdje god se ona nalazila. *Ovaj* je pokazna zamjenica za ono što je blizu onoga koji govori (bliže nego sugovorniku). *Taj* je pokazna zamjenica koja ukazuje na pojam u blizini ili uopće u sferi sugovornika. Zamjenicu *on* jedino koriste Lovrec *et all.*, a zamjenicu *taj* Đaković što upućuje da mu se sugovornik na kojega upućuje nalazi ili prostorno dalje ili stavovima i razmišljanjima dalje. Ostali prevoditelji koriste zamjenicu *ovaj*.

još / čak – Prevoditelji koji koriste priloge/čestice *još* i *čak* dodatno izražavaju čuđenje: uz sve što je već napravio, učinio i dopustio da mu se čini on još i oprašta grijehe.

ide tuda – *Tuda* je mjesni prilog u značenju *tim putem*. Lovrec *et all.* ubacili su pomalo nesmotreno ovu sintagmu. Iz nje proizlazi da Isus usput, kada se već tu našao, u Šimunovoj kući i na tome mjestu ide opraštati grijeh. Prevoditelji tim izrazom šalju čitatelju poruku kako Isus opraštanje nije planirao i kao da oprost dijeli tek tako, jer se tu našao.

! / ? / ?! – Uskličnik koji jedini koristi Lovrec *et all.* pojačava Šimunove osjećaje i ekspresiju te se rečenica s uskličnikom odlikuje povišenošću tona. (usp. Barić *et all.* 2005: 450) Upitnici izražavaju da se rečenicom nešto pita (u ovome slučaju to je retoričko pitanje), a upitnikom i uskličnikom uz pitanje uključen je i Šimunov osjećaj. Zanima ga to što pita, emocionalno je uključen u to pitanje, usklikuje. Objektivni i neutralan stil ne odlikuje ovaj pravopisni znak. Uskličnik i upitnik koriste Rupčić u prvim dvama prijevodima, Raspudić i Franjevačka Biblija.

zarež – U prijevodima javlja se i različita uporaba zareza. Neki razdvajaju zavisnu od nezavisne rečenice točkom te stvaraju dvije zasebne rečenice, dok drugi te rečenice samo povezuju zarezom. Tako se u prijevodu Branka i Mirjane Lovrec iz 1981. rastavlja rečenica na: »Što ovaj misli, tko je on?« i »Ide tuda i oprašta grijeh!« U drugim prijevodima to je jedna rečenica: »Tko je ovaj da i grijeh oprašta?« Značenjski među tim prijevodima nema razlika, ali se tim razdvajanjem skraćuju, odnosno proširuju rečenice te se mijenja i stil, i ritam teksta.

Jednaki su prva dva Rupčićeva izdanja, dva Raspudićeva i oba Vrtarićeva prijevoda. Jednaka su i tri para prijevoda: Varaždinska i Čakovečka Biblija, Zagrebačka Biblija i Martinjakovo izdanje Šarićev i prijevod Dude, Fućaka u Jeruzalemskoj Bibliji (2001). Od ostalih se razlikuje prijevod Lovrec *et all.*

6.15. Petnaesti redak

6.15.1. Prvi dio petnaestoga retka (Lk 7,50a)

Z	A		ženi	reče:	Vjera	ti je	tvoja	pomogla,
R1	A	on	reče	ženi:	- Tvoja	vjera	te je	spasila.
R2	A	on	reče	ženi:	- Tvoja	te je	vjera	spasila.
Š	A	on	reče	ženi:	»Vjera	te je	tvoja	spasila.
LL	A	Isus	reče	ženi:	»Tvoja	te	vjera	spasila.
L		On	pak reče	ženi:	»Vjera	tvoja	te	spasila.
GR	A	on	reče	ženi:	- Tvoja	vjera	te je	spasila.
V1	A	on	reče	ženi:	»Vjera	te	tvoja	spasila.
R3	A	on	reče	ženi:	»Vjera	te je	tvoja	spasila.

Đ	A	[on]	reče	ženi:	Tvoja	vjera	te je	spasila,
KD	A	on	reče	ženi:	»Tvoja	te	vjera	spasila.
JB	A	on	reče	ženi:	»Vjera	te	tvoja	spasila.
RK	I		reče	ženi:	»Vjera	te	tvoja	spasila.
V2	A	on	reče	ženi:	»Vjera	te	tvoja	spasila.
VB	A		ženi	reče:	»Vjera	te	tvoja	spasila!
R4	A	on	reče	ženi:	»Vjera	te je	tvoja	spasila.
FB	A	on	reče	ženi:	- Tvoja	vjera	te je	spasila.
Č	A		ženi	je rekao:	»Tvoja	te	vjera	spasila.
M	Tada	je On	rekao	ženi;	»Tvoja	te	vjera	spasila.

a / i / tada – Veznikom *i* nastavlja se radnja, veznikom *a* koji koristi većina prevoditelja nagovješta se da ono što slijedi suprotno je od onoga što je do sad rečeno ili se dogodilo. U ovome slučaju Isus ne odgovara sustolnicima na njihova podrugljiva retorička pitanja koja su međusobno šaputali, nego se okreće ženi. Isus se ne osvrće na glasine, nego se usmjerava na bitno. Veznikom *tada* naglašava se da u trenutku kad su uzvanici među sobom razgovarali i pitali se, on se okrenuo i obratio ženi.

Zanimljivo je uočiti da Isus kada govori o junakinji prispodobe ili kada joj se obraća koristi imenicu *žena* (*vidiš li ovu ženu, ženi reče*), a kada sustolnici ili Šimun govore o njoj govore obraćaju joj se kao ženi koja je grješnica: *pojavi se neka žena koja bijaše (javna) grješnica, kakva je ova žena – grješnica*. (Naslov: *skrušena grješnica* nagovještava da će biti govor o ženi koja je griješila i koja se pokajala za svoje grijeh, no Isus je ne gleda samo po onomu što ona čini, već po onomu što ona jest.)

spasila / pomogla – *Spasiti* doslovno znači *sačuvati od nevolje, od pogibelji, opasnosti itd.*, a *pomoći* – *koristiti se, imati pomoć od koga, popraviti svoje imovno stanje, popraviti svoje fizičko stanje; ojačati*. Glagol *spasiti* eufemizam je u odnosu na glagol *spasiti* koji ima mnogo veće i snažnije značenje. U Zagodinu prijevodu u kojemu koristi glagol *pomoći* ostavlja se dojam da nešto nedostaje: *vjera ti je tvoja pomogla* – u čemu? Na koji način? Ostali prevoditelji uviđaju značaj Isusova čina opraštanja te ga smatraju spasonosnim za ženu koja se pokajala i skrušila za svoje grijeh.

Prijevod različitih od ostalih prijevoda imaju Lovrec *et all.*, Zagoda i Martinjak. Jednak prijevod imaju Vrtarićevi prijevodi, zatim prvi Rupčićev prijevod, Raspudićev i Franjevačka Biblija, zatim posljednja dva Rupčićeva prijevoda sa Šarićevim.

6.15.2. Drugi dio petnaestoga retka (Lk 7, 50b)

Z idi u miru!

R1	Hajde	u	miru!
R2	Hajde	u	miru!
Š	Idi	u	miru!«
LL	Idi	u	miru.«
L	Podi	u	miru!«
GR	Hajde	u	miru!
V1	Idi	u	miru!«
R3	Idi	u	miru!«
Đ	idi	u	miru.
KD	Hajde	u	miru!«
JB	Idi	u	miru!«
RK	Idi	u	miru!«
V2	Idi	u	miru.«
VB	Idi	u	miru!«
R4	Idi	u	miru!«
FB	Hajde	u	miru!
Č	Idi	u	miru!«
M	Idi	u	miru!«

idi / hajde / podi – *Idi* je imperativ glagola *ići* koji doslovno znači *kretati se u nekom smjeru ili prema nekom mjestu*, *hajde* jest uzvik poticanja i isticanja imperativa glagola kretanja (»Hajde, požuri«). *Podi* jest imperativ glagola *poći* u značenju *početi ići, krenuti (s mjesta), uputiti se, uputiti se određenim smjerom*.

Isus korištenjem glagola *ići*, *početi ići* potiče ženu na djelovanje jer se radi o glagolu kretanja. (Mogao je reći: *ostani* u miru.) Na taj način potaknuo je ženu da se ne zadržava na ovome mjestu, da se ne osvrće za svojim grijesima, nego da pođe dalje, da krene i živi dalje svjesna da je Isusovim oproštenjem spašena.

U posljednjemu analiziranomu retku jedino se Ladanov prijevod razlikuje od svih ostalih prijevoda. Jednak prijevod imaju tri skupine prevoditeljâ. U prvoj jednak prijevod imaju Lovrec *et all.* i drugi Vrtarićev prijevod. U drugoj skupini prva dva Rupčićeva prijevoda, Raspudićev, Kaštelanov i Dudin te Franjevačka Biblija. U trećoj skupini su: posljednja dva Rupčićeva prijevoda, Šarićev, prvi Vrtarićev, Kneževićev, Martinjakov te Varaždinska i Čakovečka Biblija.

7. Sličnosti i razlike među analiziranim biblijskim prijevodima

Uzevši u obzir sve sličnosti i razlike između 15 redaka u odabranih 19 biblijskih prijevoda, od kojih su neki prijevodi različitih autora, drugi različita izdanja istoga prevoditelja, a treći različita izdanja prijevoda koji su mijenjali drugi autori.

7.1. Udio razlikâ pojedinih prijevoda

Može se zaključiti da se biblijski prijevod Branka Lovreca, Mirjane Lovrec i Željka Grujića (Lovrec *et all.* 1981) uvelike razlikuje od ostalih. Najrazličitiji je od svih ostalih biblijskih tekstova. Otprilike jedna šestina njihova prijevoda (17,6 %) razlikuje se od svih ostalih prijevoda. U jednome dijelu retka imaju jednak prijevod s prijevodom drugoga Vrtarićeva prijevoda, a najčešće se služe perfektom. Njihov prijevod dosta odudara od biblijskoga stila jer je prepričavanje, parafrazirani prijevod. Koristi se posve drugačijim leksemima od ostalih (*uličarka* umjesto *bludnica* ili *grješnica*, *novaca* umjesto *denara*, *ljudi za stolom* umjesto *sustolnici* ili *uzvanici*).

Tekst Tomislava Ladana (1985), koji je preveo nekoliko novozavjetnih knjiga, odskaka od ostalih prijevoda jer je veoma poetičan, izborom leksema (*cjelov*), redom riječi, uporabom slavenskoga genitiva. Pogrešno upotrebljava veznik *pak*. Ima odlike biblijskoga stila: često se služi aoristom i imperfektom. Oko trinaestine teksta (7,6 %) različito je od ostalih pa je drugi po redu najrazličitiji biblijski prijevod u odnosu na sve ostale u svim ostalim redcima. Na jednome mjestu jednak je Zagodinu, a na drugome Franjevačkoj Bibliji, Raspudićevu i Kneževićevu prijevodu.

Najsličniji su prijevodi izdanje Rupčićeva prijevoda iz 2000. godine i izdanje iz 2008. godine: posve su jednaki bilo samostalno (16,34 %) , bilo s pokojim drugim prijevodom. Kao par, najsličniji su prijevodu Kaštelana i Dude (5,8 %) prijevod iz 2008. čak i malo više (6,3 %), a u odnosu na prethodne Rupčićeve prijevode sličniji su prijevodu iz 1967. (2,9 %), nego najstarijemu iz 1961. (1,16 %).

Drugi su najsličniji par dva Raspudićeva prijevoda, jedan izišao kao dio Novoga zavjeta iz 1987., a drugi kao dio Franjevačke Biblije iz 2010. U odnosu na sve ostale prijevode međusobno su slćini u 15 % slučajeva. Kao par najsličniji su dvama najstarijima Rupčićevim prijevodima iz 1961. i 1967., potom Kaštelanovu i Dudinu prijevodu (4 % slučajeva). Stariji Raspudićev prijevod (1987) najsličniji je Rupčićevu prijevodu iz 1961. (8,6 %), a novije izdanje (2010) najsličniji je Rupčićevu prijevodu iz 1967. (8,6 %).

Treći su najbliži analizirani par Rupčićev prijevod iz 1961. i njegovo drugo izdanje iz 1967. (10,3 %). Kao par najbliži su obama Raspudićevim prijevodima (6,9 % slučajeva). Najstariji Rupčićev prijevod (1961), koji se ne poklapa u potpunosti s današnjim pravopisom (*najedamput*), najbliži je Raspudićevu prijevodu iz 1987. (8,6 %), a drugi Rupčićev prijevod (1967), u kojemu nema pravopisnoga nepodudaranja (*najedanput*), najbliži je Franjevačkoj Bibliji (također 8,6 %). Obilježje tih prijevoda česta je uporaba aorista. Rupčićevi prijevodi koriste *e* iza pokrivnoga *r* (*grešnik*), a Raspudićevi – *je* (*grješnik*).

Zagoda u 7 % slučajeva ima prijevod posve različit od svih ostalih. Samo je na dvama mjestima sličan ponekomu prijevodu: na jednome je mjestu jednak Ladanovu prijevodu, a na drugome Đakovićevu i Čakovečkoj Bibliji.

Martinjakov prijevod iz 2011. različit je od svih ostalih prijevoda u 5 %. Najbliži je s prijevodom Kaštelana i Dude (2,2 %) i Čakovečkom Biblijom (1,1 %).

Četvrti su najbliži par prijevoda Vrtarićeva izdanja iz 1998. i 2005. (slični su 6,3 %). Vrtarić iz 1998. na jednome je mjestu posve je različit od svih ostalih prijevoda, a samostalno je najbliži (nakon izdanja iz 2005.) Varaždinskoj Bibliji i Kneževiću (1,7 %). Vrtarić iz 2005. samo je na po jednome mjestu sličan Kneževiću, Šariću i Lovrecu *et all.* (0,5 %).

U odnosu na sve ostale prijevode Šarić se razlikuje od svih prevoditelja u 4,7 % slučajeva, a Čakovečka Biblija u 2,3 %. Šarić je najbliži najnovijim Rupčićevim izdanjima (2000, 2008) samo na dvama mjestima (1,1 %), Čakovečka Biblija na po dva mjesta (1,1 %) jednaka je prijevodima posljednjih dvaju Rupčićevih prijevoda, Martinjaku, prvomu Vrtarićevu prijevodu i Varaždinskoj Bibliji.

Kaštelanov i Dudin prijevod iz 2001. najbliži je Rupčićevu prijevodu iz 1967. (6,8 %) te Rupčićevu prijevodu iz 1961. (5,1%), na temelju kojih je i nastao, a posljednjim dvama Rupčićevim prijevodima (2000, 2008) sličan je u 5,8 % slučajeva.

Kneževićev Novi zavjet iz 2001. najbliži je prvome Vrtarićevu prijevodu iz 1998. (1,7 %). Na po dva mjesta jednak je prijevodu Franjevačke Biblije, Raspudićevu i Martinjakovu prijevodu (1,1 %).

Varaždinska Biblija slična je samo u dva slučaja s prvim Vrtarićevim prijevodom, Čakovečkom Biblijom i posljednjim dvama Rupčićevim prijevodima, također se u dva slučaja razlikuje od svih ostalih prevoditelja (1,1 %).

Đakovićev prijevod iz 2000. u jednome slučaju u potpunosti se razlikuje od svih ostalih prijevoda, a u drugome je jednak Zagodinu prijevodu i Čakovečkoj Bibliji (0,5 %). Prevoditelji se služe perfektom, a riječi kojima se služi svakodnevne su, neobilježene. On jedini ima napomenu (*denarij* – rimski kovani novac), dok ostali prevoditelji ne uvrstavaju

napomene u odabrani tekst.

Šestina prijevoda Dude i Fućaka (16,6 %) posve je različita od svih ostalih prijevoda. Pri tomu je taj prijevod najbliži Kneževiću i drugome Vrtarićevu prijevodu (30 %), pa Varaždinskoj Bibliji (25 %), zatim trećemu Rupčićevu prijevodu (16,6 %) i Ladanu (15 %). Najviše se razlikuje od prvih dvaju Rupčićevih prijevoda i Raspudićeva prijevoda.

Zaključno se može reći da su Rupčićeva posljednja dva izdanja (2000, 2008) u svih 15 redaka najbliža ostalim prijevodima, dok se prijevod Branka i Mirjane Lovrec te Željka Grujića iz 1981. najviše razlikuje od ostalih prijevoda.

7.2. Jezična obilježja odabranoga teksta u suvremenim prijevodima

Rječnik je navedenih prijevoda osebujan i prepoznatljiv, dijelom zato što je čestota nekih riječi znatno viša nego u svakodnevnomu hrvatskomu jeziku, posebno obilježenijih (poput *cjelivati*, *ljubiti*), dijelom zato što je kulturno obilježen (npr. *farizej*, *alabastrena posuda*). (usp. Jelaska, Baričević 2012: 107-108) Češća je upotreba glagola *kazati* nad glagolom *reći*, koji imaju isto značenje, no *kazati* je stilski obilježen glagol, rjeđi u uporabi i obično češći u književnim tekstovima nego svakodnevnoj komunikaciji. Isto je i s upotrebnom veznika *potom* u biblijskomu stilu, u odnosu na neutralniji *zatim* koji je češći u svakodnevnoj komunikaciji. (usp. Mihić 2012: 138-174) Neki se prijevodi koriste odnosnom zamjenicom *koji* (*oni*, *koji su bili s njime za stolom*), dok drugi rabe *što* kao veznik (*oni*, *što su bili kod stola*). Njihova su značenja jednaka, ali se razlikuju po sintaktičkim obilježjima. Odnosna zamjenica *koji* može se upotrebljavati u različitim padežima i rodovima te za živo i neživo, a veznik *što* nepromjenjiva je riječ i traži osobnu zamjenicu kao objekt.

Uočljiva je upotreba veznika *te* pri izbjegavanju prečestoga ponavljanja veznika *i* u rečenici, ali i kao oznaku poetičnosti.

Pojedini prijevodi različito odabiru glagolske oblike. Neki se prijevodi od složenih oblika za iskazivanje prošlosti služe perfektom i krnjim perfektom (Đaković, Čakovečka Biblija, Lovrec *et all.* i Martinjak). Iako to samo po sebi može prouzročiti i značenjsku razliku, u odabranome odlomku razlika je samo stilsko, npr. *je zamolio*, *molio*, *zamoli*, *moljaše*. U prijevodima odabranoga teksta Lk 7,36-50 koji su odabrali biblijski stil jednostavnim glagolskim oblicima (aorist, imperfekt) dobiva se primjetan i osebujan ritam.

Najuočljivija je značajka biblijskoga stila redosljed atributa, on slijedi imenicu (*kuću farizejevu*, *griješni mnogi*), dok joj u neobilježenomu stilu prethodi (*farizejevu kuću*, *mnogi*

grijesi).

Budući da su prijevodi nastali u razdoblju od stotinjak godina, izdavani su u razdobljima kada su vrijedila različita pravopisna pravila. Ponajprije se ovo odnosi na zareze koji se, kako je vidljivo, javljaju na različitim mjestima, no oni ne mijenjaju značenje teksta.

„Ono što mi nazivamo biblijskim stilom, uvelike je stil prijevoda koji su se jedan na drugi nadograđivali stoljećima. Biblijski se stil tako uspostavio kao kôd koji na razini morfologije obilježuju aoristi, imperfekti i historijski prezent, na razini sintakse brojne postpozicije i povezivanje rečenica veznikom i, a na razini leksika sinonimi, arhaizmi i biblizmi. Da taj kôd nije nepromjenjiv, argumentirao je Jerko Fućak 1991. u članku ‘Imperfekti i aoristi u hrvatskim prijevodima Novoga zavjeta’ navodeći autore koji su smatrali da su spomenuta glagolska vremena bila zastarjela već u 19. stoljeću; unatoč tomu, u Zagrebačkoj Bibliji ima ih mnoštvo, samo u Ezekijelu na stotine.” (Beck 2014: 31-32)

8. Zaključak

Raščlanjeni biblijski prijevodi prikazani na tekstu iz Lukina evanđelja o Isusovu odnosu s grješnicima (Lk 7, 36-50) u Hrvojevu misalu te drugim trima misalima: Illiricom 4, Misalom kneza Novaka i Ročkim misalom, a potom na suvremenim biblijskim prijevodima od Franje Zagode iz 1925. do prijevoda do Varaždinske Biblije iz 2012., pokazali su promjene i stalnosti biblijske riječi u Hrvata od srednjovjekovlja do danas.

Hrvojev misal, pisan tipičnim liturgijskim pismom iz vremena 14. i 15. stoljeća na uglatoj glagoljici, jezično je pomlađen u odnosu na ostala tri srednjovjekovna misala. Iako je to jezik kojim hrvatski narod nikada nije govorio, već ga je samo slušao u liturgiji i na njemu čitao u svojim knjigama, primjećuje se da je on znatno lakše razumljiv suvremenu hrvatskomu čitatelju. U tekstu Hrvojeva misala pronalazi se nastavak genitiva m. i sr. roda na *–oga*, umjesto starijega, crkvenoslavenskoga *–ago* i *–ogo*, što je u duhu suvremenoga standardnoga hrvatskoga jezika. Izostavlja se partikula *že*, poluglas se vokalizira, *v* se zamjenjuje s *u*, pojavljuje se sekundarno *a* na mjestima gdje izvorno nije poluglas. Jezično pomlađivanje i odvajanje od crkvenoslavenske norme očituje se u uporabi nastavaka za imenice i zamjenice u instrumentalu ženskoga roda: *–omb* i *–ovb*, zatim u uporabi novijega nastavka *–mo* u prezentu prvoga lica množine, zatim u otpadanju nastavka *–tb* u prezentu trećega lica jednine i množine. Leksički je *glagolati* zamijenjeno s *govoriti* koji je i danas prisutan u suvremenome hrvatskome jeziku, a sada nam je poznato vrijeme nastanka i početka uporabe toga glagola; *azb* jest zamijenjeno s *ja*; *egda* jest zamijenjeno s *kada*, *deći* s *kći*.

Biblijski prijevod kojim se služi u današnjoj katoličkoj liturgiji rabi riječi: *blagovati*, *pomast*, *predmnijevam*, *oprašta*, *uđoh* i *poljupca*, dok Hrvojev misal koristi *êlb*, *krizma*, *m'nju*, *otpušćætb*, *vnidb* i *celova*. Hrvojev misal navodi da je farizej *molio* Isusa da bi jeo s njim, no biblijski prijevod Dude i Fućaka navodi samo da je farizej *pozvao* Isusa da bi *blagovao* s njim. Nadalje, pisac Misala navodi da je grješnica *čula* da je Isus u farizejevu domu, a suvremeni tekst navodi da je za to *doznala*. Također u Hrvojevu misalu stoji da je farizej *rekao u sebi* (*reče v sebě*), a u suvremenu tekstu stoji da je farizej *pomislio*.

Hrvojev misal količinu novca navodi brojkama, a suvremeni biblijski tekstovi slovima. Također, Misal koristi valutu *dinar*, a suvremeni tekstovi *denar*. Vlastita imena Hrvojev misal piše malim početnim slovom (*i(su)sb*, *simun*), umjesto *Isus*, *Šimun*.

Tekst Hrvojeva misala donosi mnogo kraći tekst, poput nekoga izvještaja, bez suvišnih dodataka i opisa, iako i tu ima iznimaka. Suvremeni biblijski tekst samo navodi: *a on će*, dok glagoljaški tekst navodi: *I(su)sb r(e)če emu* što za razumijevanje teksta nije potrebno.

Oba teksta obilježava biblijski stil, i to najviše uporaba aorista (*v'sadъ, viděvъ; uđe, vidje*) i atribut koji se nalazi iza imenice koju opisuje (*nozi ego, slzami svoimi, gr(ě)si mnogi; glave svoje, kosom svojom, grijesi mnogi*). Oba teksta rabe običniji, češći glagol *reći*, umjesto književni *kazati*.

Analizirajući ove razlike u biblijskim tekstovima napisanima vremenski udaljenima više od pola tisućljeća primjećuje se promjena biblijske riječi, ali zadržavanje autentičnosti sadržaja biblijskoga teksta i stila. „U kakofoniji jezika i stilova Biblija je ostala konstantna.” (Kekelj, Babić 2012: 18)

To da suvremeni čitatelj ne samo razumije, nego i jezično može analizirati tekst na drugome jeziku i pismu te da u svojem suvremenu liturgijskome tekstu može pronaći sadržajnu jednakost i jezičnu razumljivost moguće je samo zato jer je biblijska riječ jedna od rijetkih koja pruža mogućnost suvremena proučavanja jezika stoljećima na istome sadržajnome predlošku i pružiti trajno praćenje jezičnoga razvitka, povijest jezika i kulture jednoga naroda.

U analiziranoj biblijskoj riječi od misala Illirica 4 iz prve četvrtine 14. st. do Varaždinske Biblije iz 2012. uočava se jezično jedinstvo, iako se hrvatski jezik govorio u više država zbog nacionalne razjedinjenosti (Hrvati su živjeli pod Austrijom, Mađarskom, Italijom, Turskom i Jugoslavijom). Jezik dugo nije bio normiran te je često Biblija bila jedina knjiga iz koje se svakodnevno moglo čitati i učiti hrvatski jezik, osobito na trima hrvatskim narječjima.

Biblijski prijevodi stoga imaju veliku ulogu u jezičnoj standardizaciji. Oni su retrospekcija ostvarenoga u dotadašnjemu razvoju dotičnoga jezika, a utječu i na buduće oblikovanje jezičnih navikâ te utječu na budućnost uporabe jezika. Tako se na biblijskim prijevodima susreću jezična prošlost i jezična budućnost. (usp. Damjanović 2011: 145)

9. Literatura

9.1. Stručna literatura

1. Barić, Eugenija i dr. (2005) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Beck, Boris (2014) Aporije zbog kojih se biblijski prijevodi razlikuju. *Crkva u svijetu* 49. Str. 19–38.
3. Bratulić, Josip (1991) Ćirilometodska Biblija i njena sudbina među Hrvatima. *Bogoslovska smotra* 61. Str. 88–92.
4. Damjanović, Stjepan i dr. (2004) *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.
5. Damjanović, Stjepan (1984) Jezik prvotiska u kontekstu književnojezične prakse hrvatskih glagoljaša. *Slovo* 34/1984. Str. 63–80.
6. Damjanović, Stjepan (2004) *Slovo iskona*. Staroslavenska [i] starohrvatska čitanka. Zagreb: Matica hrvatska, Biblioteka Theoria.
7. Damjanović, Stjepan (2005) *Staroslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
8. Damjanović, Stjepan (2011) Katančičev prijevod Biblije i počeci hrvatskoga jezičnoga standarda. *Riječ Božja u riječi hrvatskoj*. Đakovo: Biblioteka Diacovensia. Str. 145–154.
9. Despot, Loretana (2006) *Jezik hrvatskoga biblijskog prvotiska (poveznice)*. Osijek: Tiskara i knjigovežnica Filozofskog fakulteta.
10. Grabar, Biserka; Nazor, Anica; Pantelić, Marija (1973) *Hrvatskoglagoljski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića*. Transkripcija i komentar. Zagreb, Ljubljana, Graz: Mladinska knjiga, Staroslavenski institut „Svetožar Ritig”, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
11. <http://hrvatskijezik.eu/red-rijeci-u-recenici/> (pregledano: 22. srpnja 2015.)
12. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1298> (pregledano: 6. listopada 2014.)
13. <http://www.hbk.hr/katekizam/ii/ii2ee3.html> (pregledano: 22. srpnja 2015.)
14. Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka (2011) *Jezični savjeti*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
15. Jambrek, Slavko, Knežević, Ruben (2007) Kronološki pregled objavljenih potpunih i djelomičnih prijevoda Biblije na hrvatski jezik. *Kairos* 1/I. Str. 13–156.

16. Jelaska, Zrinka (2008) Ljubiš li me? Ti znaš da te volim: O bliskoznačnicama i raznoznačju, u Mirković, S. (ur.). *Babićev zbornik o 80. obljetnici života*. Slavonski Brod: Ogranak MH. Str. 125–170.
17. Jelaska, Zrinka. Baričević, Valentina (2012) Leksička jednostavnost i značenjska složenost rječnika Ivanova evanđelja. *Lahor* 13/XII. Str. 107–108.
18. Jozić, Željko (2013) *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
19. Kekelj, Martina, Babić, Nada (2012) Dvojbe i dvojnosti u razvrstavanju biblijske leksičke građe. *Lahor* 13/VII. Str. 17–34.
20. Lujčić, Božo (2007) Lingvističke teorije prevođenja i novi hrvatski prijevod Biblije. *Bogoslovska smotra*, 77/2007. Str. 59–102.
21. Malić, Dragica (1987) Slogotvorni r i l u starohrvatskom latiničkom rukopisu „Žića sv. otaca”. *Rasprave ZJ* 13/1987. Str. 55–63.
22. Maretić, Tomislav. (1963) *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*. Zagreb: Kugli.
23. Matković-Vlašić, Ljiljana (1991) Žena u Starom i Novom zavjetu. *Bogoslovska smotra* 60/1991. Str. 155–160.
24. Mihaljević, Milan (2009) Ocjene i prikazi: Stjepan Damjanović, Jezik hrvatskih glagoljaša. *Slovo* 59/2009. Str. 396–400.
25. Mihić, Tina (2012) Sinonimi i razlike u hrvatskim prijevodima na primjeru Lk 22,54–62. *Lahor* 13/2012. Str. 138–174.
26. Ohler, Annemarie et. all. (1997) Rabi. *Praktični biblijski leksikon*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
27. Thivollier, Pierre (1984) Isus prijatelj siromaha i potlačenih. *Biblija u stripu*/Novi zavjet 4. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
28. Thivollier, Pierre (1985) Isus na oproštajnoj večeri s učenicima u noći kad je predan. *Biblija u stripu*/Novi zavjet 10. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
29. Tokić, Dario (2006) *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*. Zagreb, Karmelski studij duhovnosti i KIZ. Str. 97–111.
30. Tomić, Marko; Višaticki, Karlo (2011) *Riječ Božja u riječi hrvatskoj*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog simpozija prigodom 175. obljetnice prvoga hrvatskog tiskanog prijevoda Biblije 1831. – 2006. Đakovo, Biblioteka Diacovensia. Str. 47–54.
31. Vučković, Ante (2012) *Vrtlog grijeha. O Davidovu grijehu s Bat-Šebom*. Zagreb: Hrvatski institut za liturgijski pastoral.

9.2. Izvori

1. Djaković, Branko (2000) *Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta*. Rijeka: Udruga kršćana za promicanje duhovne kulture (prvo izdanje Novoga zavjeta 1989).
2. Rebić, A., Fućak, J. i Duda, B. (ur.) (2001) *Jeruzalemska Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost (prvo izdanje JB 1994; prvo izdanje prijevoda Novoga zavjeta B. Duda i J. Fućaka 1973).
3. Kaštelan, Jure i Duda, Bonaventura (ur.) (2001) *Biblija – Stari i Novi zavjet*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost (prvo izdanje Novoga zavjeta 1968).
4. Knežević, Ruben (2001) *Novi zavjet*. Rijeka: Biblijsko društvo pri Međunarodnom centru za život.
5. Ladan, Tomislav (1985) *Evandjelje po Luki*. Plehan: Biblioteka „Sloboznak”.
6. Lovrec Branko, Lovrec Mirjana, Grujić, Željko (1981) *Novi zavjet živim riječima KNJIGA O KRISTU*. Zagreb: Duhovna stvarnost.
7. Martinjak, G. Đ. (ur.) (2011) *Novi zavjet*. Surrey (Canada): vlastito izdanje.
8. N. N. (2010) *Novi zavjet*, Čakovec: Udruga stablo života.
9. Raspudić, Gracijan (1987) *Novi zavjet* (I. izd.) Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Sarajevo: teološka biblioteka, Mostar: Provincijalat hercegovačkih franjevaca.
10. Raspudić, Gracijan (2010) *Franjevačka Biblija*. Zagreb. Sarajevo, Mostar: KS, TB, PHF.
11. Rupčić, Ljudevit (1961) *Sveto Pismo. Novi zavjet*. prir. fra R. Šilić, Sarajevo: Pastoralna biblioteka.
12. Rupčić, Ljudevit (1967) *Sveto Pismo. Novi zavjet* (2. izd.). Sarajevo: Pastoralna biblioteka.
13. Rupčić, Ljudevit (2000) *Novi zavjet i psalmi*. Mostar: Ziral, Zagreb: Hrvatsko ekumensko biblijsko društvo.
14. Rupčić, Ljudevit (2008) *Sveto pismo, Novi zavjet i psalmi*. Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo, Tomislavgrad, Naša ognjišta.
15. Šarić, Ivan (1967) *Sveto Pismo Novoga Zavjeta*. 5. Izdanje. Oberndorf: Oberndorf Druckerei (prvo izdanje 1942).
16. Šredl, Hrvoje-Emil (ur.) (2006) *Sveto Pismo Novi zavjet i psalmi*. Varaždin: Hrvatski biblijski nakladnik.
17. Šredl, Hrvoje-Emil (ur.) (2012) *Biblija – Stari i Novi zavjet*. Varaždin: Hrvatski biblijski nakladnik.

18. Vrtarić, Ivan (1998) *Novi Zavjet po Prihvaćenom tekstu*. Riječi iskrene, Pušćine.
19. Vrtarić, Ivan (2005) *Novi zavjet po Prihvaćenom tekstu* (pregl. i preuređeno izd.). Krasica i Rijeka: Živa riječ i Udruga kršćana.
20. Zagoda, Franjo (1925) *Sveto Pismo Novoga Zavjeta*. Zagreb: Naklada fra Stjepana Markulina.

10. Prilozi

10.1. Prilog 1. Hrvoje Vukčić Hrvatinić

11. SAŽETAK

U radu se tekst Lukina evanđelja o Isusovu odnosu s grješnicima (Lk 7, 36-50) u Hrvojevu misalu uspoređuje s drugim trima misalima: Illiricom 4, Misalom kneza Novaka i Ročkim misalom. Potom se analizira devetnaest suvremenih biblijskih prijevoda od prijevoda Franje Zagode iz 1925. do prijevoda do Varaždinske Biblije iz 2012. Usporedba je pokazala promjene i stalnosti biblijske riječi u Hrvata od srednjovjekovlja do danas. Tekst Hrvojeva misala donosi mnogo kraći tekst, poput nekoga izvještaja, bez suvišnih dodataka i opisa, iako i tu ima iznimaka.

Hrvojev misal jezično je pomlađen u odnosu na ostala tri srednjovjekovna misala. Iako je to jezik kojim hrvatski narod nikada nije govorio, već ga je samo slušao u liturgiji i na njemu čitao u svojim knjigama, on je znatno lakše razumljiv suvremenu hrvatskomu čitatelju. Biblijski prijevod kojim se služi u današnjoj katoličkoj liturgiji rabi riječi: *blagovati*, *pomast*, *predmnijevam*, *oprašta*, *uđoh* i *poljupca*, dok se Hrvojev misal služi izrazima *ѣлъ*, *krizma*, *m'nju*, *otpušćаеть*, *vnidь* i *celova*. Hrvojev misal navodi da je farizej *molio Isusa da bi jeo s njim*, a biblijski prijevod Dude i Fućaka samo da je farizej *pozvao Isusa da bi blagovao s njim*. Nadalje, pisac Misala navodi da je grješnica *čula da je Isus u farizejevu domu*, a suvremeni tekst navodi da je za to *doznala*. U Hrvojevu misalu stoji da je farizej *rekao u sebi (reče v sebě)*, a u suvremenu tekstu stoji da je farizej *pomislio*.

Analizirajući razlike u biblijskim tekstovima napisanima vremenski udaljenima više od pola tisućljeća primjećuje se promjena biblijske riječi, ali zadržavanje autentičnosti sadržaja biblijskoga teksta i stila. Uočava se jezično jedinstvo, iako se hrvatski jezik govorio u više država zbog nacionalne razjedinjenosti.

Ključne riječi: Biblija, hrvatski jezik, crkvenoslavenski jezik, biblijski prijevodi, Lukino evanđelje (7,36-50)

Key words: Bible, Croatian language, Old Church Slavic language, Biblical translation, Lucas Gospel (7,36-50)